

SLOVANSKA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

C 395

DAMIR FEIGEL

TIK ZA FRONTO

V LJUBLJANI 1921

ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA

DAMIR FEIGEL

TIK ZA FRONTO

V LJUBLJANI 1921

ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA

C 395

N 22. IX. 48. / 1141

Zadnji vlak.

Napetost, ki je bila dosegla prejšnji popoldan svoj vrhunec, je popustila. Mučna negotovost, v kateri so prebili meščani zadnji mesec, jim ni dopuščala prezgodnjega bega iz priljubljenega mesta, olajšala jim pa tudi ni nadaljnjega bivanja v ogroženem kraju. Meščani so poznali žalostno usodo beguncev, slutili so pa tudi gorje, katero povzročajo granate, šrapnelj in bombe. Odločitev je bila težka. Kdor je imel obokano klet, se je namenil vztrajati, kdor je imel slabe živce, jo je mislil pobrisati. Toda kljub nepobitnemu dejstvu vojne napovedi, razglašene ob pozni popoldanski uri, se ni mogel nikdo trdno odločiti. Vsak je blagroval državne uradnike, ki so bili primorani zapustiti z vsemi spisi in knjigami mesto in katerim je višji ukaz prihranil odgovorno odločitev. Vsakdo je izpraševal znance in prijatelje, vsakdo iskal slučajeve, ki bi pospešili njegov sklep, prepričan, da drugi ljudje več vedo nego on.

„Ničesar nisem sklenil. Vojaštvo hiti sovražniku nasproti!“

„Ostaneš, ali greš?“ —

„Ostaneš torej! Vojaštva je pa premalo, da bi moglo zadrževati sovražnika!“ —

„Ti torej odpotuješ?!“

„Ne vem še! Če ne bo že v začetku hudega boja in če so glavni jarki za nami, ostane mesto izven bojne črte. Velike nevarnosti ne bo.“

„Ostaneš torej!“

„Ne vem, kaj porečejo moji živci.“

„Kaj pa znanci?“

„Na istem stališču so kakor midva.“

V jutranjih urah se je bliskoma raznesla po mestu vest, da se popoldne odpelje zadnji vlak, kateri odpelje tudi vse državne urade. Zadnji vlak! Česar se ni posrečilo vojni napovedi, dosegla je vest o zadnjem vlaku. Vsakdo je vedel, kaj mu je storiti; večina je posnemala uradnike, le manjšina se ni hotela ukloniti mamilom zadnjega vlaka.

„Zdravo, prijatelj! Kaj pa ti? Se-li odpelješ?“

„Kaj hočem, rad bi ostal tu, toda dve hčeri imam in fronta ni za nedolžnega dekleta! Kaj pa ti?“

„Jaz sem tudi nakanil ostaviti mesto. Žena je bolehná. Sto zadnjih vlakov me ne bi moglo spraviti iz mesta, če bi bil sam! In drugi?“

„Logarja je povabila tašča na Dolenjsko, Gruden ima strica pri Mariboru, Rogač se boji za pokojnino, Tratnik je prevzel službo pri novi vojni zavarovalnici. Nekateri ostanejo tu. Ne morejo se ločiti od svoje bajte in od svojega vrta, na katerem raste koš krompirja, peščica graha in lonec fižola.“

„Čudaki! Do pete ure se že še premislijo! Da si mi zdrav! Moram domov, da ne spravi žena samo svojih cunj v prtljago. Najbolj raztrgane predpasnike bi vzela s seboj, z mojo salonsko obleko bi se pa ponašal sovražni prostak!“

„Isti križ imam s svojima hčerama. Mlina za kavo in šivalnega stroja bi ne pozabili, 25 kg bele moke pa prepustili usodi. O slanini in fižolu niti ne govorim.“ —

Pred odhodom vlaka! Dve lokomotivi sta pobirali prazne vozove po sosednjih tirih ter jih uvrščali v dolg vlak. Uslužbenci so mahali z rdečimi zastavicami, stroja sta žvižgala in vriskala zategnjeno zdaj, zdaj kratko, kakor vriska rekrut ob slovesu. Delavci so dovažali na ročnih vozičkih zaboje uradnih spisov ter zavoje žimnič in raznobarnih odevj. Uradniki so letali semtertja, dajajoč kratka povelja.

Vojaštvo je zasedlo vhod na postajo. Prostor pred njo se je začel polniti, ljudje so prihajali peš in na vozovih. Zadnji vlak je bil pač magnet, čigar privlačni sili se je bilo težko ubraniti, in celo oni, ki so sklenili ostati v mestu, niso opustili ugodne prilike, da si iz bližine ogledajo prvo epizodo vojne s sosedom: evakuacijski vlak.

Prostor pred kolodvorom je zajezila množica, katera se je le počasi izgubljala skozi čakalnico mimo blagajne v posamezne železniške vozove. Ni bilo pa opazati nervoznosti, niti velike naglice, kakršna je v navadi pri potujočem občinstvu. „Kadar pridem v vlak, pridem prezgodaj!“, tako si je vsak mislil, poiskal na trgu še svoje tovariše in znance, zapletaje se v njihov pogovor.

S takimi, večjimi in manjšimi gručami je bil posejan ves trg.

„V resnici me žalosti, da počivajo sedaj vse pravde! Kako lepo se je na primer razvijala pravda Ličen-Ukmar, C 116/15 zaradi odškodnine! Najvišji sodni dvor se je pridružil mojemu naziranju — bil sem notabene osamljen v senatu! —, vsa zadeva bi morala iti še enkrat pred okrajno sodnijo in sedaj lahko čakamo na končno rešitev!“

„Nasprotno, mene je pa jezila ta pravda. Priče niso nič kaj zanesljive, za marsikatero izjavo se skriva § 199. kaz. zak.“ —

„Če bi bili mene ubogali in ugodili predlogu tožiteljevega zastopnika ter dopustili dokaz po strokovnjakih, bi bila pravda morda že končana.“

„To je vaše subjektivno mnenje. Pomislite, g. kolega, da sploh nimamo zapriseženih strokovnjakov za hazardne igre in prepričan sem, da se igrajo take igre v vsaki vasi, da, pri vsaki igralni družbi drugače, da merodajnih obligatoričnih pravil sploh ni in da je to stvar dogovora in že vpeljane navade. Priznam sam, da se v navedenem slučaju ne moremo naslanjati na nobeno podobno razsodbo najvišjega sodnega

dvora, ker navadno končujejo hazardne igre pred kazenskim sodnikom.“

„Zame je stvar jasna! Igralec je dobil pikov as, pikovo desetico, tref kralja in — — — Klanjam se, gospod državni pravdnik! Tudi vi na počitnice?“

„Danes pri šahu sem jo pa polomil. Popolnoma sem prezrl konjička, izgubil kraljico in nobene rešitve ni bilo več zame. Sicer je imel nasprotnik še trd oreh, kajneda? H koncu je postala igra zelo zanimiva. Še nikdar ni bilo pri igralni mizici toliko radovednih kibicev!“

„Kaj pa hočeš, saj ni mogoče ohraniti hladne krvi v tem času! Vsakih pet minut ti pridirja v kavarno gost s kako novo, verjetno ali neverjetno vestjo. Lepe čase smo doživeli! Kaj bo? Moji dijaki se zadnji mesec sploh niso brigali več za učno snov in osmošolec Furlan je v četrtek izjavil v imenu svojih sošolcev, da se ne mislijo več učiti zgodovine, pač pa jo bodo sami delali. In deček ni pretiraval. Sicer pa v takih časih ne moremo govoriti o učnem napredku in če se že mi-dva, ki poučujeva zgodovino in fiziko, ne moreva ponašati z uspehi, kako je šele pri srcu najinim kolegom, profesorjem starih jezikov in matematike! Toda glej! če se o volku govori — pride, oziroma — se pripelje! In koliko kovčegov ima! Ne rečem dvakrat, da je vzel vse zvezke svojih učencev s seboj, da bo popravljjal tekom podaljšanih počitnic šolske naloge. — Klanjam se, gospod profesor!“

„Bodita pozdravljena! Glejta me! Tako je zapuščal božanski Enej svojo gorečo Trojo, tako je šel Ovid v Tomi v pregnanstvo!“

„Lepa historična primera, edino s to razliko, da ni vzel Enej s svojim priletnim očetom na plečih toliko prtljage s seboj v svet, kakor vi, gospod profesor, in da ne boste pesnili

„Tristia“ in „Epistolae ex Ponto“ v svojem pregnanstvu, pač pa popravljali naloge!“

„Šala v tem resnem trenutku vpliva kakor „ut“ z indikativom. Kot zgodovinar bi se morali nekoliko poglobiti v učinke in posledice svetovne vojne. Med vožnjo na kolodvor sem mislil na to in prišel do zaključka, da je bil plačan zadnji obrok vojne odškodnine prve punske vojne po bitki pri Egatskih otokih komaj pred dvajsetimi leti, t. j. po približno 2140 letih.

„To dejstvo mi ni znano, dasi sem spisal daljšo razpravo o punskih vojnah.“

„Vidite, kot dijak nisem vedel pri premestnem izpitu za letnico bitke pri Egatskih otokih, padel sem in oče je moral odšteti vojno odškodnino v obliki šolnine.“

„Ut“ z indikativom, gospod kolega! Kje se pa mislite nastaniti?“

„V Ljubljano grem!“

„Pazite, da vas ne omreži kaka Dido, kakor se je svojčas dogodilo vašemu vzor-beguncu Eneju!“

„In da boste vi istočasno pazno motrili dogodke po svetu in pravočasno dobili pravo ime za vek, ki je začel z izbruhom svetovne vojne.“

„Ljuba moja gospa! Kje se srečava?! Kaj bo z nami? Ste li videli mojega moža? Odstranil se je z obljubo, da se vrne takoj, a še vedno ga ni. Še vlak zamudimo! Nič se ni izpremenil moj Alfred: kjer bi moral biti prvi, je vedno zadnji, pri vsakotedenskih odborovih sejah je bil pa gotovo prvi.“

„Tudi moj ni nič boljši.“

„Davi se je komaj odločil, da odpotujemo.“

„Moj tudi!“

„Kaj sem hotela spraviti v tako kratkem času?! Vzela sem samo poletno blago, vso zimsko obleko in zimsko perilo pa pustila doma.“

„Jaz tudi, jaz tudi.“

„Pomislite, ljuba gospa, vemo-li, kam se peljemo?! Moj mož pravi: Najboljše ideje pridejo v zadnjem hipu.“

„Mi se peljemo v Ljubljano k moji poročeni sestri.“

„Še zdaj ni mojega moža! Vlak zamudimo gotovo! Sovražnik pride! Kaj bo?“

„Poglejte, gospa, vaš soprog govori s konirolorjem in adjunktom. Tam-le! Ne, ne, bolj na desno, zraven svetiljke.“

„Alfred! Alfred!“

„Vi ste srečni, gospa, kje naj pa jaz najdem svojega moža? Skočil je v bližnjo gostilno po cigarete in še zdaj ga ni. Zdaj gre, hvala Bogu! Poglejte gospodično Doro! Vsa v svili! Kak slammik! Kaki čeveljčki! In frizura! Ona odpotuje, oče pa ostane še dalje v mestu. Trgovina mu donša lepe dobičke, saj se vidi na hčeri edinki!“

„Najraje bi zavriskal samega veselja! Skoraj štiri mesece počitnic! Potovanje, novi kraji! To bodo lepi časi!“

„Ali si vzal kaj učnih knjig s seboj?“

„Sem moral. Oče je stal pri meni in me ves čas nadziral.“

„Jaz sem pa imel malone vse knjige izposojene iz šolske knjižnice, in izposojene knjige jemati s seboj po svetu bila bi tatvina. Pustil sem jih doma in rešil čisto in neomadeževano vest. Imaš cigareto?“

„Seveda, toda če naju vidijo profesorji?“

„Na to bodo sedaj pazili! Ne bodi vendar tak strahopetec, saj pojdeš drugo leto že v tretji razred! Sedmošolec Hvala mi je pravil, da se preseli naš gimnazij na Dunaj, kjer bomo študirali na deželne in državne stroške.“

„Kje je pa zvedel Hvala to novico?“

„Zaupal mu jo je naš sluga, ki je poslušal pogovor dveh profesorjev v konferenčni sobi. Veš kaj, za tako priliko, kakršna je danes, bi pa že lahko imel boljših cigaret.“

„Izpričevala nam pošlje razrednik po pošti na dom, ko mu naznanimo svoje naslove.“

„Si vsaj prihrani nasvete na ta način. Upam, da pač ne bo vsakemu učencu pisal pisma, polnega dobrih naukov.“

Širok kmetski voz se ustavi blizu mene. Na vozu so tri blazine, dva zaboja, tri vreče, na katerih sedi mnogoštevilna družina: oče z devetimi otroki. Poznam ga, vdovec je, priden mizar. V rokah trdno drži malo kletko s kanarčkom. „Vida, pazi, da ne pade Pavlinčka Marici iz rok! Slavko in Mirko, ali se že zopet ščiploteta? Boris, umazan si; poglej, kako je Janko lep in čeden! France, ne igray se s kletko, da ti ne uide kanarček! Jožko, ne nagajaj Vidi! Vida, pazi, da ne pade Pavlinčka — — — — —“

Te stavke je ubogi oče ponavljal zaporedoma. Zdelo se je, da mu ne narekuje teh opominov toliko očetovska skrb, ampak da ponavlja te stavke bolj zaradi tega, da si vtisne dobro v spomin imena svojih otrok.

Trgovec Kos se je preril skozi gnečo do mene. S seboj je vodil soprogo in dva sinova.

„Tudi vi v Ljubljano?“

„Ne, gospod Kos, prišel sem na postajo, da opazujem odhajajoče občinstvo in da se poslovim od znancev in prijateljev.“

„Kakor nalašč! Vi torej ostanete v mestu! Nekaj bi vas prosil. Izročil bi vam ključe svojega stanovanja in svoje trgovine. Ne hudujte se vsled moje nadležnosti! Ko vam bo čas dopuščal, stopite v moje stanovanje in poročajte mi. Evo mojega naslova! Saj veste, da je človek radoveden, kaj se godi

z njegovim imetjem. Vsa ta stvar je prišla prenašlo, da bi mogel vzeti kaj s seboj.“

„Če ni hujšega, to uslugo vam napravim radevolje.“

„Hvala vam lepa! Že davi sem iskal po mestu osebo, kateri bi izročil svoje ključe. Vsakdo mi je odgovoril, da tudi sam odpotuje. Še nekaj! Prijatelj Požar mi je ob taki priliki izročil svoje ključe s prošnjo, naj jih oddam oni osebi, ki prevzame moje stanovanje v oskrbo. On se je že odpeljal predpoldne. Tu so njegovi ključi. Saj veste, kje je njegova hiša? Napišem vam tudi njegov naslov, kamor blagovolite poslati poročilo o stanju njegove hiše.“

„Bojim se, da mi toliko ključev ne pretrga žepa.“ —

„Počakajte! Ob isti priliki mi je dal Požar tudi ključ Božičeve hiše. Božič je namreč zapustil mesto že snoči. Tu vam dajem tudi Božičev naslov.“

„Zelo sem vam hvaležen za vaše zaupanje. Vse natančno hočem pregledati in tudi poročati. Upam, da nimate drugega naročila.“

„Tata, povej gospodu, da smo zazidali pod stopnice marmelado, paradižno konservo in buteljke, da smo zakopali v vrtu kuhinjsko posodo in da ne smeva z Lojzetom tega praviti živi duši, sicer bova tepena!“

„Mama, ni-li prinesla včeraj sosedova dekla nekaj ključev k nam?“

„Klanjam se, milostljiva! Pozdravljam vas, gospod Kos! Želimo obema srečno pot, in da se kmalu zopet vidimo v našem mestu. Hiteti moram, prijatelj me kliče.“

Izginil sem v morju čakajočega občinstva, plaval pod gladino, dokler nisem prišel na dvorišču bližnje krčme zopet na površje. Ozračje je bilo čisto, sumljivih beguncev s ključi ni bilo videti, oddahnil sem se, ker sem bil rešil svoje žepe gotovega pogina.

Iz svojega varnega in precej skritega kota sem nemoteno opazoval vrvenje pred kolodvorom.

Se so prihajale posamezne družine z nahrbtniki, torbicami, zavitki in škatlami, toda ta dotok je bil tako neznaten, da se je polagoma praznil prostor pred postajo.

Prisedel je izvošček. Voz in konja je pustil na cesti.

„Verjemite mi, gospod, da sem zaslužil danes s svojim kljusetom več, kakor v mirnih časih z dvema paroma iskrih konjičkov. Vojaščina je pobrala skoraj vse fijakarske konje, edino moje kljuse ni ugajalo nobeni komisiji, vsaka ga je ovrgla z opazko: Nesposoben za vsako delo! To je žalostilo žival; tudi živali imajo svoj ponos. In danes je zbrala vse svoje moči in mi zaslužila lepo vsoto.“

Hvaležnost in ponos je izražal pogled, s katerim je motril izvošček svojo priletno kobilo. Edina vzdrževaljica fijakerske obrti v vsem mestu se ni niti najmanj zavedala svojega pomena. Noge so se ji šibile pod težo, s potno kožo prevlečenega, koščenega ogrodja, glava je visela do kolen in muhe so se nemoteno pasle po hrbtu in stegnih, žimnati muhalnik je namreč popolnoma odpovedal.

Toda hvaležnost gospodarjeva se ni izražala le v pogledu, marveč tudi v dejanju. Par koščkov kruha, namočenih v vinu, je kar vidno vrnilo izgubljeno moč opešani kobili, noge so se ji vzravnale, pa tudi glava se je vzdignila visoko nad cestni prah. Po kratkem naporu je kobila celo zarezgetala.

Istočasno je pa tudi zažvižgala lokomotiva. Zategnjen je bil njen glas, objel je še enkrat v slovo vso okolico, bližnje griče in hribe, kakor da se ne more ločiti od svojih starih prijateljev. Z odmevom so vračali visoki in nizki sosedge zadnji pozdrav.

Ah kaj! Sentimentalnost! Lokomotiva je žvižgala kakor navadno in njen glas se je kakor vedno odbijal od bližnjih sten — ker so stale navpično k smeri zvočnih valov. V železu in pari ni iskati poezije in tudi narava se ne zmeni za službeno znamenje vsakega, torej tudi ne zadnjega vlaka! Poezija je

pač tičala v rezgetanju fijakerske kobile in njegovem povzročitelju — oživljajočem vinu! Še merico torej! Toda slabega razpoloženja se nisem mogel otresti.

Vlak je izginil za hišami, vrnil sem se v mesto — — —.

Prvi dnevi.

Zadnje dneve pred napovedjo vojne se je naše stalno omizje „Pri klobučarju“ povečalo z mnogimi gosti. Tu smo se shajali po popoldanskih uradnih urah, da lažje pričakamo večerje pri kozarcu vina in v zanimivem razgovoru. Rešiti nam je bilo probleme, ali napove sosed vojno, in če jo napove, kje pride do prvega večjega spopada? Preživeli smo že deset mesecev vojne. Temeljito poglobljanje v uradna poročila in pojasnila korespondenčnega urada nas je vzgojilo v dobre stratege. Kritikovali in hvalili smo poveljnike in bili slednjič prepričani, da bi si priborila naša armada mnogo več lavorik, če bi nas priklopili generalnemu štabu kot svetovalce. Po hudi debati se je razdelila naša družba v optimiste in pesimiste. Končno smo se pridružili vsi mnenju prijatelja Jožka, četovodje pri saperjih in edinega vojaka v naši sredi, da bodo naše čete začetkoma samo otežkočale sovražniku pohod, da razstrele nato za sabo mostove in da se ustavijo komaj na Nanoškem pogorju, kjer čaka sovražnika pripravljena armada. Prej ni nobenih takih pozicij in jarki, izkopani v bližnjih Brdih, bodo le nekaka zavora pri vojnem vozu sovražnika, premikajočem se skozi našo deželo. Mesto ne bo mnogo trpelo. Kdor ima klet in se vanjo skriva med praskami predstraž po mestnih ulicah, je rešen. Strah pri grozni razstrelitvi bližnjih mostov bo mnogim edini spomin na vojno s sosedom.

Tega soglasnega naziranja sem se tudi jaz strogo držal. V noči, ki je sledila odhodu zadnjega vlaka, nisem zatisnil

oči. Hotel sem na lastno uho slišati detonacije ob Soči, skočiti nato po stopnicah v vežo in opazovati skozi ključavnico različne boje.

Zaman sem čakal. Oprezno sem stopil na ulico. Prazna! Noben izstrelek mi ni prižvižgal mimo ušes. Sovražnika torej še ni. Od daleč sem videl le vojaško patroljo.

Na zidu tik ovinka so bili prilepljeni novi razglasi vojaškega poveljstva. Gostilne se morajo zapirati ob 8. uri zvečer. Po 10. uri zvečer in pred 5. uro zjutraj ne sme nihče na ulico. Okna morajo biti zaprta, skozi nobeno naj ne sveti luč. Stroga kazen.

Sklenil sem iti iz mesta. Mogoče se mi posreči opaziti na zahodu, odkoder naj pride sovražnik, kako izpremembo.

Med potjo sem dohitel asistenta Kebra.

„Dobro jutro! Kaj ti si edini še tukaj ostal? Uradniki so že včeraj zapustili mesto.“

„Vem, vem. Zato sem se pa tudi včeraj skrival. Pred prazniki sem namreč dobil štiritedenski dopust in ta dopust želim preživeti v miru —“

„ki ti ga svet dati ne more, pač pa naše mesto. To ti umiri živce s svojim grañatnim zdravljenjem in z zaukazanim sedemurnim spanjem.“

„Novi strogi razglasi so te ozlovoljili. Res je, da nam ne tekne vino, ako gledamo vedno na uro. Zato pa pridi k meni! Navezana sva kolikor toliko drug na drugega; iz gostilne prinesem vino, čas nama hitro mine in vsak večer si poveva svoje dnevne doživljaje. Jaz ostanem do skrajne sile v mestu. Sovražnik na eni strani v mesto, jaz pa na drugi iz mesta. Dve stvari bi rad spoznal: kurjo polt in ježenje las. Oboje spoznaš pod granatami, to mi je povedal dosedaj še vsak vojak, ki je bil na fronti. Sovražnika torej še ni! Včeraj je bil praznik, privoščil si je našega briškega vina in danes so mu odpovedale noge, ne more naprej. Počakajmo torej! Sedaj pa k peku na kozarček žganega!“

Bila sva edina gosta v ravnokar otvorjeni pekariji in z njo združeni prodajalni likerjev na drobno in debelo. Gospodični Ančki se je bralo pomanjkanje spanja z obraza, zehalo se ji je in večkrat je stopila pred vrata gledat, gre-li že sovražnik.

„Kaj misliš, koliko meščanov je še ostalo v mestu?“

„To je težko dognati. Mnogi so odpotovali, mnogi zapuščajo še vedno mesto; kar peš jo mahajo do prve postaje, do katere se še vrši železniški promet. Prišlo je pa tudi mnogo beguncev iz obmejnih krajev. Vsi, ki so ostali in tudi novodošleci so se nastanili po kletih, kar otežkoča celo približno štetje sedanjega prebivalstva. Rodbinsko življenje se bo odigravalo odslej pod zemljo. Res ne vem, smo li nazadovali v predhistorično dobo človeštva, ko je to prebivalo še v votlinah, ali pa smo tako napredovali, izneбивši se namah vseh „gorenjih tisočev“. Sicer pa, bodi temu kakor hoče, mene zanima bolj vprašanje, kateri prijatelji in znanci so še tu ostali.“

„To še danes doženeva. Prepričan sem, da ni še nobeden slekel v tej noči svoje železne srajce. Če ostane vse mirno, dobiva nekatere pri golažu, nekatere po kosilu v kavarni, ostale pa ob običajni uri „Pri klobučarju“.“

„Dobro! Na ta način sva si sestavila tudi spored za današnji dan. Zadnja točka ostane — kakor že domenjeno — sestanek pri meni, kjer napiševa vtise v svoj vojni dnevnik.“

„Soglašam,“ sem pritrdil.

„Če mi ne pomoreta krčmarica Urška s kuhano kokošjo in brivec z raznimi krtačami in pomadami, ne bom vedel, kaj je strah,“ je žalostno vzkliknil Keber ter si prižgal cigareto.

„Tudi najboljši roman je večkrat na prvih straneh zelo dolgočasen. Jaz sam sem si vse drugače predstavljal. Sicer pa, uvod ni slab! Časopisi so popolnoma izostali, po svetu se mogoče vrše najvažnejši dogodki — mi ne vemo ničesar. Vojaška oblast je odvzela zvonovom žvenklje, zapečatila je zvonike in javne ure se ustavljajo druga za drugo. Vlaki ne

prihajajo, sčasoma izostanejo tudi druge stvari. Živimo pač v trdnjavi. Potrpi, stvar se razvija in kmalu spoznamo vojno tudi od toli zaželjene, zanimive strani. Dvomim pa, da se zadovolji s to stranjo naš želodec.“

„Eh, kaj! Za prvo silo imam pet škatel konserviranega golaža in tri doze sardin. Pijače pa, upam, nama ne zmanjka tako hitro. Kak slučaj! Kako zagonetno sta izginila s pozorišča Rudež in Močnik! Ni ju bilo pri golažu, ne v kavarni in ne ‚Pri klobučarju‘. Mislimo si naj, da sta se odpeljala. Med tem pa jima je izročil ubežni krčmar v hiši, kjer stanujeta, vino v prodajo, dokler pač dopuste razmere. Prijatelja sta krčmo lepo zaprla, vino pa srkata sama; drug streže drugemu in drug plačuje drugemu. Jutri ju obiščeva. Tako prijateljstvo napram nama!“

Sedela sva pri zaprtih oknih v temi. Tleča cigareta je v presledkih razsvetljevala najina obraza in kozarca na mizi.

„Deseta ura je že minila. Po ulicah je popolna tema. Ostani to noč pri meni! Srce mi pravi, da pride sovražnik. Ne bi rad zaspal, bdeti moram, da odpotujem tik pred sovražnikovim prihodom v mesto.“

Ostal sem. Dolgo sva se še razgovarjala, praznila steklenico in žepno trafiko in slednjič sladko zaspala. Ako bi bil vkorakal sovražnik z godbo na čelu v mesto in naju speča zvezal in vrgel na voz, prepričan sem, da bi se bila vzbudila kvečjemu pred Čedadom ali Vidmom. Tako vestno sva čuvala. K sreči se je izkazalo, da se je Kebrovo srce zmotilo. Mostovi so ostali še celi in sovražnika ni hotelo biti.

Keber je govoril resnico. Skozi dvoriščna vrata sva prišla v krčmo, kjer je bil zbran naš ožji prijateljski krog skoro polnoštevilno. Vest o novih krčmarjih je šinila kakor blisk

med ljudi. Vsak je hotel videti bančnega uradnika in vpokojenega učitelja s servijeto pod pazduho.

Dobro razpoloženje nam je grenila edinole kategorična odredba, da dobi vsak gost, z ozirom na omejeno zalogo in na negotov potek sedanjih razmer, samo tri četrti vina. Ta določba je poniževala svobodne državljane, protivili smo se na vse kriplje in dosegli po daljšem prerekanju povišek ene četrti.

„Slišal sem, da si ujel pri Grodeku celo kozaško patroljo in izgubil pri tej priliki prste. Smejal sem se tej novici, ko pač vem, da si videl kozake edinole v ilustrovanih listih.“ S temi besedami se je obrnil Rudež name.

„To novico sem najbrže sam zakrivil,“ sem hitel pojasnjevati zadevo. „Gospoda Pogačnika poznaš? Sama vprašanja so ga. Včeraj sva se dobila v kavarni, tudi Keber je bil navzoč. Najmanj petkrat sem mu že povedal zgodbo svojih prstov — in ali me zopet ne vpraša, kako sem prišel ob prste? Granata? Ne! Šrapnel? Ne! Bomba? Ne! Zanohtnica? Tudi ne! Ker ni uganil, sem trdil, da mi je odgriznila kozaška kobila, spečemu v nekem zelniku pri Grodeku, oba prsta.“

„Opažati je, da se sedaj širijo najneverjetnejše vesti,“ je omenil Keber. „Zdi se, da se je odpeljala zdrava Razsodnost z zadnjim evakuacijskim vlakom iz mesta in da jo je prišla nadomestovati Lahkovernost. Tla za govorice so ugodna, človek nima več zaupanja v samega sebe, in kar izve, odda olepšano in povečano. Saj so danes trdili, da vlak ne more zato na postajo, ker je vozil drože, vsled česar je poštni voz tako narastel, da ni mogel skozi predor.“

„Potrjujem resničnost Kebrove trditve,“ je pristavil Strgar, kateremu se ni mudilo v zaledje, in ki je prav počasi spravljaval v svojem prostem času še ostale deželne spise v zaboje. „Meni samemu so zatrdili, da točita naša gostoljubna krčmarja vino brezplačno, samo da izpraznita sode čimprej. Verjel sem in

sem hitel, da se prepričam. Koliko resnice je tičalo v tej vesti, smo se prepričali, boreč se za četrto četr!“

„To ni nikaka posebnost vojne in bližine fronte“, se je oglasil Rudež, „že v mirnih časih je zrastel večkrat slon iz navadne muhe. Ne verjemi in nikdar ne boš razočaran! Svetujte mi raje, kje mi je dobiti tobak? Zaman sem letal od trafike do trafike. Tako sem jezen na Bogonosca Goloba, ki je odkril Ameriko! Če bi ne bilo njega, ne bi imeli tobaka, pa tudi nikdar ne bi občutili pomanjkanja istega.“

„Ti si tudi čuden!“ ga je pokaral Keber. „Meni primanjkuje tudi tobaka, toda kdor ostane tu, se mora odpovedati mnogim užitkom. Škoda, da ni imel krčmar tudi tobakarne, katero bi ti bil prepustil pred svojim odhodom s kletjo vred! Svojim prijateljem bi potem delil milostno po tri cigarete, z ozirom na omejeno zalogo in na negotov potek sedanjih razmer; za četrto bi se komaj kregali!“

„Tiho, tiho!“ je slovesno posredoval Strgar. „Kdor nima tobaka, vstani jutri ob petih in hajd v Rožno dolino! Trafikantinja bi rada takoj razpečala vso svojo še precejšnjo zalogo.“

„Jaz že ne pojdem, prezgodaj je!“

„Zame je predaleč!“

„Prevelika gneča za par navadnih cigaret iz predmestne trafike!“

„Jaz pa sploh ne verjamem tej govorici! Bodimo oprezni, da se nam ne bo smejala Lahkovernost!“

Odhajali smo.

„Da mi nobeden ne pride jutri na vino! Dva dneva ostane sedaj lokal zaprt!“ je pripomnil ob slovesu Rudež in Močnik je molče prikimal.

Bilo je lepo jutro, ko sem jo mahal proti Rožni dolini. Zakaj naj bi pa bila včerajšnja vest o tobaku neresnična? In če je tudi, samega sebe ne morem osmešiti, od prijateljev me itak noben ne vidi.

Poti ni hotelo biti konec. Pospešil sem korake, ali poti nisem mogel skrajšati.

Slednjič sem zagledal svoj cilj. Več ljudi je stalo pred trafiko in ko sem prišel bližje —

„Dobro jutro, Keber!“

„Dobro jutro! Ali ti ni bila pot predolga?“

„In tebi ni ura prezgodnja?“

„V sili kadi človek tudi navadne cigarete iz predmestne trafike.“

„Kaj pa ti, ali se nisi zbal posmeha Lahkovernosti?“

V trafiki — puščali so nas v njo le posamezno — se je pohvalil vsak napram prodajalki, da je on deloval pri svojih prijateljih in znancih za tako veliko udeležbo. Vsakemu je hvaležno stisnila roko in ga povabila po končanem delu na kozarček brinjevca v kuhinjo za hišo.

Zopet smo se sešli, nevedoč drug za drugega, v kuhinji, in gospa je res postregla z izvrstnim požirkom. Izkupiček je bil dober, ona pa rožnate volje.

Dva mlada pujska sta se pripodila v kuhinjo.

Močnik pa je zapel pesem „o starčku, živečem nekje na Dolenjskem“. Glas se mu je tresel, toda do roba polni kozarček v njegovi desnici je ostal miren. Pri molitvi: „Oče, nebeški, glej!“ sta se utrnili gostiteljici dve veliki, svetli solzi, spomnila se je svojega rajnega moža, ki ga je tudi rad srkal in pel slavo Stvarniku za vsako dobro kapljico.

Toda, čuj! Kaj je to? Bum-bum! Zamolkli glasovi so udarjali na naše uho. Spogledali smo se.

Topovi! Sovražnik se je približal našim postojankam. Kar smo prej tolikokrat čitali v časopisih o daljnem grmenju topov,

ki uvaja in pripravlja infanterijski naskok, to smo sedaj sami doživeli.

Hiteli smo domov v svoja varna zavetišča, ponosni, da gleda v tem trenutku ves svet na našo deželo in naše mesto.

Živo nihalo.

Pri prvem večjem spopadu je bil sovražnikov pohod ustavljen. Sovražnik se je moral zakopati, obstreljeval je ljuto naše najsprednejše jarke in marsikak izstreljek je padel tudi v pomerij mesta. Nad konjedercem ob Soči so pokali šrapneli. Nekateri meščani so premagali prvi strah ter šli gledat ta prizor. Mestna otročad je celo pobirala, ne sluteč še grozeče nevarnosti, krogle polnivke in šrapnelske lonce ter jih prodajala po precej visoki ceni onim, ki niso mogli premagati strahu ter se pripravljali na odhod.

Vest, da je pričel prihajati vlak po noči na postajo in da sprejema nove begunce, je omajala pod vplivom topovskega groma junaštvo marsikatere družine, ki se prej ni bila vdala sirenskemu vabilu „zadnjega vlaka“.

Po zaprtih oknih in trgovinah je spoznal opazovalec, da se krči število meščanov, iz česar je sklepal, da bo imelo vsako stopnjevanje sovražne artiljerije svoj odmev v mestu in na železniški postaji.

Dve dobri uri sem že hodil po mestnih ulicah. Hoja me je utrudila in zaželel sem si družbe in počitka. Spomnil sem se Kebra. Prejšnji dan ga nisem videl in zjutraj ga ni bilo k peku, kjer sva se navadno shajala in si pravila novice in vtise prejšnjega dne. Da bi odšel, ne da bi se poslovil, se mi je zdelo izključeno. Svojega dopusta si ne pusti zagreniti z dolgočasnim, enakomernim življenjem v zaledju, to mi je

bil že večkrat priznal in pristavil, da bi tudi sam rad pripovedoval v poznejših letih dogodke svetovne vojne svojim vnukom — otrok mu namreč Bog še ni bil dal.

Vrata v Kebrovo stanovanje so bila odprta. Doma bo! Kaj neki dela pred kosilom v svojem praznem stanovanju? Začudil sem se, ko sem ga videl ležati v kuhinji na žimnici, oblečenega in s klobukom na glavi. Mojega prihoda ni opazil in njegovo trdno spanje sem cenil na dva litra pristnega vipavca. Zakašljaj sem. Keber se niti zganil ni. Moja cenitev se je zvišala za pol litra. Prevrnil sem edini stol, ki je padel ropotaje na tla. Keber je globoko zasmrčal. Svoji prejšnji cenitvi sem dodal še pol litra. Prijel sem prijatelja za ramo ter ga stresel. Obrnil se je in smrčal dalje. Svojo cenitev sem popolnoma izpremenil ter zamenjal tri litre vina s tremi črttrinkami sli-vovke, še posebno, ko sem opazil tik pritlične postelje steklenico s poveznjenim kozarčkom na vratu. Edino ta steklenica mi more razjasniti položaj. V svoji nerodnosti sem pa trknil s kozarčkom komaj slišno ob steklenico, in glej čudo! Kar se ni posrečilo zapiranju vrat, mojemu kašlju, ropotu padajočega stola, niti mojemu aktivnemu posezanju v Kebrovo telesno prostost, to je dosegel kozarček. Keber se je hipoma vzdignil, sedel na posteljo in bulil s sivimi očmi vame, da me je bilo že strah.

„Temeljito si moral snoči namočiti svoje grlo, pri odprtih vratih si legel in zaspal. Nisi-li se bal, da te poseti kak nepridiprav?“

„To se je tudi zgodilo! V resnici si prišel par ur pre-zgodaj. Sicer pa še vedno ne vem, bdim-li ali sanjam. Toda ne! Ta živalica, ki leze po mojem rokavu, izpričuje jasno, da sem spal v vojašnici, pa tudi sanje niso nikoli tako fantastične. Sedi, pokrepčaj se in poslušaj mojo odisejo!“

Prijateljeva namigavanja o vojašnici in odiseji so vzbudila mojo radovednost. V srcu sem ga sicer prosil odpuščenja, da sem njegovo spanje ob taki pozni uri pripisoval vplivu alko-

hola, istočasno sem ga pa tudi zavidal za njegov nočni, meni še neznan, a vsekakor zanimiv dogodek.

„Včeraj popoldne sem si iz bližine ogledal sovražne izstrelke, ki so padali h konjederцу pri Soči. Kakih deset dečkov se je pulilo za krogle in črepinje šrapnelskih loncev. Prižvižgal je šrapnel, počil nedaleč od mene v zraku in krogle so padale kakor kaplje iz velike škropilnice na vse strani. Dovolj mi je bilo! Deležen sem bil ognjenega krsta. Zapomni si dobro, če boš morda kdaj pisal moj življenjepis, da sem bil blizu konjederca ognjeno krščen! V življenju velikih strategov tvori tak krst posebno poglavje.

Po stari slovanski navadi treba dogodek, kakršen je krst, slovesno obhajati, in kmalu sem bil pri Rudežu in Močniku. V začetku me še nista hotela sprejeti; ko sem ju pa prosil za botra, obljubivši jima plačati vse stroške botrinje, sta me sprejela v svojo sredo in krčmo.

Zabava se je že začela razvijati. Rudež mi je celo zaupal, da mu je bilo izročeni h varstvo tudi par buteljčk, zakopanih v pesku v kleti. Toda ura je bila že pozna in jaz nisem koprnel po nobenem stiku s patroljnimi stražami. — —

Nisem še doma odložil klobuka in slekel svoje suknje, ko me povabi hišna gospodinja, naj ji pridem zabit zaboje in zapret pletene kovčege; sama s svojima hčorama nima dovolj moči in čez dve uri se že odpeljejo na vlak.

Sedem košev, štirje zaboji in v vseh so bile same obleke! Še nikdar nisem tako indiskretno šaril po ženskem perilu kakor snoči. Zabojev seveda nisem mogel takoj zabit, ker so bili prepolni. Potil sem se in pil rozoljo in maraskin — sladki, zoprni pijači, kateri mi še sedaj obtežujeta želodec.

Z izvoščkom sva znosila vso prtljago na voz in slednjič sem moral še jaz prisesti, ker tak delavec je dobrodošel tudi kot postrešek na postaji.

Ko je izginil vlak brez običajnega žvižga v temno noč, sem začutil, da me bole vse kosti. Krst, botrinja, težki zaboji

in še težji kovčegi, napolnjeni z opremami dveh, za možitev že godnih hčera in njune, za možitev še godne matere-vdove, so bili zame preveliki napori.

Vračajoč se domov, sem srečal dolgo vrsto trenskih voz, ki so se posluževali zaradi bližine sovražne fronte nočne teme. Kakor bi bila vzrastla iz tal, sta se postavila dva vojaka pred me, zaprla mi pot in me vprašala po dovoljenju. Seveda nisem imel nikakega dovoljenja pri sebi, saj si nisem mislil, da bom hodil o polnočnih urah še po mestnih ulicah.

Predpisi so predpisi! Moral sem z vojakoma. Kam? Sam nisem vedel. Molče smo korakali mimo trena, vozniki so gledali za nami. Povem ti, da ni prijetno hoditi v temni noči po temnih ulicah s takim spremstvom! Edina tolažba mi je bila, da me ni videlo in gledalo nobeno prijateljevo oko.

Zli slučaj je naneseł, da je bil poveljnik straže nastanjen na nasprotni strani mesta. Že tako je dolga pot do domobranske vojašnice. Ker pa vojaka nista znala prave poti — zapomnila sta si bila samo gotove posebnosti ulic, ki seveda niso vodile naravnost k cilju — sta razdaljo še podvojila.

V stražnici je sedel mlad poročnik in pisal. Povedal sem mu odkritosrčno vse, zamolčal sem samo rozoljo in maraskin, ker ju prištevam k ženskim pijačam. Uradniška legitimacija me je slednjič popolnoma rešila iz neprijetnega položaja. Bil sem prost!

Po najkrajši poti sem hitel proti domu. V duhu sem že zaklenil za sabo vrata, obesil klobuk, odložil suknjo na stol, sezul se in legel, oziroma padel na primitivno, trdo, a vendar tako zaželjeno poste — — —

„Halt!“ — — — Dva vojaka. Jaz brez dovoljenja! Kaj se je zgodilo, si lahko predstavljaš. Naj bi tudi izjavil vojakoma, da prihajam naravnost iz stražnice s privoljenjem gospoda poročnika, mi gotovo ne bi bila verjela. Šel sem z njima. Molčali smo. Peljali so me po takih ulicah, da sem mislil že

na kako novo stražnico, toda počasi smo prišli po ovinkih zopet do domobranske vojašnice.

„Tako, ko ste se odstranili, sem mislil na to, da vas na potu proti domu lahko ustavi druga straža. Poslal sem vojaka za vami, toda izginili ste kakor kafra. Sedaj vam pa dam spremstvo, gospod Keber!“

Poročnik mi je ponudil fino cigareto. Bila sva namreč že stara znanca.

Težko sem hodil. Noge so me komaj nosile. Gotovost, da bom spal čez pol ure že v svoji postelji, mi je vlivala neverjetno moč v mišice.

Pred hišo sem odslovil vojaka. Odpreti sem hotel vežna vrata, toda glej, ključa ni v hlačnih žepih, niti v telovniku, pa tudi ne v suknji.

Iskal sem in iskal, pa brez uspeha. Kaj sedaj? Koga iz hiše naj priključem? V prvem nadstropju sem stanoval sam, v drugem hišna gospodinja. Pritličje prazno. Od te strani torej ni rešitve.

Moje spremstvo je bilo že izginilo v stransko ulico. Tudi odtod nobene rešitve!

Najraje bi legel na cestni tlak in zaspal.

Straža se je bližala. Gotovo se vračata moja prejšnja spremljevalca.

„Halt!“ Ne, bila je to že tretja straža. Tako mehak sem postal, da bi sledil straži celo do vislic, samo blizu bi morale biti, blizu, zelo blizu. — — —

Da boš vedel, takoj po kosilu grem po potrebno dovoljenje, brez katerega ne napravim niti koraka, in hišni ključ si privežem okrog pasu!

Poročnik — v tem času je bil gotovo povišan v nadporočnika, česar pa nisem opazil vsled prevelike utrujenosti — se je začudil. Natočil mi je kozarec konjaka in me povabil na črno kavo, katero nama je kmalu nato prinesel njegov sluga.

„Ker vas ne bi rad še enkrat nadlegoval, prosim, gospod poročnik, da mi dovolite v tukajšnjem zaporu na trdi klopi par ur počitka. Ne morem več naprej.“

Ugodil je moji skromni, a umljivi želji, in zaspal sem, ko je prisvetila jutranja zora skozi malo, zamreženo okno, visoko gori pod stropom, v samotno celico.

Na lesenem ležišču se je pa nato odigral mehaničen proces, ki se da predočiti s paralelogramom sil. Različne komponente različne velikosti — eno teh komponent si videl laziti prej po mojem rokavu — so delovale od različnih strani na moje izmučeno telo in posledica teh sil, izražena z diagonalo, me je vzdignila.

Poslovil sem se od prijaznega poročnika in zapustil vojašnico, kjer sem prelival svojo junaško kri.

„Pri jelenu“ so odpirali, ko sem šel mimo. Bolj iz navade kakor iz potrebe, sem vstopil. Še vse prazno. V kuhinji je omivala kroznike brhka dekla. Zastrl sem ji z rokami oči ter čakal, da ugame poredneža. Ni me sicer uganila, pač pa ugnala in sicer z mokro zaušnico v spremstvu psovke: Norec!

Ko me je opazila, je obžalovala svojo nepremišljeno naglico ter me prosila odpuščanja; v svojo obrambo je navedla, da me je imela za natakarja, ki prihaja neslišno vsako jutro v kuhinjo in ji pokriva oči z rokama. „Star norec je in vrhu tega še poročen, kakor sem zvedela!“ se je jezila, jaz sem se pa molče odstranil.“ — —

„Tekom dvanajstih ur si prejel torej ognjeni krst in ognjeno birmo,“ sem omenil. „Če želiš birmskega botra, razpolagaj z mano, toda pod istimi pogoji kakor pri krstu. Stroške plačaš ti.“

„Čudna navada je tu na fronti. Jaz naj sprejemem zakramente, drugi naj pa uživajo milosti in dobrote. Ne boš, Jaka!“

„Motiš se, dragi Keber, taka navada še ne vlada na fronti, mi jo komaj vpeljujemo in ti imaš pri tem še največ zaslug,

ker mika tvoj invalevredni zgled. Še nekaj! Ali naj si kot tvoj eventualni biograf zapomnim tudi kraj in čas tvoje ognjene birme? Mogoče tvori v življenju velikih mož taka birma posebno poglavje?“

„Molči in ne čakaj neumnosti! Nalij si raje fer pij!“

„Veš, dragi Keber, dekla „pri Jelenu“ se ni motila, ko te je imela za natakarja. Tvoj nasvet kaže, da imaš dobro srce do svojih gostov.“

„Sedaj pa h kosilu! Vražji rozoljo! Še vedno se mi sprjemlje jezik neba —“

„— česar pa nisem opazil tekom tvojega pripovedovanja.“

Koncentracijsko taborišče.

Polagoma smo bili meščani vpeljeni v misterij fronte. Strogi predpisi, odhajajoče družine, daljno grmenje topov, šrapneli na severni, šrapneli na južni strani mesta — in že smo tičali, skoraj nezavedajoč se tega, v popolnem metežu. Naši topovi so odgovarjali, na vzhodnih holmih so se pojavljali svinčenobeli in temnorjavi oblaki. —

V ogroženih krajih so si ljudje poiskali varnih zavetišč, v sredini mesta je ostalo vse pri starem. V kavarni je bilo vedno natlačeno gostov. Prihajali so, vzeli v roke že deset dni stare in še starejše časopise, prečitali jih neštetokrat od naročninske cene v glavi lista do imena izdajatelja in odgovornega urednika na zadnji strani pod črto. Za političnimi listi so prišli na vrsto humoristični, zabavni, ilustrovani, za temi strokovni, dokler se ni postavil gost pred to ali ono Freytagovo karto ter študiral vojni zemljevid.

Vest, da je došla pošta in ž njo časopisi, je elektrizirala goste. Vsakdo je hotel biti prvi, da prečita nemoten novodošle,

toli pogrešane časopise. Toda zaželjenega miru ni dobil, kajti za vsakim čitateljem se je vila dolga kača na list čakajočih gostov. Dejstvo, da ga opazuje toliko radovednih in zavistnih oči, je pokvarilo bralcu čitanje. Misli ni bilo mogoče zbrati in osredotočiti na poročila in novice. Vsakdo je kmalu oddal list drugemu in sklenil priti pozneje v kavarno, ko ne bo toliko radovednežev. Ko pa je prišel pozneje, moral se je i sam postaviti kot zadnji v že čakajočo dolgo vrsto.

Tako sem tudi jaz čakal na dnevnik. Pred mano je stal Strgar.

„Toliko dela imam in izgubljam zlati čas tu, da zvem kvečjemu v najugodnejšem slučaju še kako neresnico,“ je zagodrnjal Strgar in preštel še enkrat osebe, ki so ločile v vijugasti črti okrog raznih miz in stolov list in njega.

„Tvoje trditve o velikem delu menda ni smatrati resne,“ sem mu oporekal.

„Kaj? Ni smatrati resne? Potem pa tudi pojma nimaš, kaj je to koncentracijsko taborišče!“ se je razsrdil Strgar precej glasno. Ko je opazil, da je prosil bralec pri mizi miru, ker mu sicer ni mogoče čitati, je dostavil polglasno: „Za vino, za tobak se zanimaš, naša najnovejša naprava, naše človekoljubno in samaritansko delovanje ti je pa španska vas!“

„Priznavam svojo nevednost v tem oziru. Upam pa, da preženeš mojo nevednost s točnim pojasnilom, za katero ti bom zelo hvaležen.“

„Sicer ne bi rad prepustil svojega prostora drugemu, ker dvomim, da pridem časopisu še kdaj tako blizu, toda rad žrtvujem svojo ugodno pozicijo. Odstraniva se in med potom ti razjasnim vso stvar!“

Začudeno so naju gledali oni, ki so stali pred nama, še bolj pa oni, kateri so stopili po najinem odhodu na izpraznjeni mesti. Tako blizu cilja in — oditi, to je mejilo po mnenju navzočih na vojno psihozo.“

„Da je prišlo v mesto mnogo beguncev iz obmejnih krajev, ti je znano,“ je začel Strgar, ko sva stopala čez trg, zapustivši kavarno.

„Znano!“

„Kaj meniš, koliko je takih beguncev?“

„Nimam pojma!“

„Povej število! Vedeti hočem za koliko se zmotiš!“

„Kaj jih bo: tristošestinosedeset.“

„Haha, dva tisoč jih imamo, dragi moj!“

„Jih imamo! Povej vendar enkrat, prijatelj, kdo so ti-le „mi“, o katerih vedno govoriš? Omenil si že „naša naprava“, „naše človekoljubno in samaritansko delovanje“, „jih imamo“ — — —“

„To je dežela, in jaz kot deželni uradnik že smem tako govoriti!“ Deželni glavar bi ne mogel izrazitejše poudarjati tega stavka. „Nadaljujem! Za uboge reveže smo morali preskrbeti stanovanja, jesti pa tudi morajo trikrat na dan.“

„Komaj sedaj mi je jasno, o čem je govorila snoči neka družba pri sosednji mizi. Slišal sem samo par stavkov, da goje bacile v posebnih kurnikih in da imajo na železni verigi privezано uš, katero učita dva uradnika lajati. Ni dvoma, da so govorili o vaši begunski koloniji in prepričan sem, da tvoriš ti polovico prej omenjenega učitejskega osebja.“

„In ti verjameš takim govoricam? Črna nevhvaležnost! Sovrstniki plačujejo naš trud z neslanimi dovtipi!“

„Potolaži se! Jaz motrim ti-le izjavi z drugega stališča. Mi ne vemo o begunskih skupinah drugega, kakor to, da razsajajo med njimi kužne bolezni in da se je pri njih udomačila uš. Ako povečaš in olepšaš bacile, si moraš nabaviti kurnik in ako povečaš uš, jo moraš privezati kakor psa k verigi. Imamo pač v tem slučaju opraviti s klasičnim slučajem pretiravanja.“

„Sicer se pa lahko sam prepričaš o resnici: peljem te na lice mesta. Še prej te moram nekaj poučiti! V zaledju snujejo podporno društvo za furlanske begunce. Pripravljalni odbor so menda že skrpali, v raznih sejah se bodo reševala pravila, katera se nato odpošljejo politični oblasti v odobrenje. Čez tedne bo sklican ustanovni občni zbor, izvoli se odbor, člana-rina in darovi se bodo pobirali in — v tem času bi prav lahko pomrli vsi begunci, ko bi nas ne bilo. Pripravljalni odbor zavzema stališče, da imamo mi prehrano in vso oskrbo beguncev samo provizorično v svojih rokah; beguncem je pa menda vseeno, naj jim deli polento provizorična ali definitivna roka, samo da je polenta dobra in da so porcije velike. Bojim se, da pride prej ali slej med nami in bodočim odborom do spora, ker ga nismo vprašali dovoljenja, naj-li denemo mineštri v kotel več fižola ali krompirja!“

„Vsa zadeva diši po uradnem šimeljnu! Begunci bi vam bili hvaležni, ako se vam posreči usmrtiti tega šimeljna in jim predložiti dobro pečene zrezke. Kje ste pa nastanili toliko število beguncev?“

„Kmalu prideva do cilja! Stara cukrarna z bližnjimi skladišči služi izbornu svojemu novemu namenu.“

Čim bolj sva se bližala begunskemu taborišču, tem počasneje sem korakal. Predsodki so pač predsodki! Ne otreseš se jih tako hitro. Poznal sem metamorfozo muhe v slona. Nasprotno, skušal sem polagoma izpremeniti slona v muho. Razbil sem kurnik, manjšal ter manjšal bacile, odstranil železno verigo, zmanjšal uš na prvotno velikost, toda bacili in uš so pa le ostali, dasi skoraj nevidno mali, vendar dovolj veliki, da mi naklonijo kako kužno bolezen, mogoče celo pegasti legar. Tik pred vhom sem se celo ustavil in pričel zvijati cigareto, toda slednjič sem se vendar-le osokolil in dal po Prešernovem vzorcu slovo strahu, pa tudi upu, da pridem zopet zdrav in vesel med svoje prijatelje.

Posamezni prostori so bili precej veliki, manjše in večje dvorane, med poslopji obsežna dvorišča, toda ljudi je bilo le preveč. Samo kaka narodna veselica bi mogla zbrati na takem prostoru ob vročem poletnem času toliko občinstva.

„V vsakem prostoru smo nastanili kako vas. Ime vasi je napisano na tablici nad vhodom. Ta sistem je moja iznajdba. Pri prvem posvetovanju je predlagal moj kolega, naj bi se ločili begunci po abecednem redu njihovih priimkov. Kak predlog! Popolnoma tuji ljudje, slični si samo po začetnih črkah priimka, bi bili navezani drug na drugega. Kaka krivica! Moj sistem pa odgovarja vsem zahtevam. Veliko radost vsled te iznajdbe mi greni edino-le dejstvo, da nisem mogel dobiti še pravega imena zanjo.“

Pogledal sem okrog in vtisa, da prisostvujem narodni veselici, se nisem mogel otresti.

„Nič lažjega! Imenuj svojo iznajdbo ‚Sistem šaljive pošte‘, preskrbi si patent na iznajdbo in ime in k uspehu ti čestitam že danes.“

Strgar mi je bil izboren mentor. Da se skriva v njegovi osebi Palada Atena, sem spoznal po gostobesednosti. Vse mi je razkazal, obiskala sva kakih petnajst vasi — skoraj ves severni del Furlanije, pregledala centralno kuhinjo in stopila slednjič še v anagrafični urad taborišča.

Mlada tipkarica je sedela za pisalno mizo. V ustih je imela polno bonbončkov. Pri najinem vstopu je skušala v naglici požreti nedolžne sladčice, ki so ji pa zašle v sapnik ter ji povzročile hud kašelj. Ko ji je nekoliko odleglo, nama je predložila na Strgarjevo prošnjo uradne knjige.

„Za vsako vas imamo poseben zvezek, kamor vpisujemo begunce in dostavljamo eventualne izpremembe. Če kdo zboli, prenesemo njegovo ime v poseben zvezek, bolnika pa v posebno sobo, kjer ostane do prihoda zdravnika. Novorojenčka vpišemo v materin zvezek. Vsak dan izpopolnujemo svoje knjigovodstvo, vedno preglednejše in enostavnejše postaja naše delo-

vanje; toda bojim se, da odrinejo begunci v zaledje ta čas, ko porečemo: Dosegli smo vrhunec, vsaka izpopolnitev je izključena!“

„Ne greni si dneva zaradi tega! Tako je in tako ostane! Uradniki, ki imajo oskrbo beguncev v rokah, niso še izšolani, ko pridejo begunci; ko se pa deloma vžive v novo delovanje, se presele begunci v kraje, kjer poizkušajo novi uradniki svoje upravne in organizatorične zmožnosti na teh nesrečnih zajčkah, in ves proces se ponavlja, da capo!“

V sobo je stopil mož.

„Kot nadzornik svojih sovaščanov javljam, da se je v Romansu rodil kmetici Giuliani Bregant zakonski deček.“

„Me veseli, me veseli!“ je hitel Strgar in že je zagrabil z desnico v bližnji omari dvanajst povojev in dvanajst pleníc in jih dal novodošlecu, moleč mu istočasno z levico nakazilo v podpis.

„Gospodična, vpišite tucat pleníc in tucat povojev med izdatke! Vi pa, dragi prijatelj,“ s tem nagovorom se je obrnil k furlanskemu kmetu, kateri se je trudil potnega lica s podpisovanjem, „vprašajte srečno mater, če je že izbrala botre svojemu novorojenčku, ker ji sicer oba preskrbi dežela. Kaj praviš k temu?“ Sedaj sem bil jaz na vrsti — „pri nas se rodi, se živi, se oboli in umre na deželne stroške, seveda vse proti potrdilu!“

„Občudujem tvojo radodarnost! Dvanajst pleníc in enako število povojev!“ sem pripomnil.

„Kaj to! Te predmete so nam darovali trgovci — precej preležano in staro blago. Kar smo sami nakupili za take slučaje, dajemo le v treh komadih. Prepričan sem, da se odloči kmetica za deželne botre, ker obdaruje dežela v tem slučaju novokrščenega otroka. Pripravi se! Tebe in gospodično, oziroma gospodično in tebe, imenujem že sedaj za botre. Tekom ene ure spejme „liber baptizatorum“ vajina podpisa. Gospodična ima že prakso v tem.“

Zaman vsak odpor! Krst se je vršil, in ko sva se kot botra odpovedovala hudiču in njegovemu napuhu, so se slišali v daljavi zamolki poki granat in šrapnelov. Nato smo bili z babico vred pogoščeni s pokalicami in kosom ravnokar skuhanе polente. Strgar je izročil materi v krstni dar dozo za cigare, — tudi dar požrtvovalnih trgovcev! To dozo mi je pa presrečna mati stisnila pri slovesu v roke kot spomin na mladega „Guerrina“.

V kleti.

Vzbudilo me je brenčanje motorja. Skočil sem k oknu. V zmerni višini je plulo nad mestom sovražno letalo, dobro se je razločila trikolora. Nič ni motilo njegovega pozvedovalnega poleta.

Mala, bela meglica se je ločila od letala. To ni bil šrapnel, ker ni bilo slišati poka, pa tudi ne dim bencina, ker je bila razločno začrtana za letalom s temnosivim ozkim trakom prepluta pot. Letalo se je oddaljilo, meglica je pa ostala nepremična. Zdelo se mi je, da se bolj in bolj širi. Čez par minut je bilo opaziti v megli nekako čudno gibanje. Njeni posamezni deli so se zasvetili v jutranjem solncu, ločili se od prvotne skupine in si izbrali svojo pot. Kmalu je vladala popolna anarhija, vetrček se je poigral z raznobarnimi lističi in ne daleč od Živinskega trga — tako sem približno izračunal — so padli prvi pozdravi sovražnega letala na naše mestno ozemlje.

Kaj neki je moral zaupati letalec lističem? Radoveden sem bil, toda spomnil sem se razglasa, da treba oddati vsak tak listič takoj politični ali vojaški oblasti. Tudi je bilo strogo prepovedano, razširjati vsebino sovražnih naznanil. Vpoštevajе oba ukaza, sem zatrl radovednost in legel zopet k počitku. —

V kavarni mi je prišel prijatelj Keber k vratom nasproti. „Veš li najnovejše?“

„Ne!“

„Spal si seveda, medtem ko se odigravajo stvari, ki pomenjajo življenje ali smrt!“

„Govoriš kakor Hamlet!“

„Veš li, da nas je obiskal pred dvema urama sovražni letalec?“ Prijatelj je šepetal.

„Vem!“

„Tiho, tišje! Veš li, da je metal lističe na mesto?“

„Vem!“

„Tiho, oziroma stopi z mano pod stopnišče, kjer bova sama!“ In že me je prijel za rokav in me peljal k telefonu. „Drevi prične sovražnik obstreljevati mesto. ‚Reši se, kdor more!‘, se glasi dobesedno!“ Dasi sva bila sama, mi je prijatelj pošepetal komaj slišno na uho zadnja dva stavka in se še skrbno oziral na vse strani. „Čitaj!“ Potisnil me je v najtemnejši kot, zakril me s svojim hrbtom in mi dal v roke listič.

Rad bi bil čital, ako bi bil mogel. Toda Kebrova pozornost je bila tako velika, da ni pustila niti najmanjšega svetlobnega žarka do mene.

„Kaj nameravaš ukreniti?“ sem ga vprašal po brezuspešnih poskusih, da razvozlam vsebino.

„Listek oddam redarju, prepis pa obdržim.“

„Na ta način bo volk sit in koza cela. In kar meni tako skrivnostno zaupaš, to pa tudi ni razširjevanje sovražnih poročil. Sicer te pa nisem vprašal po nadaljnji usodi lističa, pač pa po ukrepih glede tvoje osebe.“

„Ničesar še nisem sklenil. Ravnal se bom po sklepu večine. Glede zaupane vsebine pa — kazalec na usta!“

Skozi okno sem gledal na cesto in premišljeval napovedano obstreljevanje. Zapustiti bo treba sobo v tretjem nadstropju in si izbrati varnejše zavetje. Kakor vojaki so defilirale vse

znane kleti mimo mene. Do dozdevno najbolj varnih pa nisem imel dostopa.

Strgar je prekinil moje podzemeljsko pregledovanje.

„Tebi že lahko zaupam. Stopi v prvo nadstropje, kjer ni sedaj nobenega gosta in prečitaj tale listič! Strogo zaupno in tajno! Prestopek spada pred vojno sodišče. Pazi torej!“

Ubogal sem ga in bral, kar sem že itak vedel. Torej je resnica! Izbiraj med nasvetovanim begom in kletjo!

Rudež in Močnik sta tudi že vedela o obstreljevanju. Oba sta mi hotela zaupati tajnost. Rudež me je vlekel k telefonu, Močnik me je vabil v prvo nadstropje. Odzval sem se obema in bil obema hvaležen, da sta mi povedala, kar sem prespal v svoji lenobi. S tem sem ju povzdignil, saj nista še potočila vina v svoji provizorični kleti.

Naveličal sem se kavarne in najnovejših vesti. Že misel na smotreno, neprestano obstreljevanje mesta v nočnih urah ni dopuščala, da bi ostal človek miren. Duša, preobložena s tajnostmi, je izgubila ravnotežje, in komaj tedaj sem pojmil muke rimskega brivca, ki je edini vedel, da ima car Trajan kozja ušesa, česar pa ni smel povedati nikomur!

Gnalo me je ven na cesto.

Trgovec Lojze je mirno korakal po drugi strani ulice s polnim nahrbtnikom.

„Kam pa, prijatelj?“

„V Ljubljano! V teh dnevih sem doznal, česa je zmanjkalo mestu in zdaj grem nakupovat vino, čokolado, sir, salam. Čez teden dni sem zopet tu!“

„Danes se odpravljaš na pot? Petek je?“

„Ne bodi babjeveren! Sicer pa mora trgovec riskirati, če hoče imeti kaj dobička.“

Prepričan sem bil, da je tudi Lojze bral sovražne lističe in da mu je pomagala basati nahrbtnik bolj bojazen pred nočjo, kakor pa nežna skrb za meščane.

Sploh sem prišel po kratkem izprehodu do zaključka, da je prodrla vsebina sovražnega poročila tudi najdebelejše stene, da so poznali že vsi meščani to tajnost in da edino politična in vojaška oblast nista še dobili poročila.

Precej pozno sem prišel k „Jelenu“. Družba je bila zbrana že polnoštevilno. Prijatelj Keber se ni dal motiti, nadaljuje: „Da se torej zavarujemo, da se ohranimo človeštvu in da prečrtamo račune svojim prezgodaj radujočim se dedičem, predlagam: družba prenoči v Rudež-Močnikovi kleti, vsak izmed nas založi 5 K za tekoče stroške, prinesi jed, tobak in vžigalice s seboj in čakaj do osme ure, ko se bo slovesno vršil vhod v podzemeljsko klet!“

Ker je prepustil Rudež drage volje svojo klet v ta namen, je dal Močnik Kebrov predlog na glasovanje in glej! — vsi so mu pritrdili, edino predlagatelj sam je glasoval proti. „Radi lepšega!“, je pristavil in se namuzal, „ker drugače se ne bi mogel vdati večini in zlobni jeziki bi znali celo govoriti, da mi je narekovala moja žejja prejšnji predlog!“ — — —

Prazne so bile ulice, ko sem korakal po mestu. Mnogo meščanov je bilo odpotovalo; nekateri v zaledje, drugi v bližnjo okolico k svoji dolgoletni mlekarici. Lističi, spuščeni iz letala, so izčistili ulice temeljitejše od najstrožjih razglasov.

Petnajst kamenitih stopnic je vodilo z dvorišča v klet. Visoka hiša je branila dvorišče pred sovražnimi izstrelki. V kleti so bili debeli oboki. Temo je le nezadostno preganjala slaba svetiljka. Mizica, par stolov, dve klopi, ob steni sodi. — Keber jih je takoj pretrkal in po njegovih gestah (sunil me je parkrat pod rebra) sem spoznal, da sta le dva soda kolikor toliko neprazna.

„Kot zastopnik lastnice te hiše, naše banke in kot pooblaščenec njenega najemnika, odsotnega gostilničarja, pozdravljam prav prisrčno novzočo družbo v tej gostoljubni kleti! Ni nas prignala bojazen pod te varne oboke, ne, združila nas je srčna želja, da preživimo vesele kakor tudi ne-

varne trenutke v medsebojnem sporazumljenju in prijateljstvu. Prvi kozarec veljaj temu našemu prijateljstvu!“ Rudež je povzdignil svoj glas. „Strast, sovraštvo praznujeta na zemlji svoje orgije, prava ljubezen in prijateljstvo pa cveteta v podzemeljskih prostorih —“

„Če se jima pridno zaliva!“ se je oglasil Keber.

„Ne moti vendar govornika! Toliko čuta kolegijalnosti bi že lahko pričakovali od tebe in če že ne kolegijalnosti, pa vsaj ljubezni do vznesene dikcije, do poezije!“ In jezno je udaril Strgar ob mizo.

„Le počasi! Tudi ti nimaš pravice motiti govornika! Jaz sem že izpraznil kozarec na naše prijateljstvo, ti se pa nisi še odzval govornikovemu pozivu. Moj čin ti vendar odgovarja, kdo ima pravi smisel za kolegijalnost in poezijo. Sicer je pa že bil končal Rudež svoj pozdrav, ko sem se jaz oglasil. Vsako nadaljevanje od njegove strani bi le bilo izbrisalo dober vtis zadnjega stavka. Ali ne govorim resnice?“

Rudež res ni vedel, kaj naj odgovori. Laskalo mu je priznanje, da se je povzpел v poetične višine, rad bi pa tudi pristavil, da je imel še mnogo lepega in lepšega povedati. Misлил je in se izmuznil z izpraznitvijo svoje čaše še na najlepši način iz zagate.

Iz žepa je privlekel vsakdo zavitek: salame, sir, sardine in kmalu je bila ustvarjena temeljita podlaga prijateljskemu razgovoru. Cigarete so gorele, kozarci so bili polni. Slabo je svetila skozi zakajeno steklo luč na sodu.

Zzzzzzz — prižvižgal je prvi izstrelek. Bum! Zelo blizu je razpočil, zemlja se je stresla, luč na sodu zamajala in že so bili kozarci izpraznjeni. Edina misel nas je obvladala, da so govorili listki resnico. Obstreljevanje mesta se je pričelo.

Keber je prvi prekinil molk. „Petsto korakov od tu je počil.“

„Dvesto največ!“, je ugovarjal Strgar.

„Slabo sodiš“, je zagovarjal Keber svoje mnenje, „ti niti ne veš, koliko korakov požró ulice! Petsto korakov je precej blizu!“

„Dvesto korakov je pa še bližje in izstrelek je počil v tej daljavi!“

„Ne vem, kaj imata danes med sabo!“, je miril Močnik s svojim dobrohotnim glasom. Svetiljkina svetloba se je kopala v potnih kapljah njegove brezmejne pleše. „Za tristo korakov sta si navzkriž. Malenkost! Keber naj odneha za stopetdeset korakov, Strgar naj doda isto število, izstrelek je počil torej v daljavi tristopetdesetih korakov. Močnik locutus, causa finita! Na spravo med nasprotnikoma pa predlagam ‚ex‘!“

Vsi smo se razveselili, da je uspel Močnik s svojim posredovalnim nasvetom. Čutili smo pa, da je ozračje nasičeno elektrike in da sledi prvemu blisku drugi, gromu grom. Keber in Strgar sta se že bila najbrže vsak na svojo pest pripravila na današnji sestanek.

Zzzzzzz! — prižvižgalo je zopet in počilo.

„Da ne bo nepotrebnega prerekanja, določam ‚ex praesidio et cathedra‘, da je počilo v daljavi tristopetdesetih korakov.“

Kakor hitro je zaslišal Keber iz Rudeževih ust besedico „ex“, je izpraznil kozarec še predno je udarila „praesidio“ na njegovo uho. „Po mojem mnenju“ — Keber se ni dal ugnati — „je bil to šrapnel, poznalo se je na žvižgu!“

„Zakaj naj pa strelja sovražnik v tem času na mesto s šrapneli? Ulice so prazne, luči nikjer nobene. Granata je bila, to je moje prepričanje.“ In Strgar je podkrepil svojo izjavo z globokim požirkom.

„Ali pa poznaš razliko med šrapnelom in granato?“ je vprašal svojega nasprotnika Keber s hudomušnim nasmehom, kateri se je bolj čutil kakor pa videl.

„Žaliti se ne dam. Že dva tedna živimo v ognju in jaz naj bi ne razločeval šrapnelov od granat? Presmešno v času, ko so nam šrapneli in granate takorekoč vsakdanja hrana!“

„Za kosilo šrapnel v omaki, za večerjo pa pečena granata!“

Spor je postajal ostrejši.

„Motita se, če mislita, da bom jaz vedno razsojeval vajine spore!“ Zopet je poskušal Močnik svojo srečo. „Kar je počilo, je bil šrapnel, tako tempiran, da je počil, ko je zadel ob trdi predmet. Kombinacija med šrapnelom in granato! Šrapnellska granata za Strgarja in granatni šrapnel za Kebra! Čemu se kregata? Ali je potemtakem res, da si je sovraštvo, katero je omenjal Rudež v svojem pozdravnem govoru, priborilo pot skozi mogočni obok nad nami, skozi obok, čigar neprodčnosti smo zaupali svoje dragoceno življenje?“ Keber je zakašljaj, ni pa bilo razločiti, je-li bil kašelj naraven ali prisiljen. Podajta si roke in zapomnita si: Kar počí odslej, je kombiniran izstrelek. Brez najmanjšega ugovora!“

Pri polnih kozarcih je bila sprava lahka. Besedni prepir je moral povzročati Kebru in Strgarju veliko žejo, ker sta bila njuna kozarca vedno prazna.

Prižvižgala je tretja. Tišina je zavladala. Poslušali smo, kam pade. Nič! Ni razpočila. Razveselili smo se, ker je s tem odpadel povod novemu spopadu med našima petelinčkoma. Toda naše veselje ni trajalo dolgo.

„Slab material!“ je kritikoval Strgar.

„Pač dober za nas!“ je odvrnil užaljeno Keber.

„Seveda, ako motiš celo zadevo s subjektivnega stališča. Toda granata nima drugega življenskega namena, kakor se razpočiti, in če tega ni, je njeno življenje brez pomena, granata nima življenske moči, ker je njen telesni ustroj slab.“

„Pojdi se solit s svojim subjektivnim stališčem in slabim materialom! Vprašam te: Ko bi ti bilo dano na izbiro, za kaj bi se odločil: da počí v tvoji bližini granata z dobrim materialom z objektivnega, ali z dobrim materialom s subjektivnega stališča?“

„Vama pa ne ugodni nobena granata, naj poče ali ne poče. Je-li to ono slovito prijateljstvo pod zemljo, iz katerega bi morala vzkliti najlepša cvetlica?“

„Trta!“ je zamrmral Močnik in njegove dobrohotne oči so hotele biti stroge, kar se jim pa ni posrečilo.

Rudež je pa nadaljeval: „Ti, Keber, sedi v južni kot, Strgar pa v severni kot kleti! Vzemita stolici in kozarca s seboj, vino vama že nalijemo!“

Odstranila sta se in ni minilo še četrte ure, ko sta že oba sladko zaspala. Granate so udarjale, zemlja se je tresla, Keber in Strgar se nista vzbudila...

Dolgo časa smo iskali pravi povod animoznosti med obema tovarišema, toda naš trud je bil zaman. Žal nam je bilo, da se je razdvojilo tako intimno prijateljstvo. Ni bilo več lepila zanj.

Vino, tobak in slab zrak so slednjič zahtevali neizprosno svoj tribut. Vsak je legel za svoj sod in kmalu trdno zaspal.

Sanjalo se mi je, da me boža po roki natakarka. Vzbudil sem se, nekaj podgani podobnega je smuknilo čez mojo roko. Pri mizi sta pa sedela Keber in Strgar. Niso-li me varale oči? Metala sta kvarte. Električna žepna luč jima je svetila. O prejšnjem sovraštvu nikakega sledu! Iztaknila sta bila v pesku tudi buteljko in jo počasi praznila.

Okno ob stropu je bilo odprto in sveži jutranji zrak mi je hladil razgreto čelo. Še so padale granate.

Kar naenkrat se pa vsuje skozi odprto okno, vodeče na cestni hodnik, curek vode, za njim drugi, tretji. Potopiti nas hočejo, ali je pa počila cev mestnega vodovoda!

Takoj smo skočili pokoncu.

„Kaj je?“ smo zavpili soglasno.

„Ali še gori?“

„Nič več, smo že sami pogasili!“

Keber je bil namreč odprl okno, skozi katero se je začelo kaditi na ulico. Sosedje, misleč, da je udarila zažigalna granata, so hiteli gasit ogenj, in da nam niso izsilili bobneči curki obupnega klica, prišli bi bili mokri iz svojega zavetišča, kjer smo preživeli strašno noč prve sovražne ofenzive.

Vojna psihoza.

Niti vedeli nismo meščani, da je bila odbita prva sovražna ofenziva. Vedeli smo le, da je bil brezuspešen sovražni napad. Ofenziva še ni imela priimka; šele, ko se ji je rodila sestra in da se je ločila od nje, je bila krščena s priimkom: prva. Kdor je pa poznal južni temperament sovražne armade, je bil prepričan, da bo rodila še več takih hčera in se ni prav nič čudil, da se jemljejo priimki njenim otrokom iz vrstiloštevniškega koledarja.

O dogodkih na fronti smo bili še precej dobro poučeni. Kavarniški natak, stari Marko, je v tem oziru skrbel za stalne goste. Ob vsaki uri je serviral novice. Zvedel jih je od vojaških kuharjev, od vojakov, došlih v mesto na oddih, s katerimi se je sprijateljil pri čaši piva, in temeljito znanje skoraj večine avstrijskih jezikov mu je lajšalo njegovo skrb za goste.

Že zarana sem prišel v kavarno. Žalibog, mojega informatorja še ni bilo, zato sem se pa moral zadovoljiti, kakor večkrat v tej svetovni vojni, z nadomestkom — Kebrom!

„Veš kaj novega, kaj posebnega?“ to je bil naš navadni jutranji pozdrav.

„Ničesar in mnogo! Sedaj študiram vojno psihozo!“ Keber je bil vesel, da ima priliko razbremeniti svojo dušo. „Tebi seveda zadostuje število padlih vojakov, število ujet-

nikov, kakovost naših jarkov, kaliber sovražnih izstrelkov, sploh strategična stran vojne, jaz se pa poglobljam v novo življenje meščanov, živečih za fronto. In to novo življenje mi nudi vsak dan nove zanimive strani.“

„Ne kratim ti zaslug na tem polju,“ sem se zagovarjal, „toda ti si prisiljen opazovati vse intenzivneje, ker tvoj dopust poteka, medtem ko si jaz ustvarim lahko pozneje svojo sodbo.“

„Ko zamudiš že najlepše prilike, ki se nikdar več ne vrnejo. Kaj veš ti n. pr. o vojni psihozi? Malo ali nič! In vendar je naše mesto pravi Eldorado za ta študij in čudim se, da ne prihajajo semkaj psihijatri iz vseh krajev sveta študirat vojno psihozo. Morda so si izbrali že kako drugo fronto, kar sklepam iz njihove tukajšnje odsotnosti. Ako hočeš in ako nimaš baš drugega opravila, te takoj seznanim z značilnimi tipi te vojne bolezni. Taki tipi ti pa seveda ne pridejo sami nasproti, iskati jih moraš, kajti vsaka duševna abnormalnost še ni vojna psihoza.“

Odzval sem se vabilu prijatelja. Mogoče sem že sam poznal vse tipe, samo v prave predale jih še nisem bil vtaknil.

„Najprej greva k ‚Jelenu‘!“

„Ali še ni prezgodaj? Prosim te, sedma ura je komaj in že k ‚Jelenu‘!“

„Pravega raziskovalca ne smejo plašiti napor, niti žrtve. Ako veš natančno, da se pase zajec vsako jutro ob peti uri v tvojem zelniku, ga ne pojdeš čakati s puško ob deseti! Gospod Lakmus prihaja vsako jutro ob tej uri k ‚Jelenu‘. Ne obotavljaj se, da ga ne zgrešiva!“

„Kdo je pa ta Lakmus? Popolnoma neznano ime!“ sem vprašal, ko sva stopala k ‚Jelenu‘.

„Saj ne vem, kako mu je ime. Lakmus mu pravimo in za to ime se ima zahvaliti svojemu nosu, ki reagira na različne pijače z različnimi barvami. Po žganju je moder, po pivu ali vinu pa rdeč. Pred vojno je bil Lakmus zmeren. Nisi ga

videl nikdar v krčmi niti v kavarni. Hišo si je sezidal s samimi od ust odtrganimi kvartinčki in s prihranjenimi vstopninami v kinematograf. Cesto, ki vodi od njegove hiše na periferiji v mesto, je vzel sovražnik na muho; izkazuje ji celo tako pozornost, da strelja na posamezne osebe. In Lakmus je začel piti, da prepreči s svojo negotovo hojo sovražniku točni cilj, hodeč v mesto in vračaje se domov. Doma se napije žganja, šrapneli in granate ga spremljajo na poti v mesto, tam se zopet temeljito pripravi z vinom ali pivom na svoj povratek. Perpetuum tremens! Ravno pravočasno prideva, ga že slišim!“

Po nosu sem ga spoznal, sicer pa tudi nisem imel velike izbire, ker je bil edini gost v pivnici. Vsaka mišica na obrazu se mu je smejala, in vse skupaj so tvorile izraz srečnega človeka. Prizibal se je k nama in spoznal sem, da bi ga ne mogel pogoditi niti najboljši strelec iz primerne daljave. Prijel je naju za roki, peljal k mizi, kjer je že stal liter vina in nama nalil kozarca.

„Tudi davi me niso mogli. Pred mano, za mano, na desno in levo, mene pa le niso!“ Lakmus je spremljal svoje besede s kretnjami, njegove dolge roke so mahale po zraku in nisi se mogel otresti vtisa, da imaš pred sabo mlin na veter. „Je pa tudi izboren moj brinjevček! Še tri litre ga imam! Kmalu ga moram zopet naročiti. Iz Ljubljane! Po poštnem povzetju! Tudi tropinovček je dober. Pripraven proti granatam! Brinjevček služi bolj proti šrapnelom, zato pa pijem oba, ker nikdar ne vem, s čim me pozdravi sovražnik.“

Izpiti sva morala. Tudi Lakmus je pil pobožno, svečano. „Pazi!“ mi je šepnil Keber. Sledil sem njegovemu pogledu in opazoval tuji jaz Lakmusov obraz.

Nos z zaledjem se je proti koncu počasi in stopnjevaje rdečil, tako da je bil prostor pod očmi in ob licih zagrnjen še v modrino, korenina nosu vijoličasta, konec pa že rdeč. Kmalu pa je prevladala popolnoma rdeča barva.

„Vedita,“ je nadaljeval Lakmus, in njegovi roki sta stopili zopet v akcijo, „da se tudi moji hiši ne pripeti ničesar. Velika hipoteka bremeni na njej. Razen dveh obrokov je menda že ves dolg poplačan, toda dolg je vknjižen še vedno v celoti in predno prodre granata to hipoteko ter pride do hiše, izgubi že vso svojo moč. Hiša ostane cela. Varuje jo Hermes, bog dolgov, kakor varujejo mene Bah, bog vina, Gambrin, bog piva, in Hefajst, bog žganja. Pikolo, kdaj nastavite pivo?“

„Ob desetih, gospod!“ se je oglasil Boris in prinesel nepozvan drugi liter na mizo.

„Zlat dečko!“ je vzkliknil Lakmus in mecensko potrkal Borisa po rami.

„Želita, gospoda, golaž s polento?“ je ponujal Boris, in s Kebrom sva takoj prikimala.

„No, kaj praviš k temu slučaju vojne psihoze? Na njem lahko študiraš to bolezen: vzroke, simptome in učinke. Toda, da veš, Boris boleha tudi na psihozi. Za petico napitnine ti pove vso svojo zgodovino!“

V tem je prinesel Boris naročeni zajutrek.

„No, Boris, povej nama, kako je bilo s hlačami?“

Deček je stopil korak nazaj, postavil se v govorniško pozo, stisnil servijeto pod levo pazduho in začel:

„Bilo je pred osmimi dnevi, okrog pete popoldne. Tu, v točarni, je bilo le malo gostov. Gospod Lakmus se je ravno jezil, da nikdar nimam drobiža. Zunaj zažvižga, v zraku počí šrapnel in tu sem je padlo nekaj krogel-polnivk. Imam že drobiž, sem rekel in tekkel pobirat še gorke svinčenke. Nekaj me je zaščegetalo v stegnu. „Kri!“ so zavpili gostje. Ranjen sem bil, krogla mi je šla skozi nove, črne hlače v meso. Nesli so me v bolnišnico. Kroglo je vzel zdravnik iz noge in mi jo podaril. Evo vam jo, mehanik Jereb mi je brezplačno vrezal dnevnicu moje nezgode vanjo!“

In s ponosom, ki bi lahko dičil vsakega španskega vetikaša, je vzel iz telovnika kroglo.

Privesek imam, sedaj mi manjkata še verižica in ura; oboje pa upam kupiti v najkrajšem času s pomočjo darov gospodov gostov civilistov in častnikov.“

„Ko sem ležal v bolnišnici,“ je nadaljeval Boris in skrbno spravil kroglo zopet v telovnik, „sem se spomnil, da sem slišal nekoč na vrtu pri neki mizi: Komur napravi sovražni izstrelek kako škodo in kdor naznani to trgovsko-obrtni zbornici, dobi odškodnino. Čez par dni — rana se je hitro zacelila — sem nesel svoje preluknjane hlače v trgovsko-obrtno zbornico. Uradnik je vzel hlače, izjavil, da bo cenila posebna komisija mojo škodo in me povabil, naj pridem naslednji dan. Odškodnine nisem dobil, toda hlače so bile dobro zakrpane. Pomislite, gospoda, te hlače — danes jih imam na sebi — je zašila trgovsko-obrtna zbornica, pri kateri je tudi naš gospodar svetovalec. Ne rečem dvakrat, da ni tudi on napravil par šivov! Gotovo ni mislil pri tem, da šiva hlače svojemu pikolu.“

Ni bilo pri najinem odhodu srečnejšega človeka od pikola, kajti z napatnino se mu je približala zaželjena ura z verižico za par korakov.

„Slučaj Lakmus mi ugaja, odgovarja kolikor toliko tudi mojemu pojmovanju o tej vojni bolezni, toda tirati Borisa siloma v vojno norišnico, bilo bi pretirano.“

„V tej opazki se zrcali vsa tvoja površnost. In to opazko sem tudi pričakoval. Pri tej bolezni pa igrajo telesna konstitucija, starost in izobrazba bolnika veliko vlogo, zato so pa tudi različni učinki. Če bi bil Boris deset let starejši, stavim svojo glavo, da bi nastala iz tega državna afera, ker je padel izstrelek na nevtralna tla, ki uživajo vse dobrote Ženevske konvencije in hlače se ne bi ustavile pri trgovsko-obrtni zbornici, pač pa v ministrstvu zunanjih zadev. Radoveden sem, kaj porečeš k tretjemu slučaju, k slučaju Tičjega pastirja?“

„Tičjega pastirja?“

„Da, von der Vogelweide! Primernejšega imena ni mogel dobiti trgovec Jenko. Sam se lahko prepričaš o tem! Ker je

prodajal in še prodaja konopljo, mravljina jajca in črve, so mu izročili njegovi odjemalci v oskrbo kanarčke, katerih niso marali vzeti s seboj v svet. Smo že na mestu!“

Stopila sva v trgovino.

„Pripeljal sem vam tu gospoda, ki je velik ljubitelj kanarčkov. Sam ima tri harcerje, izvrstne pevce. Ko sem mu pravil o vaši zbirki, mi ni dal miru, prosil me je in prosil, in zato vas sedaj tudi nadlegujeva.“

Ni mi bilo prijetno, da me je tako naslikal prijatelj Keber. Kaj naj odgovorim, ako prične trgovec, katerega sem prišteval z vso pravico med izvedence v tičjereji, kak razgovor o kanarčkih, o katerih nisem drugega vedel, kakor to, da so rumeni.

„Stopita kar naprej, gospoda! Tu v sobi so, triindvajset jih je v štirinajstih tičnicah. Mnogo skrbi, pa tudi mnogo zabave! Povem vama, da se nisem pred vojno prav nič brigal za kanarčke. Žena, prinesi brinjevca in kozarce! Sedita!“

Hočeš, nočeš, morala sva sestti in piti.

„Sedaj rešujem zanimiv problem. Samca gospoda preiskovalnega sodnika in samico svojega kolege trgovca z manu-fakturnim blagom, gospoda Ozebka, ki je bil že dvakrat napovedal konkurz in sedel nekaj tednov v zaporu, sem zaprl v eno kletko. V drugi sem združil samca svojega krojača, tajnika socialnodemokratskega društva in samico cerkovnika pri Sv. Barbari; v tretji sem pa združil samico pritetne device Marice, svoje sosede, in samca gospoda nadporočnika Kotnika. In uspeh? V prvi kletki se spleta gnezdo, kar dokazuje, da je bil prijatelj Ozbek po nedolžnem obsojen, v drugi se opaža noč in dan ravs in kavs, načelni boj se nadaljuje; v tretji je izgubil samec ves svoj glas, samica pa ščebeta in gostoli ves božji dan. Takih kombinacij si lahko dovolim deseteto. Če se obnese moja teorija, mora odpasti v bodočnosti vsaka sodnijska preiskava in obravnava, kanarčka odločita

krivdo in nekrivdo, istotako odpadejo posredovalne akcije med strankami, kanarčki bodo glasovali za fuzijo strank itd. In vajino mnenje?“

„Začrtali ste, ako se vam posreči problem, človeštvu nova pota,“ sem priznal ves navdušen, „in vaše ime se bo imeovalo istočasno s Kolumbovim, Hughesovim in Edisonovim!“

„Mislite?“

„Prepričan sem! In na Kanarskih otokih vam postavimo spomenik!“

„Šalite se, ka-li? Toda, gospoda, pijta vendar! Pijača je dobra in zasluži, da bi se prodajala v lekarni. Zelo me bo veselilo, če me počastita zopet s svojim cenjenim obiskom. Klanjam se, gospoda!“

Pri prvem ovinku sem se ustavil.

„Veš kaj, Keber, če bi ne čutil brinjevca po svojih žilah, mislil bi, da se mi je sanjalo. Naravnost klasičen slučaj! Kanarčki — sodniki, kanarčki — volijo poslance, kanarčki — sklepajo zakone, vse naše javno in zasebno življenje ne bo več modro, pač pa rumeno, mi se pomongolimo in zibelka kulture se prenese na Kanarske otoke. Udari me, prosim te, da bom vedel, da ne spim!“

„Le potolaži se, do konca svojih zaključkov itak ne prideš! Kar se danes posreči s kanarčki, se lahko jutri posreči s ščinkovci, sinicami, kosi, slavčki, kalini. Sedaj pa k «Trem kronam!» Aristid naju čaka!“

Nič se nisem čudil, nič nisem smatral več za neverjetno, in če bi mi bil rekel Keber, da je prijezdil Leonida v mesto na termopilskem levu, oborožen s solničnikom iz samih perzijskih puštic, bi tudi verjel.

Pivo je bilo nastavljeno, niti naročiti ga ni bilo treba; koj sva imela vrček pred sabo.

„Tam, pri oni-le mizi sedi! Z Aristidom sem ga krstil. Granata je treščila za njim in od tedaj plačuje tuje dolgove.“

Na ulici je pobral izgubljeno zadružno knjižico, pogledal vanjo in videl, da ni plačal njen lastnik že šest mesecev obresti svojega dolga. Kaj je napravil? Šel je v posojilnico — to mi je pravil uradnik Rudež — in plačal, dasi je Rudež galantno protestiral, ne samo zaostalih obresti, temveč je dodal še obresti za nadaljnjih šest mesecev. Tuje dolgove plačevati, a ne biti dolžnikov sorodnik, niti prijatelj, niti znaec, niti porok — kaka perspektiva! In še eno navado ima, toda o tem pozneje! Pivo je izborno. Pij!“

Izpivši, sva hotela plačati.

„Vse poravnano, gospoda! Na dobrem ima vsak še dva vrčka. Ali naj prinesem vse štiri vrčke hkrati?“

„Ni mogoče! Kdo je pa plačal?“

„Gospod, ki je sedel pri oni-le mizi!“

„Aristid!“

„Ne vem, kako mu je ime. Pivo prinesem takoj.“ In že je izginil natakars s čašama.

„Kaj pa je ta tvoj Aristid? Mogoče kak vojni dobavitelj, ki si razbremenjuje svojo vest na tak originalen način?“

Diurnist je bil pri mestni elektrarni, sedaj brez službe.“

„Povej mi odkritosrčno, je-li vojna psihoza nalezljiva?“ sem vprašal po daljšem odmoru prijatelja.

„Ne verjamem. Vsaj ne od človeka do človeka. Ker povzroča to bolezen vojna, ni takorekoč nobeden varen pred njo tu ob fronti. Šibkejše napade celo v zaledju. Terapija izključena! Do sedaj poznam samo te štiri slučaje. Uverjen sem pa, da živi vse polno takih bolnikov v tem mestu in da postane mesto pod vplivom granat sčasoma ena sama norišnica. Varni pred psihozo ostanejo le oni, ki so bili že pred vojno kolikor toliko nenormalni. V tem tiči vsa profilaksa.“

„Hvala ti za pojasnilo! Potemtakem se nama ni bati psihoze. Malo prej sem domneval, da me že ima nova bolezen,

sedaj sem pa prepričan, da deluje samo vino slovenskega kemika, žganje nemškega lirika in pivo grškega državnika... Deseta ura je! Pojdem spat, da bom do kosila svež.“

Profilaksa.

Tri cele ure je trajala nevihta. Ali je bil opazil sovražnik res kaj sumljivega okrog vojašnic, ali je pa hotel s tem le zastreti svoje prave namene na fronti, ne vem. Gosti šrapneli so pokali v zraku in sejali črepinje in polnivke po ulicah in strehah, granate najrazličnejših kalibrov so tulile, razkopavale poti in vrtove, rušile stene in zidove. Ves južni del mesta je bil zavit v neprodiren dim. Še par posameznih strel in skoz umazani dim je prisijalo poletno solnce. Obstreljevanje je prenehalo.

Kakor hodi kmet vsekdar po nevihti pregledovat svoja polja in vinograde, da se prepriča, koliko škode mu je povzročila toča, tako sem se tudi jaz napotil koj po zadnjih streljih tja, kamor je bil nameril sovražnik svoj topovski ogenj.

Po ulicah so ležali razbiti strešni žlebcji, tupatam sta zapirala prehod grušč in opeka, odprtine so odkrivala najintimnejše skrivnosti zasebnih stanovanj, vežna vrata so se počasi odpirala in prestrašeni obrazi so se prikazovali pri vhodih. Nevedni otroci so pa brskali po grušču in spremljali vsako najmanjšo najdbo z brezskrbnim smehom in veselimi klici.

„Kaj pa ti delaš v našem kraju?“

Gledal sem, da bi opazil osebo, ki me je tako ljubeznivo pozdravila. Nisem je videl. „Kje si, grešna duša? Oglasi se! Če si zasut, je pomoč blizu!“ sem vzkliknil in nadaljeval svoje opazovanje.

Ob odprtem oknu pritlične sobe je stal Stanič in mi migal z roko. Široko stopnišče, prizidano k hiši in vodeče v prvo nadstropje, kakor tudi velik oleander sta zakrivala okno, da ga ni bilo tako lahko izslediti.

Stanič je bil privatni uradnik. Toliko sem se še spominjal, da je bil ogorčen, ko je slišal, da je zbežal njegov šef še pred začetkom vojne brez njegovega privoljenja, potem mi je pa izginil iz spomina.

„Preselil si se,“ sem omenil, ko sem po daljšem času prišel do njegovega okna.

„Prejšnja soba se mi ni zdela dovolj varna. Iskal sem drugo in jo slednjič tudi našel. Tri visoke hiše jo varujejo granat na frontni strani in kamenito, široko stopnišče nad oknom ne prodre noben šrapnelski lonec. Ničesar se mi ni bati! Ko žvižgajo šrapneli in tulijo granate, zaprem okna, nastavim in izprožim budilko, sedem h klavirju, zaigram kako pesem, zapojem na ves glas, in ko prileti v mojo sobo še gospodinja, roteč me v visokem diskantu, naj ne izzivam s svojim grešnim početjem božje potrpežljivosti, sem dosegel svoj namen in jaz ne slišim niti šrapnelov niti granat. Malo prej sem imel svojo benefico. Sodelovala je iz prijaznosti tudi moja gospodinja. Oba sva hripava. Sedaj me je šla moja sotrudnica skoraj gotovo tožit h kaki sosedi. Upam pa, da preboliva oba svojo hripavost do prihodnje predstave. Stopi v sobo, da se pomeniva!“

Ko sem stopil v sobo, sta me že čakala umivalna skleda in karbolno milo. Umiti sem se moral in moje začudenje je pregnal Stanič s priprosto besedo: Profilaksa!

„Ne razumem več svojih someščanov. Na fronti živite, kjer je shajališče najrazličnejših bacilov in hodite brezskrbno okrog, kakor bi bili Koch in drugi bakterijologi največji fantasti. Ne veš, da zahtevajo bacili več žrtev, kakor vse sovražne ofenzive in da si ne izbirajo samo uniformirancev, marveč se zadovoljujejo tudi s civilisti? Povsod preže bacili na te. Kaj

ti pomaga vsa odporna sila, bacilom podležeš, ako ne paziš nase! Profilaksa, to je edino sredstvo, ž njo rešiš zdravo telo še preko mirovnih pogajanj. Profilaksa je —“

„najbrže to, kar razširja tako čudne smradove po tvoji sobi,“ sem ga prekinil. „Upam, da mi ne boš predaval o profilaksi in bacilih. Čim več ve človek o bacilih, tem več skrbi ima in tem manjše je njegovo veselje do življenja.“

„Komur ni svetovati, mu tudi ni pomagati,“ je žalostno omenil Stanič, stopivši korak nazaj iz strahu pred mano — bacilonoscem.

Medtem sem si ogledal sobo. Prepajali so jo duhovi, kakor bi bilo v soseščini kako obvezovališče ali pa kaka lekarna. Toda ne samo to! V medicinalne duhove so se zivalaj tudi duhovi po sadju in žganju.

Izpod stropa je viselo kakih pet mušnih lepil razne oblike. Po klavirju, uizi in skrinji so ležali „tanglefooti“, krožniki s posebnim, namočenim papirjem in namočeno drevesno skorjo.

„Kakor vidim, uničuješ muhe z vsemi pripomočki. Res je, da prenašajo bacile in bolezni, toda tvoji sobi bi popolnoma zadostovalo eno lepilo, oziroma brez stroškov bi lahko sam polovil vse muhe: roko imaš veliko, časa dovolj, muh pa malo.“

„Da ni muh, je moja zasluga, da pa pridejo druge v sobo, sem nastavlil za vabo košarico svežega sadja. Muh se pa ne dotaknem, ker je nevarno. Že tako se umivam vsakih pet minut. Poglej samo mojo zbirko najrazličnejših mil: karbolno, glicerinsko, lisolno, timolno in formalinovo!“

„Pametno si ukrenil,“ sem ga prekinil v njegovem naštevanju, „toda če pride prava kolera, dvomim, da bi ti kaj pomagala mila in mušna lepila.“

„Motiš se, dragi! Zakaj pa nisi hotel, da ti že v začetku opišem svojo profilaksó?“ Čez obraz je hušknil Staniču zadovoljen nasmeh. Bil je fanatik v profilaksi in ugodna prilika, pridobiti svoji ideji novega privrženca, ga je osokolila: stopil

je za korak bliže in me prijel z obema rokama za suknjo. „Proti koleri, proti legarju in proti kozam sem se cepil. In če bi imel tu tuberkulin, bi se cepil še proti jetiki. Res me je tiščala mrzlica nekaj dni v postelji, toda na to stran sem za- varovan.“ In nekaj triumfu sličnega se mu je zasvetilo v očeh. Spomnivši se, da me drži za suknjo, me je spustil, skočil hipoma k umivalniku, zavihal si rokave in se umil z glicerinkarbolnim milom do komolcev.

Klobuk z glave pred tako doslednostjo, sem si mislil in po idejni asocijaciji sem pogledal, kam sem bil pojožil svoj klobuk. Na klavirju je bil prilepljen na velik muholovni papir, edina žrtev, ki je šla ta dan Staniču na limanice.

„Jaz pijem le kuhano vodo. Imam pa tudi druga krepila. Čakaj, tu poskusi kapljico iz moje lastne delavnice! Razna žganja, nekaj zdravil in precej zdravilnih zelišč, to ti takoj uravna želodec, ki je v teh časih izpostavljen različnim napadom in krčem.“

Nalil mi je kozarček. Izpil sem Pijača je pa bila tako grenka, stisnila mi je s tako silo trepalnice, da nisem mogel dolgo časa odpreti oči. Solze so jih zalile, v grlu me je žgalo, v želodcu sem čutil krče. Stanič se ni prav nič lagal, ko je rekel, da je želodec izpostavljen v teh časih krčem.

Pri taki pijači seveda ne morejo uspevati bacili; majhni, kakor so, se še bolj zmanjšajo, dokler ne izginejo popolnoma. Ker stisne ta pijača želodec na najmanjšo prostornino, jo je priporočati kot prvo zahtevo vojne gastronomije vsem onim, ki ne morejo izhajati v tej draginji. To sem si mislil, do besed še nisem prišel.

„Ali še hodijo ljudje po ulicah?“ Stanič je govoril kakor kralj Matjaž. Ni mi hotel verjeti, ko sem mu z uporabo vse energije odgovoril z da! Po njegovi teoriji bi bili morali umreti že vsi meščani zaradi nepoznanja prave, življenje ohranjujoče profilakse.

„Dobil sem popoln vpogled v tvoje obrambno delovanje. Tvoja profilaksa stoji na višku. To pa zahteva od tebe vse-kakor mnogo žrtev in mnogo zatajevanja. Zakaj pa ne greš v zaledje, kjer si prihraniš mnogo bridkih trenutkov?“ Pri tem sem mislil na njegovo zdravilo.

„V zaledju je lahko vsakdo junak. Vztrajati tu ob fronti v nevarnostih, obdan od izstrelkov in bacilov — to je pravo junaštvo! In tvoje mnenje, tvoja kritika?“

„Pojdem si nabavit sredstev proti muham, oziroma klobu-kom, raznovrstna mila in obenem skočim v bolnišnico, da me cepijo proti kužnim boleznim po abecednem redu. Savel je prišel k tebi — Pavel se poslavlja od tebe. Hvala ti, da si me popavil!“

Pri slovesu se nisem mogel ubraniti, da bi me ne bi! potresel Stanič s finim, sivim praškom. „Proti ušem,“ je rekel, „in proti pegastemu legarju!“ Jaz sem pa skočil skozi okno na prosto. Slišal sem še, kako si je Stanič zopet umival roke v sobi. Otresel sem se kakor premočen kužek. Moja obleka se je bila navzela duhov, ki so bili še dolgo časa moji naj-zvestejši spremljevalci.

Šel sem na četrt vina, da izplaknem grenak okus spozna-nja iz svojih ust.

„Ali ste bili v bolnišnici?“ me je vprašal natakarkar, z na-petimi nozdrvi vdihovaje vase duhove. Opazivši pa, da sem se praskal po telesu, je pristavil: „Bili ste pa tudi pri ciganih!“

„V norišnici sem bil,“ sem odgovoril in pogovor je bil končan. —

Ko je pa ponoči treskalo nad mojo glavo, ko so žvižgale granate čez mojo sobo v tretjem nadstropju, sem nekoliko izpremenil svoje mnenje o Staniču, nehote sem si zažvižgal „Mlade vojake“, toda brez uspeha! Žvižg granate je bil močnejši — — —

Novi dogodki so mi polagoma izbrisali spomin na Staniča, in čas je tudi iztrebil vso potujočo lekarno iz moje obleke.

Po hudem obstreljevanju sem šel zopet opazovat učinke granat. Sovražnik je pošiljal užigalne granate na južno stran, par hiš je zgorelo in med temi je bila tudi hiša, v kateri je varoval Stanič svoje življenje in o kateri se je sam izjavil: „Ničesar se mi v njej ni bati!“

Samo zidovje je štrlelo v zrak. Ožgani tramovi so viseli navzdol v zijajočo praznino. Stopnice, one široke, kamenite stopnice, ki so branile Staniča pred šrapnelskimi polnivkami, so ostale še edine nepoškodovane.

„Kje je gospod, ki je stanoval zadnje čase v tej sobi?“ sem vprašal sosedo. Bal sem se slišati strašno novico. Stanič je gotovo razsajal med obstreljevanjem po klavirju, hudilka ga je spremljala, gospodinja vpila in ni čuda, da ni slišal granat niti prasketanja ognja. Ker se je bil gotovo zaprl, se tudi ni mogel rešiti.

„Ta gospod je moral pred par dnevi v bolnišnico. Ko bi vedeli, kake grozovite stvari mi je pravila njegova gospodinja o njem, čudili bi se.“ Sedel sem na stopnice, ker sem bil uverjen, da je imela Staničeva gospodinja mnogo povedati svoji sosedi, ki bo to še razširila, pristavila svoje lastne vtise, tako, da se je ne rešim pred eno uro. Priznavam, da sem bil tudi radoveden, kajti vest, da je moral Stanič v bolnišnico, sem smatral skoro za neverjetno.

Kadar se v gori utrga plaz, kdo-li mu zastavi gaz? Dvakrat se je odkašljala soseda in stvar je bila v tiru.

Ko sem pozneje, utrujen in na pol oglušel, luščil jedro iz velike gostobesedne lupine, sem dognal, da si je Stanič izvinil nogo, obešaje mušja lepila pod strop. Noga mu je nato tako otekla, da so ga peljali v bolnišnico, kjer so ga menda operirali. S kakim uspehom, ni vedela povedati soseda.

Smilil se mi je. Z vsemi štirimi se je branil boleznim in bolnišnice. Njegova profilaksa ga je sicer obvarovala oddelka za notranje bolezni, preskrbela mu pa posteljo v kirurškem oddelku.

Obiskal sem ga. Strežnika sem vprašal, če lahko govorim z bolnikom in če mu smem sporočiti žalostno novico.

„Nekoliko je še slab, bodite torej oprezni!“, mi je odgovoril in me peljal k bolniku.

„Hvala ti na obisku! Vidiš, da se nisem motil. Čez profilakso je ni! Nisem se varal in kljub vsem bolečinam sem vesel, da sem se le bacilov rešil.“

„Ni slaba tolažba in če umreš, bi ti predlagal sledeči nagrobni napis: Ena se tebi je želja spolnila, nisi bacilov na fronti dobil!“

Kako mu pa dopovedati, da mu je zgorela soba? „Oprezno!“, mi je svetoval strežnik. Svetovati je lahko. Biti Jobov sel, je pač težaven poklic. Pravočasno sem se spomnil ogrskega sluga Mikoša, ki je začel z golobi, da je stopnjevaje dopovedal svojemu vrnivšemu se gospodarju vso hišno nesrečo: požar, smrt soproge itd.

„Veš, dragi Stanič, tvoji „tanglefooti“ in „aerozoni“ so se popolnoma pokvarili.“

„Pokvarili?“

„Mokrota!“

„Mokrota?“

„Da, neprevidni ognjegasci!“

Koj je razumel situacijo.

„Ali so rešili steklenico?“

„Najbrže ne!“ Stresel sem se, ko sem se spomnil na njeno grenko vsebino. „Vsaj slišal nisem, da bi se zvijal kak ognjegasec na pogorišču.“

Stanič mi je pomežiknil ter me s tem povabil, naj stopim bliže. S tišjim glasom je govoril.

„Veš, zdravnikom ne smeš preveč zaupati. Vsega oni res ne morejo vedeti, da se pa kdo zmoti za celih štirinajst dni, se mi pa zdi vendar nekoliko preveč. Pred par dnevi — bolečine so mi nekoliko odnehale — vprašam zdravnika, kdaj naj vstanem. „Pred štirinajstimi dnevi je nemogoče!“ Zadovoljil sem se s tem odgovorom. Teško mi je bilo, ker nisem prijatelj ležanju. Še tisto noč so padle granate v bolnišnico. Ker nisem imel klavirja, ne budilke, niti gospodinje pri sebi in ker je tuljenje granat prodrlo celo mojo odejo, pod katero sem se skrival, sem vstal in letel v srajci in spodnjih hlačah, kar so me mogle nositi pete. — In zdravnik je izjavil, da mi ne bo mogoče pred štirinajstimi dnevi vstati, kaj šele hoditi in kaj šele leteti! Strežniki so me sicer zopet nesli v posteljo, zdravniku sem pa le dokazal njegovo velikansko zmoto. Toda ne pravi nikomur te njegove blamaže, kajti če dozna to zdravnik, me ne pusti še cel mesec iz bolnišnice. Kdo se bo tačas boril proti bacilom? Brez pametne profilakse pa ne dosežeš nikakih uspehov.“

Poslovil sem se od Staniča in zapustil bolnišnico poln najrazličnejših čustev.

Uradni dan.

Vročje solnce me je vrglo že zarana iz postelje. Kam pa? K Ančki! Odkar je bil odpotoval Keber, nisem več obiskal v jutranjih urah pekarije. Kruha ni bilo že davno na prodaj. Sladkarij, bonbončkov, likerjev, juhnih konserv, posušenih fig pa kolikor si hotel. Iz predvojnega časa je bila rešila prodajalna edituole še svojo tablo nad vhodom, na kateri so se sramovale žemlje, rožički, slaniki, spletene štruce, preste in druge pekovske umetnine, svoje laži-eksistence. Vse te do-

brote je bila požrla vojna. Tujec bi lahko sumničil tega čina prodajalko Ančko, ko je opazoval na njej harmonične, okrogle oblike. V tem oziru bi se bil pa motil. Ančko je redil strah in vsaka granata ji je pričarala par gramov nove teže, tako, da se človek ni upal niti seči ji v roke, če je slučajno pozabil doma maščobno karto.

Sedel sem v kot, naročil kozarček pelinkovca in si zvil cigareto.

V prodajalni je bil velik promet. Ko so okoličanske kmetice prodale na trgu sadje in zelenjavo, so prihajale nakupovat svojim otrokom bonbončkov, češ da se ne bodo tako plašili granat in šrapnelov. Pokramljale so nekoliko med sabo, povedale si, kam so padate včerajšnji dan granate, kdo je pisal z bojišča, kdo je padel, katero dekle joče za njim; nadaljnje stavke so si pomenljivo šepnile na uho. Nato so še enkrat preštele svoj skupiček in ga z zadovoljnim obrazom skrbno zavozljale v robec.

Prihajale so pa tudi služkinje iz sosedščine. Svoj čas so nakupovale zemljic za zajutrak in v vsej naglici pozabljale čez svoje gospodinje. Zemlje so izginile, toda pomenka si služkinje niso pustile vzeti, in zabavljanje je cvetelo kakor v davno pretekli dobi zemljic in rožičkov.

Trgovčeva soproga Novakova je izbirala razne slaščice za svojo edinicu. Opazila me je, priskočila k meni in mi prijazno stisnila roko: „Dobro jutro, gospod! Verjemite mi, da sem davi na vse zgodaj še v postelji mislila na vas!“

„Zelo laskavo zame, milostiva“

„Mogoče vam je znano, da je moj mož ujetnik. Sovražnik je zajel že prve dneve celo posadko. Rešiti se ni mogla. Včeraj mi je pisal, da je zdrav, da se mu godi dobro. Sedaj se nahaja v Asti, in to je zame največja nesreča. Dovolite, da prisedem k vam ter vam potožim nekoliko svoje gorje! —

Moj soprog je bil dober mož, skrben oče in marljiv v svoji trgovini. Imel je pa edino slabo lastnost: vsak četrtek

zvečer je naročil s svojimi ožjimi prijatelji v tej ali oni gostilni posebno večerjo: zajca, purana, divjo raco, morske ribe, kakor je pač nanesel letni čas. Kaj je temu sledilo, si lahko mislite. Najprej navadno vino, potem par buteljk, in ker ni bila še podlaga dovolj namočena, je šla družba v kavarno na skodelico črne kave. Tu je bil moj mož v svojem elementu. Pili so navadno Asti spumante, dokler jih ni vrgel kavarnar na ulico. Asti je bila njegova slabost. Kaj to, da je užival ob petkih antipirine, piramidone in aspirine, da si je drgnil čelo z migreninom, da sem mu dajala črno kavo brez sladkorja in z limonovim sokom, da sem mu obvezovala glavo z mokrimi prtiči; prirodnji četrtek ga le ni moglo zdržati doma! Prišedši domov, je pa še v sanjah naročal Asti. Nevede in nehote mi je na ta način vse izdal. Od začetka sem mislila, da je Asti kaka natakariča in komaj tu sem videla v izložbi nekoč steklenico s takim napisom. Kar ga niso pokvarili doma četrtki, ga bodo sedaj v sovražni deželi ostali dnevi. Sovražnik je koj spoznal njegovo lastnost in ga spravil v mesto Asti. Joj meni!“ — Dve debeli solzi sta padli na zavitek, katerega je bila postavila Ančka pred njo na mizo.

„Ne bojte se, milostiva!“ Te ideje ji po mojem mnenju ni bilo težko izbiti. „Ujetniki nikakor ne uživajo take prostosti, da bi hodili po sovražnem mestu od gostilne do gostilne, in naj tudi ima vaš gospod sprog posebno dovoljenje, enkrat mu vendar zmanjka denarja, in take četrtke bo moral prej ali slej izbrisati iz svojega ujetniškega koledarja. Asti stane tudi v svojem rojstnem kraju precej!“

Vsi moji pomisleki so bili le olje na žerjavico.

„Zagovarjate ga seveda Moškemu tožiti moškega, je zadnja. Vrana vrani oči ne izkljuje. In ravno od vas sem pričakovala rešitve. Zmotila sem se pač!“

Vzbujena je bila moja radovednost. Koga naj jaz rešim? Njo? Njenega ujetega sproga? Treba je napeti druge strune.

„Milostiva, kaj takega vendar ne morete trditi. Uverjen sem, da se kesa gospod soprog svojih četrtkov in da preklinja družbo, ki ga je bila svoj čas zapeljevala k temu. Ujetništvo ga bo spokorilo, otresel se bo za vedno slabe in glavobol povzročujoče tovarišije in kot iz pepela porojeni Feniks se vrne gospod soprog v vaše naročje in v objem svoji ljubljeni hčerki. Malo ga sicer poznam, toda zdi se mi, da bo zmagalo v njem dobro jedro.“ Nikakor ni bilo lepo, da sem popolnoma zatajil svojega znanca napram njegovi soprogi. Večkrat sem se bil namreč tudi sam udeležil večerje ob četrtkih in tudi meni je ugajal Asti. Obmolknil sem, boječ se, da zapoje petelin, če bi še dalje zatajeval svojega gostitelja.

„Vem, vem, da je dober, toda vendar ne bom imela mirne minute, dokler ostane v Asti.“ Moja tolažba je uspela, gospa se je omeščala in naslonila dlan čez mizo na mojo roko. „Vi, gospod, mi morate pomagati. Sestavite prošnjo, naj se premesti moj soprog v kako drugo mesto ali gorsko vas, odpošljite prošnjo potom švicarske poštne kontrole, kajti Asti nakoplje mojemu možu vodenico in mu izkoplje prerani grob. Ta prošnja vam ne bo delala nobenih težkoč in zagotavljam vas, da ne spišete niti črke zastonj!“

„Obljubljam vam, milostiva, da hočem poizvedovati, če res posreduje švicarska poštna kontrola v takih zadevah. Mogoče bi imela prošnja, naslovljena na Rdeči križ v Curihu ali Ženevi več uspeha, ker gre v tem slučaju za zdravje ujetnika. Ko doženem, vam sporočim.“

Hvaležno mi je stisnila roko. Sklenil sem v srcu, da bom skušal ukreniti kaj v tej zadevi. Neumnost sicer, toda prošnjo podpiše itak gospa sama, ki bo morala vsekakor nositi posledice. Ljubezen zakonske žene se ne ustraši nobenih zaprek in naj spoznajo tudi inozemci zlata srca naših žen! —

„Dobro jutro, hotra Marjeta! Kako pa z vami? Dolgo se nisva videla.“ Tako sem pozdravil staro kmetico, katero sem

poznal že izza mladih nog, ker nam je prinašala več let mleko v mesto.

„Skoraj spoznala vas nisem. Mnogo se je izpremenilo, mnogo! In že je sedla na stol, katerega je bila ogrela gospa Novakova, in si položila pred noge jerbas. „Dva sinova, France in Janez, sta v Galiciji; tretji, najmlajši, Rudolf, je ujetnik v Italiji, moj mož je pa že pet let pod zemljo. Rudolf mi je pisal pred par dnevi iz Mesine. Zdrav je in dobro se mu godi. Pa saj drugega ne smejo pisati ujetniki svojcem. Revez niti ne ve, v kako nevarnem kraju živi. Spominjate se še gotovo onega velikega potresa, ki je divjal pred par leti v Mesini in zahteval toliko tisoč človeških žrtev? V Mohorjevem koledarju sem brala popis. V Mesini je sploh potres doma. Vojnim grozotam je Rudolf ušel, potres ga pa pogubi, kar mi povzroča še hujšo žalost. Če bi padel v jarkih ali umrl vsled ran v bolnišnici, nič ne bi rekla. Moj Bog, vojna je in kdor se igra z ognjem, se opeče. Toda biti pokopan daleč proč od fronte, zdrav in čil pod kakimi razvalinami s smrtjo pred očmi, ker ni rešitve od nikoder, ne, tega ne bi mogla prenesti. Že tri noči ne spim nič. In moj Rudolf je že take minute rojen. Kot deček je šel z očetom v Ljubljano: doživela sta potres; pozneje je bil v Bovcu: trg je zgorel. Nesreča mu je vedno za petami. Gospod, usmilit se, nesrečne matere! Spišite prošnjo, naj se premesti moj sin Rudolf v kak drug kraj! Razložite vse in povejte tudi, kako nevarnost tvori za svojo okolico! Vi že veste, kaj in kako. Nočem zastonj. Rada vam dam celo gnjat, jajca, tudi en par piščancev, samo če se potrudite za mojega sina.“

Gnjat, jajca, piščanci! Dolgo časa nisem mogel odgovoriti, ker sem požiral slinē. Zamislil sem se v te dolgo pogrešane dobrote in nehote sem si obrisal z ruto usta.

„Uspeha sicer ne morem zagotoviti; če ima pa vaš sin res tako smolo, potem mu ni mnogo pomagati. Kraji niso njemu nevarni, pač pa je on nevaren krajem. Naj je tudi premeščen, nesreča ga obišče tudi drugod.“

„Vpoštevam to, dragi gospod, toda njegovo bivanje v Mesini izziva naravnost nesrečo. Na trbli deski si človek prej zlomi nogo kakor na dobri.“ Solze so orosile ljubeči materi oči in naj bi zahtevala od mene še tako nemogočo stvar, bi ji bil ugodil. Njeno veliko zaupanje v moje zmožnosti mora biti poplačano.

To je bil že drugi slučaj. Kazalo bi ustanoviti pisarno, nekako posredovalnico za premeščanje ujetnikov. Še par takih slučajev, in dela bi imel dovolj za prve dneve. Ančka bi mi pošiljala ljudi v pisarno, na katero bi opozarjala mala reklamnata tablica, viseča v prodajalni. Ko bi enkrat začela delovati nova pisarna, ne bi bila nobena mati, žena in nevesta več zadovoljna z dosedanjim bivališčem svojega ljubljenca. Zraven pisarne bi pa uredil shrambo, kamor bi spravljaj honorar za svoj trud: svinjino, slanino, krompir, turšico, ječmen, jajca, fižol; nabaviti bi si moral tudi kurnik. Pisarna bi se povečevala s številom ujetnikov. Gotovo ne bi škodilo, ako bi se pravočasno ozrl po kaki pripravnici kleti — na kmetih je še mnogo vina. Ženske ga ne pijejo, prodajajo pa tudi ne, shranjajoč ga za skrajno silo. Šesta ura. Delo je končano. Peč zakurim, na ognju si ocvrem par jajc, narežem v ponev par debelih kosov svinjine, natočim si steklenico vina iz lastne kleti in mestna aprovizacija naj me prav lepo piše v uho!

In zakaj naj bi bil ta načrt neizvedljiv? Nasprotno! Prošnje bi znale imeti popoln uspeh, saj se je že večkrat zgodilo, da je prošnja ljubeče matere ogrela oledenelo srce strogega vojaškega poveljnika. —

Suha, koščena žena je prisedla. Gotovo že tretja stranka v moji novoustanovljeni pisarni. Tako je vedno. Vsak začetek je težak. Par tednov prej sem lenuharil. Kako polno bi že bilo moje skladišče, če bi bil takoj odprl svojo pisarno! Prostor

ni še določen, v glavi je komaj nedovršen načrt, stranke pa že prihajajo, kakor bi mi jih priganjali najeti agenti.

Žena je pila malinovec. Rada bi me nagovorila, pa ni znala, oziroma, ni si upala začeti.

Da ji pomorem iz zadrege, jo vprašam: „Imate tudi vi svojega moža v ujetništvu?“

Odbil sem sodu pipo in vrelo je iz njega.

„Vi pa znate čitati misli. V sredo sem dobila njegovo dopisnico. Piše mi iz Gorgonzole blizu Milana, da je zdrav in zadovoljen. Moj Štefe je mož, da malo takih! Priden, marljiv gospodar, ne pije, ne kadi, ne kvarta, samo dekleta rad gleda. Kolikokrat sem mu očitala in ga svarila, naj ne daje pohujšanja, in kaj mi je odgovoril? „Ljubosumnost in strah imata enako velike oči!“ Priznati moram, da nisem nikdar ničesar pri njem izsledila, toda on je bil prekanjen, in noben zakonski mož si ne pusti svetiti pri svojih skokih čez zakonski plot. Prepričana sem, da je sam prosil, naj ga peljejo v Gorgonzolo. Kdor ljubi dekleta, ne zametuje sira in posebno ne gorgonzole! Bajje je to zelo pikanten sir. Izlepa ali izgrda: moža moram spraviti iz tega nesrečnega kraja, naj me stane, kolikor hoče.“

„Mogoče krivite po nedolžnem svojega moža. Sami ste priznali, da niste nikdar ničesar izsledili. Gotovo vas je naščuvala kaka ljubezniva soseda proti vašemu možu“, sem dostavil. Nekaj sem moral ziniti, četudi se nisem maral mešati v take delikatne zakonske zadeve.

„Moj mož nedolžen in jaz naj ga obtožujem po krivem? Že vidim, da sem se obrnila na nepravi naslov. Moški ste vsi enaki in v vsakem tiči nekaj Škrobarskega, ali kako se je že imenoval oni davkar na Štajerskem? Moja prijateljica je čitala ves njegov življenjepiš, vse mi je povedala. Kaj zakonska zvestoba, kaj žena! — Filice, Cilice, Mimice, te vam roje po glavi, pa basta!“

„Draga žena, s tako izjavo pa dajete sami svojemu spolu slabo izpričevalo. Ali so ženske zapeljivke, ali se pa puste zapeljivati. Niti prva, niti druga lastnost vam ni v čast“

„I seveda, glej ga no! Če je kdo umorjen, je ta umor zakrivila nesrečna žrtev sama, ker se ni branila! Če bi obveljala moja, morala bi spremljati vsaka zakonska žena svojega moža vedno in povsod. Moška zvestoba je kakor kapljica na veji — šuštenje ženskega krila — veja se zamaje in kapljice ni več. Dobro poznam sedanji moški svet.“

Bolj in bolj se je razgrevala ženica. Najine mize so obstopile druge navzoče ženske in se očitno pridružile mnenju moje nasprotnice

„Zelo neprevidni ste! Vaš zadnji stavek bi spravil celo vašega moža, ki se gotovo ne nagiblje k ljubosumnosti, iz ravnotežja. Pri takem neutemeljenem sramotenju lastnega spola nisem mogel ostati hladan.“

„Ste videli, ženske? Ta gospod niti ne pozna mojega moža in ga zagovarja, kakor bi bil plačan za to.“ Žena je bila opazila, da ima toliko zaveznic, kolikor je stalo poslušalk okrog nje, zato je izbruhnil ves srd, nakopičen v njenem srcu proti dozdevnim tekmovalkam.

„O vseh moških imate enako slabo mnenje. Da bi pa jaz rešil vašega moža iz Gorgonzole radi sira, za to bi pa bil dober, kaj? Ne bo nič! Če napravim kako prošnjo, bom navsvetoval voditelju ujetniške kolonije, naj prepeljejo vašega moža v Parmo, kjer se izdeluje še pikantnejši sir in to je parmezan.“

Užaljen sem vstal. Moja stavba se je podrla, ne da bi bila zadela vanjo granata, moja shramba je izginila in klef se je pogreznila!

Delo prvega in zadnjega uradnega dneva je bilo končano. Nisem ocvrl jajc, nisem jim pridal debelo narezane svinjine in nisem si natočil steklenice vina!

Ta zadnja stranka je namreč ubila v meni posredovalca za premeščanje ujetnikov — — —

Občni zbor.

Kakor divje gosi v obliki klina so plula sovražna letala proti vzhodu. Pet jih je bilo. Ta polet ni bil drugega kakor čin vljudnosti. Prejšnji dan so namreč obiskali naši letalci sovražno letalno postajo pri Sv. Ivanu blizu državne meje in vrgli nanjo svoje posetnice z izrazom goreče ljubezni. Vljudnost je zahtevala, da vrnejo sovražni letalci ta obisk, in opazovalcu na ulici se je zdelo, da vidi pod letali viseče in bliščeče se posetnice namenjene našim hangerjem na Ajševici.

Vedeli smo, da prične ples čez eno uro, ko se vrnejo letala domov in ko sporoče svoji artiljeriji, kaj so opazila sumljivega med svojim poletom. Par voz na cesti zadostuje in sovražni topovi bodo bruhalo šrapnele in granate nanje.

„Zelo si nepreviden. Nad glavo ti brenči sovražno letalo, ti pa zijaš vanj, kakor bi lovil bombe v usta!“ Prijatelj Rudež me je nagovoril.

„Ti si? Precej časa te že nisem videl. Letalcev se pa ne bojim. Name gotovo ne namerijo svojih bomb.“

„Tako govori vsak lahkomiselnjež. Res mečejo bombe samo na vojake in vojaške predmete, res je pa tudi, da zadevajo vedno le civiliste in privatno lastnino, vsled česar si ti na ulici v večji nevarnosti, kakor je vojak v vojašnici. Meni se ni treba bati ničesar: vojak sem in da imam celoleten dopust, se ne opazi iz take višočine.“

„No potem se pa kar tebe držim in rešen sem.“

„Saj sem te tudi iskal, da te povabim na občni zbor našega pevskega društva!“

„Ki se vrši —?“

„Pri Jelenu, in sicer čez pet minut.“

Nekam čuden se mi je zdel občni zbor v takem času na tako izpostavljenem, proti fronti še precej odprtem prostoru; toda večja družba prijateljev in znancev, ki se navadno zbere iz celega mesta in običajna prosta zabava po končanem dnevnem redu, sta bila zame premikavna, da bi opustil to lepo priliko.

Rudež, držeč pod pazduho društvene knjige, me je peljal naravnost v dvorano.

„Danes bo udeležba pičla; še nobenega ni. Sama sva“, sem opomnil, išoč primerne mize. Daleč proč od predsednika in blagajnika, kateremu nisem bil plačal že dve leti članarine, in blizu vrat, kjer imam prihajajočega in odhajajočega pikola koj pri rokah, to je bilo moje geslo. Dobil sem v kotu idealen prostor, ki je odgovarjal vsem mojim zahtevam. Toda tudi Rudež je prisedel.

„Ne boj se, drugi tudi ne pridejo. Sedaj počakava še pol ure, na kar se prične občni zbor ne glede na število navzočih članov. Predsednik mi je pisal iz zaledja, naj skličem takoj občni zbor in naj pošljem poročilo centrali, koje podružnica je naše društvo. Predsednik niti ne ve, da je občni zbor v sedanjem času skoraj nemogoč. In če se bo kljub temu vršil, je to moja zasluga, zasluga društvenega tajnika. Snoči sem prebiral listo naših društvnikov. Večina članov je pri vojaki, ostali so prisiljeni ali pa prostovoljni begunci. Edini jaz sem še ostal in ako se spregleda tvoja točnost v plačevanju članarine, mogoče tudi ti. Ker pa ni blagajnika, kojemu bi poravnal svoj zaostali dolg, si in ostaneš današnjega občnega zbora dobrodošli gost.“

„Čigar hvaležnost bo rastla sorazmerno z dobrosrčnostjo in radodarnostjo gostitelja. Sprejemajoč svojo novo vlogo kot gost, upam, da se ne bo občni zbor nikdar kesal, da me je povabil.“

„Nikar ne misli, da se norčujem. Občni zbor je razglašen, kakor zahtevajo naša društvena pravila. Vsled prenehanja domačih listov, je sicer nemogoča pravočasna objava v časopisu, ostalo je pa naznanilo na vratih društvenih prostorov, katero sem davi pribil lastnoročno. Vedel sem, da ne bo nihče bral nabitega naznanila, saj ni nobenega člana v mestu. V večjo varnost sem pa vendar zaklenil hišna vrata, da ni mogel nihče do naznanila. Ako hočeš večerjati, stori to takoj, da ne boš pozneje motil govornikov in poročevalcev. Jaz pripravim vse potrebno, da ne nastanejo mučni odmori.

Za tak občni zbor, pri katerem je že oficijelni del sam na sebi zabava, treba imeti vsekakor dobro podlago. Naročil sem pečenko in dobil proti vsem običajem tudi lep kos kruha.

Rudež je urejeval svoje knjige po mizi. Čim bliže je prihajal čas občnega zbora, tem nervoznejši je postajal.

„Moje tajniško poročilo je že sestavljeno. Tudi blagajnik mi je spisal pred odhodom svoje poročilo in mi ga izročil skupno s pismeno izjavo pregledovalcev računov. Skrbi me edinole zapisnik občnega zbora. Pri tem zapisniku mi boš moral nekoliko pomagati po končanih formalnostih. Sedaj si pa zapisuj edinole moj govor, s katerim otvorim kot sklicatelj današnji občni zbor in potek volitev. Vse drugo je že vpisano.“

Dobra je bila pečenka in velika je bila porcija. Kuharica gotovo ni več pričakovala gostov, dobro vedoč, da so spodila sovražna letala vse meščane v varne kleti. Strah je lepa reč in dobro tekne — drugim. Večerjo sem dobro zalil; prijatelj, pripravljajoč se na svoj govor, je pil zelo malo, tembolj je pa nalival meni, in nisem se mogel otresti občutka, da podkupe svojega stenografa, boječ se blamaže.

Komodno sedeč na stolu, sem pričakoval z zanimanjem stvari, ki so se imele odigravati. Rudež je položil pred me polo čistega papirja, stisnil mi v roko svinčnik, potrkal z vlicami po mojem izpraznjenem kozarcu, vstal in začel:

„Dragi zborovalci! V težkih časih zborujemo, občno zborujemo! Malo nas je še ostalo v našem mestu, v katerem so granate, šrapneli in bombe takorekoč vsakdanji kruh, katerega dobivamo brez krušnih kart. (Splošna veselost med gosti in člani, ker se je bil nasmehnil tudi govornik sam.) Malo nas je res, toda vsi, ki so ostali tu v tem nevarnem kraju, so prihiteli, da pokažejo in dokažejo jasno in glasno s svojo navzočnostjo, kako znajo ceniti pomen našega društva. Vojaki in pionirji kulturne ideje, ki zborujejo tik fronte! Veselja bi poskakovalo vsakomur srce v prsih pri pogledu na malo, a častitljivo število zborovalcev, ako ne bi opazilo istočasno velike vrzeli v naših vrstah. Mnogo članov je zamenjalo svojo pesmarico z bajonetom, sedem celo s častniško sabljo, eden je padel junaške smrti pri Grodeku (zborovalci smo vstali v znak sožalja), drugi so se pa opravičili in obžalovali, da se ne morejo udeležiti občnega zbora radi prevelike oddaljenosti in drugih takih zaprek. (Govornik je cikal gotovo na odsotnega predsednika.) Vam pa, ki ste prišli, moje najpristčnejše pozdrave! Pride čas, ko bo ta velika in lepa dvorana še za naš društveni odbor premajhna. (Pri zabavnem delu, sem si mislil, na glas sem pa zavpil „živio!“) Ta odkritosrčna aklamacija iz vrst naših ljubih gostov, katere tem potom še posebej pozdravljam, mi je poročstvo, da pridobiva naša društvena misel tal tudi zunaj društva, in trdno sem prepričan, da ni več daleč čas, ko bomo brali njihova imena na listi naših rednih društvenikov. (Kajon je gotovo meril na me, zato sem skril sramežljivo svoj zardeli obraz za nagnjeno kupico. Ko me ni bilo več sram in je bila tudi čaša prazna, nisem mogel brzdati svojega jezika in vzkliknil sem: „Tako je! Slava!“) Preidemo k dnevnemu redu današnjega občnega zbora! Pozivljam tovariša tajnika, da poda svoje poročilo o društvenem delovanju za poslovno leto 1914—1915!“

Rudež ni bil govornik. Ta kratki nagovor mu je že stisnil v roko ruto, s katero si je obrisal potno čelo. Na to si je izbral

meni nič tebi nič pri isti mizi drug sedež zraven prejšnjega, vstal in začel z nekoliko izpremenjenim glasom brati.

„Slavni občni zbor!“

Poročilo je imel že vpisano, zato sem zapustil tajnika in smuknil za njegovim hrbtom skozi vrata v točarno k blagajničarki po cigarete. Kramljala sva o tem in onem, o onem skoraj več kakor o tem, pokadil ta čas celo cigareto, in ko sem se vrnil v dvorano, je bil tajnik komaj na drugi strani svoje pole. Škoda, da nisem razpravljajl temeljitejše z zgovorno blagajničarko o drugem delu najinega pogovora, toda radovednost me je prignala zopet v dvorano; pozabil sem bil namreč, da je tem gostobesednejše in obširnejše poročilo, čim manj ima povedati tajnik. Vsled vojnega časa in odsotnosti velike večine društvenikov je bilo društveno delovanje minimalno, zato me je zanimalo, kako se bo ognil tajnik vojni Scili in društveni Karibdi in pripeljal svojo tajniško ladjo na široko morje štirih ozko popisanih strani. Poslušal sem pozorno, naslonil na levo dlan svoje čelo in — ni me bilo več!

S prijatelji sem bil ujet od kanibalov v osrčju Afrike kot član slovenske ekspedicije. Njihov poglavar mi je tetoviral s koničasto iglo v stegno tržno ceno, po kateri naj se prodaja moje meso — — — Zbudil sem se. V naročju se mi je vgnezdil maček in mesil s svojimi krempeljčki po mojili nogah. Bil sem v Afriki, prestal strahu za dve večnosti, tajnik je pa bil komaj na tretji strani svojega poročila!

„Gospod sklicatelj, prosim opomnite gospoda tajnika, naj govori nekoliko glasneje, ker se lahko presliši tu v zadnjih vrstah kaka velevažna beseda!“ Koj mi je bilo žal opazke, toda jezilo me je že predolgo poročilo.

Maček mi je nehajl presti.

Bum! Zzzzzzz . . . , granata je žvižgala nad nami in padla daleč tja na periferijo mesta ali pa v mestno okolico. Sovražna letala so bila torej vendarle opazila sumljivo gibanje!

Tajnik se ni zmenil mnogo za granato, moj medklic je pa imel popoln uspeh. Glas se je zvišal tajniku za celo terco, „p“ je postal „f“, „lento assai“ se je izpremenilo v „con fuoco“, jaz sem pa štel granate, ki so sledile druga drugi. Bilo jih je 27! Zakaj 27? Zmotiti se nisem mogel v seštevanju, posebno, ker se nisem dal motiti niti od vztrajnega tajnika. Mislil sem in mislil na to število in komaj tajnikov finale mi je pregнал te brezplodne misli.

Tajnik je stopil po končanem govoru zopet na svoje sklicateljsko mesto.

„Ima li kdo kaj pripomniti k tajnikovemu poročilu? Ker se nihče ne oglasi, je poročilo odobreno in soglasno sprejeto. Sedaj sledi druga točka dnevnega reda in sicer: blagajnikovo poročilo. Pozivljam g. blagajnika, da nam poroča in opozarjam slavni občni zbor, naj pazljivo sledi temu velevažnemu poročilu!“

Sklicatelj Rudež se je takoj prelevil v blagajnika. Premenil je prostor pri mizi za dve mesti — najbližje mesto je bilo tajnikovo! — izpremenil zopet glas in prečital velevažno poročilo. Pri poročilu preglednikov se je še bolj oddaljil od svojega sklicateljskega mesta. Pregledniki so seveda našli vse račune v redu in predlagali absolutorij celemu odboru, kar je sprejel občni zbor soglasno, ker ni bilo ugovora. Ko je bilo končano to zadnje poročilo in ko je obšel Rudež že vsa mesta okrog mize razen mojega, sem se zavedel, da sem sedel ves čas pri odborovi mizi. Ker nisem prej hotel biti pri odboru, je on sam prišel k meni! Nič se mi ni zgodilo in celo blagajnik je milostno prizanesel moji denarnici!

Pri točki: volitev odbora je predlagal pregledovalec Rudež s svojega pregledniškega mesta izvolitev dosedanjega odbora, kar je dal sklicatelj Rudež s svojega sklicateljskega mesta tudi na glasovanje. Sprejeto.

Ko sva kovala z Rudežem po oficijelnem delu, na podlagi mojih zapiskov in že spisanih poročil, zapisnik občnega zbora, sva delala po daljšem prerekanju pri popisu volitev prednost besedici „enoglasno“ pred besedico „soglasno“, ker je prva bolj odgovarjala resnici in položaju. Za zopetno izvolitev prejšnjega odbora je glasoval edini navzoči član Rudež, sklicatelj, tajnik, blagajnik in pregledovalec računov v eni osebi. Sestava zapisnika nama ni delala nikakih preglavic in tekom šestih četrtink vina je bila končana.

Zabavnega dela si pa nisem pustil vzeti! Kmalu je odmevalo po prostrani dvorani petje. Z Rudežem sva zapela več pesmi, tako: „Slovenac i Hrvat“, „Buči morje“, „U boj“, „Planula zora“ itd. Rudež je sedel tudi k razglašenemu klavirju. Uprav mojstrski je izjednačeval razglašenost s svojim neznanjem, tako da je dosegel vsaj po mojem skromnem mnenju popolno harmonijo.

Policijska ura se je bližala. S prijateljem sva odhajala. V točarni, kjer sva se bila ustavila mimogrede še na kozarec vina, nama je pravil ravnokar došli vojak, da so vrgli sovražni letalci na naše letališče 16 bomb, ne provzročivši najmanjše škode, kar sva si že lahko mislila. Samo eno neprevidno kokoš je ubila bomba blizu Ozeljana. Vojak je tudi povedal, da je izračunal kadet pri letalnem oddelku, da je stala kokoš sovražnika 3466·45 K. Kadet je vpošteval pri svojem računu ceno izmetanih bomb, obrabo letal po amortizacijskem računu, uporabljeni bencin, kilometrsko in višinsko nagrado vodniku-vojaku in opazovalcu-častniku in prihranitev delavskih moči, ker ne bo treba orati dvema kmetoma zemlje z ozirom na dejstvo, da so opravile to delo že bombe.

„Draga kokoš!“, sem si mislil, „in vrhu vsega ostane tako drago plačana kokoš še praktičnemu kadetu kot odškodnina za njegov težavni račun. Taka kokoš je morala nesti zlata jajca!“

Nisem se bil zmotil. Drugi dan so zvišale okoličanke kmetice cene kurjim jajcem za celih deset vinarjev, to pa radi velike nevarnosti, v kateri so živele okoličanske kokoši, ki niso več varne niti pred sovražnimi bombami.

V gostih.

Ni slajšega občutka od onega, ko si prižge človek po končanem obedu cigareto, izpije kozarec vina, posrka slednjič skodelico črne kave, začenši s svojim soniznikom v pospešitev prebave lahek, a zanimiv pogovor brez posebne pazljivosti na logično zvezo misli in njihove neoporečne zaključke.

Čudno, kako si je znal priboriti želodec v vojnem času prvo mesto! V mirnih časih je bil človek lačen, pa se ni mnogo brigal za to; bil je sit, nezavedajoč se tega. Zajtrk, kosilo in večerja so tvorili točke dnevnega opravila kakor uradno delo, in po končanem obedu je človek popolnoma pozabil, kaj je zaužil.

Prišla je vojna, mesec za mesecem je mineval, in idealist se je prelevil v materijalista. Čim bolj so se množile karte za živila v njegovi listnici, ki se je širila kakor ročna harmonika, spajajoč vsled tega vse potrebščine v harmonično celoto, tem večjo važnost je pridobival želodec. Če je bil človek lačen, je govoril o draginji živil in o pomanjkljivi aprovizaciji, če je bil „sit“ (sit venia verbo!), je pa mislil že na bližajočo se južino ali večerjo. Prijatelj Keber se ni prav nič motil trdeč, da so premenili možgani in želodec v vojni svoji mesti: želodec se je radi praznote vzdignil, možgani so pa padli vsled velike teže novih skrbi, tako da je postal želodec središče vsega mišljenja.

V tako začrtanih mejah se je navadno sukal pogovor našega omizja. Obedoval in večerjal sem namreč z dvema znan-

cema v krčmi, kjer so nas zelo dobro postregli. Krčmarica ni iskala pri nas nikakih dobičkov in z ozirom na to bi bolj pristojalo lokalno ime „Pri beli vrani“ kakor pa „Pri Urški.“

„Danes sem zadnjič v vajini družbi,“ se je oglasil sosed Grmek, „sklenil sem kuhati si sam. Pri odhodu mi je pustila žena še precej živil. Pomanjkanja nismo nikdar trpeli, celo kuhinjsko knjigo sem staknil na polici. Nočem, da se mi izpridi v teh slabih časih najmanjša stvar. Slednjič sem pa tudi obljubil svoji ženi, katera me ni mogla spraviti niti s smehom niti z jokom iz mesta, da varujem hišo. Če pa dobro premislim, moram priznati, da nisem bil še nikdar tako malo doma, kakor baš sedaj. Doma samo spim, kakor kak železniški strojevodja ali pa sprevodnik. Na vsak način hočem bolje varovati svoj dom ter poskusiti svoje kuharske zmožnosti.“ —

„Na sebi? Tega bi vam ne svetoval! Bolje bi bilo, poskusiti prej na domačih zajčkih!“ Skušal sem odvrniti ga od njegovega sklepa. Privadil sem se bil družbi in nerad bi bil pogrešal tovariša. V meni se je oglasil egoist, nameravajoč doseči svoj cilj z zbadljivkami.

„Jaz se tudi umaknem s pozorišča naših skupnih obedov.“ je izjavil drugi sosed, Abram. Gostilniška hrana ima svoje vrline, ima pa tudi hibe. Naša gospa nam sicer kuha izvrstno, toda jesti moramo le, kar dovoljuje njena zaloga. Ne moremo si izbirati sami jedil. Zato izpremenim jedilni list. Kuhal si bom sam in posnemal v tem oziru gospoda Grmeka. Kar znajo ženske, razume tudi moški, morda še bolj! Saj so nameščeni po večjih hotelih kuharji, pri bo jših pojedinah pokličejo kuharja v hišo in celo častnikom kuhajo kuharji in zadovoljijo jih popolnoma.“

„Torej gojite tudi vi samomorilne misli! Prav žal mi je, da me puščate samega, toda uvidevam, da bi vaju zaman odvrčal od tega sklepa. V kuhinjo odhajajočima želim vama najlepših uspehov! Nočem vama slediti. Svoj čas sem poskušal ocvrti jajce, za kar ni treba posebnih zmožnosti, in vendar

sta mi zmuznila beljak in rumenjak ob ponvi v žerjavico, lupine sem pa vrgel v razbeljeno mast.“

„Kak nerodnež!“ je vzkliknil Grmek in Abram je dostavil: „To ste si sami izmislili. Komodnost vam zabranjuje priti v bližino vročega štedilnika.“

„Ah kaj komodnost! Kdor hoče kuhati, mora ineti najprej vse priprave, nadalje živila in slednjič štedilnik. V umivalni skledi pač ne morem pripraviti rižota brez riža in ognja. Naši krčmarici sem poveril, skrbeti za moj telesni blagor in basta! Če je pa želodec zadovoljen, ne hrepeni po reformah. Zdelo se mi je, da sem bil prestrog v svoji kritiki. Potolažiti treba uskoka, da ne skvarim slovesa. „Pri vaju je stvar seveda drugačna. Kdor razpolaga z živili ter si hoče pisati sam jedilni list, izbere naj si pot, kakršno so mu začrtale razmere in preudarnost.“

„Iz vaših besed čutim še vedno nekako podcenjevanje najinih kuharskih zmožnosti! Da vas pa poučiva o nasprotnem se obveževa — kaj ne gospod Grmek? — da vas povabiva prihodnji teden, ko se nekoliko privadiva novemu poklicu in se v njem tudi izpopolniva, na večerjo. Tako recimo: v sredo pri g. Grmeku, v četrtek pa pri meni! Najina dolžnost je in ostane, prepričati vas, kako je vaša sodba krivična.“

Grmek je privolil v ta načrt in sprejel sem seveda obe vabili. Kdor živi pod bombami, komur žvižgajo nad glavo šrapneli in tulijo takorekoč mimo ušes granate, se tudi ne ustraši take večerje! Imel sem dobro ustrojen želodec, pripraven za vojaške podplate, in čudim se, da mi ga ni še zasegla vojaška oblast. Od te strani mi ni pretila nevarnost, in slednjič najde tudi slepa kura zrno. V mojih prijateljih je lahko spal talent, ki se uveljavlja komaj pri poskusih.

Težko sem se ločil od njiju. Že dober mesec dni smo tvorili stalno omizje, pili iz skupnega litra in delili skupno prikuho. Žalosten sem zapustil mizo in se odstranil, ne pozabivši še prej vprašati mimogrede v kuhinji, kaj bo za večerjo. —

Prišla je sreda. Nemogoče, da bi bil pozabil Grmek na večerjo. Treba je poznati diletante: nobene prilike ne izpuste iz rok, s katero lahko dokažejo svetu, da niso diletanti.

Jaz sam nisem vedel, kako naj se pripravim na večerjo. Naj-li prej jem, ko se pa zna posrečiti gostitelju večerja, ali naj lačen pridem, ko se mu pa ista lahko izjalovi? Bil sem v škrip-cih. Po daljšem razmišljanju sem se slednjič odločil, da si kupim košček sira ter ga skrijem v žep. Bo-li večerja dobra, prihranim sir za prihodnje jutro, če bo pa slaba ali sploh po-manjkljiva, mi nadomesti sir izostale dobrote.

Na minuto točno sem potrkal na vrata. V takih trenutkih se zahteva točnost od vabljenega gosta. Akademična četr-t lahko zdaljša riž skoraj do neužitnosti!

Gostitelja, prihajajočega ob takih prilikah gostu veselega in zadovoljnega obraza nasproti, ni bilo, ki bi mi odprl vrata. Slabo znamenje! Mogoče je pa mešal še v kozicah, pripravljal krožnike in preslišal v tem šumu moje trkanje? Potrkal sem ponovno. Zamolkel poziv: „Naprej!“ mi je donel na uho. Potipal sem žep, se prepričal, da je sir še vedno v njegovi globini, ter vstopil.

Gospod Grmek je kazal obupen obraz, moj gastronomični barometer pa skrajno slabo vreme.

„Mnogo vam ne morem nuditi in še kar vam nudim, ni moj izdelek. Pripravljaj sem vse mogoče jedi, brez uspeha. Posvetoval sem se s kuhinjsko knjigo, in komaj pozneje, ko sem bil že skuhal velikanske porcije, sem dognal iz predgovora, da se pripravlja vsaka jed za šest oseb. Deliti sem moral v knjigi navedene količine s šestimi. Vaša sodba pri zadnjem poslovilnem obedu je bila pravična, samo da so se izpremenili domači zajci v pujske moje mlekarice. Pri polni skledi in pri precejšnji zalogi bi bil moral stradati, da si nisem pomagal s sirom. Ko sem pa včeraj pod noč polil sočno solato z brinjevcem namesto s kisom, sem opustil za vedno kuharje. Salamenske ženske! Vse tekočine — kis, brinjevec, olje, mali-

novc, petrolej, špirit, hranijo v enakih steklenicah! Po končani vojni se mora vse to temeljito izpremeniti. Okusno solato sem pokvaril in brinjevec tudi. Svoj poklic sem zgrešil, blamiral sem se pred vami in pred Abramom, rad bi se vrnil zopet k prejšnjemu omizju, toda sram me je. Moj prijatelj Abram se ponaša gotovo z drugačnimi, boljšimi uspehi — sreče ima dovolj — in prav iz srca vam želim, da bi vam nadomestila jutrišnja večerja tudi izpadle današnje dobrote pri meni. Sedite in postrezite si s sirom! Jutri se vrnem k svoji zlati Urški; če se ne motim, bo zrezek s pečenim krompirjem. Samo Abrammu ne povejte, da sem vas postregel s sirom in da bova oboje dovala počenši z jutrišnjim dnevom zopet skupaj. — — —

Le prehitro je bila končana večerja, s katero me je kolikor-toliko sprijaznilo dobro vino. Domov prispevši sem si potolažil vojno lakoto z žepno aprovizacijo in trdno sklenil, odškodovati se po možnosti drugi dan pri gospodu Abrammu.

Grmekovo dobro mnenje o kuharskih zmožnostih njegovega prijatelja je tako vplivalo name, da sem si bil sicer nabavil sira, da sem ga pa podaril med potom k Abrammu dvema igrajočima se otrokoma. Bil sem dobre volje in rad sem videl vesele ter zadovoljne obraze.

„No, kako je bilo snoči in s čim vas je postregel gospod Grmek?“

S tem vprašanjem me je pozdravil gospod Abram takoj pri mojem prihodu. Poznal sem dobro človeške slabosti in takoj sem slišal iz tega vprašanja klic prikritega zmagoslavja.

V duhu se mi je pa istočasno odigraval prizor: videl sem Grmeka, kako se trudi, kako se poti pri svojem štedilniku, kako leta od njega do mize, kjer deli in računa, postajajoč z vsako ponesrečeno jedjo nervoznejši in malodušnejši. Vsaka kretnja je pričala njegovo dobro voljo. In z ozirom na njegov trud, da mi nudi prijetno urico pri polni, belo pogrnjeni mizi, naj bi ga jaz blamiral, naj bi povedal resnico in izročil še sebe ironičnemu zasmehu srečnejšega Abrama? Ne in stokrat ne!

„Nič kaj posebnega! Gospod Grmek se je sicer potrudil, pa kaj hočete, vojna je! Najprej svinjski jezik s hrenom, sir in sardine, potem pišče v papriki s krušnimi cmoki, nato flancati in slednjič sladščice in sadje. Pijača: lanski rizling in muškatelec iz leta 1912.“

Škoda, da ni bil Grmek navzoč ter ni slišal, kako sem ga zagovarjal! Objel bi me bil same hvaležnosti in radosti.

Toda, glej čudo! Tudi Abram je kazal odkritosrčno veselje. „Hvala vam za to novico! Pomirjen sem! Da ste bili vsaj snoči zadovoljni, je moja tolažba. Kljub svoji najboljši volji vam ne morem drugega nuditi nego sir. Prijatelj Grmek je drug dečko: v vsaki stroki je kakor doma, sreča mu je povsod in vedno naklonjena. Jaz sem se pa ubijal ves teden. Zdaj sem preveč solil, zdaj premalo in včerajšnje polente sploh nič! Ničesar nisem hotel zavreči v teh časih splošne draginje, vse sem zaužil in pri vsakem grizljaju sem se spomnil besed o nameravanem samomoru. Jutri pridem zopet k omizju. Če se ne motim, imamo testenine z gobami. Sram me je, ne toliko vas, pač pa Grmeka, katerega sta golovo prevzela njegov včerajšnji uspeh in vaše priznanje. Povem vam pa odkritosrčno, da raje prenašam vsakovrstne Grmekove dovtipe na račun moje kuharske umetnosti, kakor pa jedi iz lastne kuhinje. Sicer pa, česa naj se tudi bojim? Neumno bi bilo vsekakor od Grmeka, posecati najino družbo, ko pa lahko razvija brez skrbi in brez vsake materialne in telesne škode svoje talente pri domačem ognjišču, vi mu pa tudi ne poveste, da ste jedli pri meni sir in nič drugega! Oprostite! Sir je edina jed, katere nisem mogel skvariti.“

Sedla sva k veliki družinski mizi, na kateri ni bilo skoraj opaziti malega krožnika s sirom. Z ozirom na dejstvo, da sta snedla počestna paglavca mojo večerjo, sem poskrbel brez poklonov in brez najmanjše sramežljivosti, da je izginil tudi sir s krožnika. Premišljeval sem, naj li povem Abramcu resnico o večerji pri Grmeku ali ne. Izdati ga bi ne bilo lepo. Ni mi

preostajalo drugega, kakor nadaljevati pričeto pot, posebno še vpoštevaje gotovo svidenje obeh prijateljev pri skupnem obedu prihodnjega dne.

„Gospod Grmek mi je tožil“, težko so mi šle besede iz ust, „da ima sicer veliko veselja s kuhanjem, nagaja mu pa venomer štedilnik. Vedno se kadi po kuhinji in dim je name legal tudi tekom snočnje večerje na pljuča. Dokler ne da izčistiti cevi in dimnika, opusti kuhanje in pride zopet k nama. Škoda, marsikatera fina večerja mi je šla po vodi!“

„Meni je pa počila železna plošča na štedilniku in dokler ne dobim nadomestila zanjo, si ne pripašem več kuhinjskega predpasnika. Da izjavite tudi vi tako gospodu Grmeku! Plošča je počila, ko sva sedela pri večerji. Ne pozabite na to! Pri svinjski pečenki, da veste, in okuhano sadje je bilo zraven in palačinke. Počilo je pa tako močno, da sva se oba ustrašila, meneč, da je granata. Celo mačka se je skrila pod posteljo in sosedo sva morala tudi tolažiti. Zapomnite si dobro! Na svidenje torej jutri pri kosilu!“

Juridično tempiran šrapnel.

Ofenziva še vedno traja. Besnost narašča. Sovražnik obstreljuje dohode na fronto, posebno Gosposko ulico in njeno okolico. Sem je padlo 71 granat in šrapnelov tekom poldruge ure. Naprej nisem štel. Precej strašno! —

Tako moj dnevnik. Bilo je pa tudi v resnici strašno. Časopisi iz zaledja so komaj poročali, da se pripravlja zopet sovražna ofenziva, mi smo pa že bili v najhujšem vrtincu. Po nekaterih ulicah, kamor so treskale granate, se je valila gosta, rdečkastosiva megla od razdrobljene opeke, polumrak povsod, dasi je sijalo nad mestom najlepše solnce. Ulice so bile prazne,

Ljudje so se tiščali po trgovinah in vežah, a še tod le pod kamenitimi oboki. Po vsaki eksploziji so pokukali zvedavi obrazi izza vrat, naglo pregledali škodo in povedali zadaj stoječim, kam je udarila in kaj je napravila. Tupatam je priletel iz visočine na kamenito cesto prazen šrapnelski lonec, odskakoval semtertja, plesal po tlaku kakor kak zbesnel derviš, dokler ni slednjič opešal, zgubivši se pod suktnjo korajžnega dečka. Kovinske polnivke so pobijale šipe po izložbah. Neustrašenemu Dalmatincu se je mudilo. Izrabljajoč kratke odmore med posameznimi eksplozijami je hodil od trgovine do veže, počakal tu prihodnje granate, šel dalje od veže do druge trgovine, kamor ga je prisilila vstopiti že druga granata. Po ulici je pridiral vojak na splašnem konju; izgubil je bil popolnoma nadvlado nad živaljo.

Naša rezerva je šla že davno prej na fronto; sovražnik se je uštel najmanj za tri ure.

Polagoma so prenehali streljati, elementi so se izdivjali. Megla se je vzdignila, solnce je zopet prisijalo na mesto, iz daljave se je slišalo pokanje infanterijskih pušk in ragljanje strojníc.

Izstrelki so zapustili skoraj na vsaki hiši v obstreljenem okraju večje ali manjše sledove. Tu se je udrla stena, gruč je pokrival sobo, posteljo in drugo razneseno pohištvo, tam so razbile polnivke stekleno streho fotografskega ateljeja in drobci šip po dvorišču so se bliščali v solčnih žarkih liki rosne kapljice. Granata je udarila tudi v podstrešno zalogo knjig Sienkiewiczev „Potop“ se je razlil po ulici, po njem so splavale „O te ženske!“ in zaman čakale rešitve od raztrganih „Križarjev“. „Na vrtu cvetočih breskev“ sta čepeli „Ana Karenina“ in „Kraljica Dagmar“, stiskali se in trepetali, ker sta s strahom opazili v bližini osmošolce „Na razstanku“. „Ben Hur“ je izgubil glavo in vse ude, samo zadnja plat mu je ostala. Mirno je čakal na nov vpoklic. „Quo vadis?“ je visel na električni žici ob hiši in ni vedel, najli ostane med zemljo in

nebom, ali naj pade na tla in se pomeša v „Venec narodnih pravljič iz kobariškega okraja“. Pobral sem še precej dobro ohranjene „Tri mušketirje“ in „Damo s kamelijami“ v mehki vezavi in spravil vse štiri v žep, ki se mi je pa koj raztrgal. Kaj je delala ta družba v mojem žepu, ne vem, a sumim nekaj, vsled česar ne pustim nikdar več samih mušketirjev z damo v mehki odeji.

Spomnil sem se besed dalmatinskega medicinca: „Pred, med in za obstreljevanjem se prileže kozarec ruma. Umiri razburjene živce“, in ker je bila Ančka blizu, sem stopil k njej. Tu je bilo že več oseb, ki so si mirile živce.

Tudi posestnik Gregorič je sedel pri mizi in spoštljivo srkal run. Ni se mogel ločiti od svoje hiše, kakor da bi mogla njegova navzočnost preprečiti vsako poškodbo. Imel ni nikakega dela, le vsak drugi dan je pisal ženi, da je hiša še cela, ne pozabivši javiti, da pride prihodnji teden k svoji družini. To naznanilo se je ponavljalo že tedne in tedne. Fronta pa je bila magnet, ki ga ni izpustil iz svojega območja.

Ko me je zapazil, je takoj prihitel k meni.

„Šrapnel je treščil v mojo hišo!“ Veselo mi je povedal to novico, kakor bi govoril o denarnem pismonoši. „Prevrtal steno, razdejal mojemu najemniku mesarju Severju vso kuhinjo in se ustavil v sobi podnajemnika brivca Rožiča. Ko bi videli, kako lep je lonec! Meden obroč je popolnoma cel in na vžigalniku je vijak brezhiben. Tako krasnega eksemplarja še nisem videl! Lonec je seveda moj. Jaz sam bom moral popravljati na hiši nastalo poškodbo. To pač vsak uvidi, samo moj najemnik ne. Pomislite, kaka nesramnost! Nič ne rečem, g. Sever je mož na svojem mestu, plačuje redno svojo najemnino, celo sedaj v vojni, toda lonec si le prisvaja Sicer pa nisem še končal. Brivec, v čigar sobi se je ustavil lonec, pa zopet noče izročiti lonca niti Severju niti meni. Kaj mi je napraviti? Če zahtevam lonec zase, se zamerim svojemu najemniku in mesto

mesa mi bo dajal kosti in ostanke, zamerim se pa tudi brivcu, ki me gotovo rani prihodnjo soboto z britvijo, da bom nosil dva tedna oblič na licu in izgledal pozneje kakor kak razsekan uemški burš. Oba sem pustil, naj se kregata, naj se tudi, če treba, stepeta. Brivec je toliko zaslužil v tem času od vojakov, da je precej samostojen in da mu ni mnogo na tem, če ga tudi vrže njegov gospodar na cesto. Jaz pa pravim: pravica nad vse! Brez mesarskega noža, brez brivske britve in brez dolgotrajne pravde bi rad rešil to zadevo. Prepustiti se hočem nepristranski razsodbi tretje osebe. Komur odloči ta oseba lonec, njegov bodi. Vzemite vi to stvar v roke! Poskrbel bom takoj, da vas izbereta tudi moja nasprotnika kot razsodnika. Govoril bom z obema. Počakajte me pri „Treh kronah“, čez deset minut se vrnem!“

Niti toliko časa mi ni pustil zgovorni gospod Gregorič, da bi si bil naročil ruma. Lonec mi je brenčal po glavi. Ubogi moji živci! Kako dolgo jih nisem mogel pomiriti!

Gregorič pa tudi ni čakal, da jaz sploh odobrim njegov predlog, ali da izrazim svoje pomisleke. Nič! Pojdi k „Trem kronam“, sedi in pripravljaj se na novi sodnijski poklic! Neumna razvada, nabirati lonce. Politična oblast bi morala to prepovedati. „Ančka, kozarec ruma!“ Gregorič se je lepo otresele cele zadeve, ne diši mu, tretja oseba naj mu vzame kostanj iz žerjavice. Težavno stališče za me! Če prisodim enemu loncu, pridobim res njegovo hvaležnost, toda istočasno tudi dva nasprotnika. Nobenega ne bi si rad odtujil, niti mesarja niti brivca, še manj Gregoriča. Zadnji je hranil pred vojno dobro kapljico v kleti in po vojni tudi ne bo brez nje. Pozor torej! „Ančka, še en kozarec!“ Priprosti ljudje niti ne vedo, kaj se to pravi, biti nepristranski sodnik!

Razni paragrafi so mi rojili po glavi. Počasi sem stopal proti določeni restavraciji. Zadovoljen sem bil, da sem pomiril kolikortoliko svoje živce. Nervozen sodnik daje posla le okrožni sodnji.

Ni mi bilo treba dolgo čakati. Skupen prihod vseh treh nasprotnikov v lončeni pravdi mi je povedal, da so se zedinili za osebo rabsodnika. Gojil sem bil nekaj upanja, da ne pride med njimi do sporazuma z ozirom na njihove subjektivne pravice in strasti do predmeta, toda složni nastop neizprosni pravdarjev mi je temeljito uničil še to šibko nado.

Svečanostno razpoloženje je vladalo v veliki sobi. Tiho smo sedli k mizi in šaljiva opazka natararice, da mislimo spraviti najbrže koga na vislice, se nam je zdela skrunitev sodne dvorane.

Kot sodnik sem sedel seveda na častnem mestu. Najprej sem skušal doseči mirno poravnavo, toda opustiti sem moral takoj svoj poskus. Odpor je bil prehud.

Zaslišal sem vsako stranko posebe in poslušal gostobesedno utemeljevanje njenih pravic do spornega predmeta. Stranke so se izrečno odpovedale svoji pravici do prizivov in revizij proti moji rabsodbi; to mi je le še bolj otežkočilo nalogo. Zatevala se je od mene temeljita rabsodba, vsebujoča vrline vseh treh stopenj.

Umaknil sem se v predsobo, v — posvetovalnico. Naročil sem četrt in si prižgal cigareto. Presneti lonec! Kako lepo bi bilo miriti brez vsake skrbi živce, ki so mi začeli zopet nagajati. Z dvema požirkoma ruma se ne dajo potolažiti. Deloma bi se že dali, ko ne bi bilo novih vplivov, novih dražil! In novi vplivi so vsi izvirali iz lonca.

Na delo torej! Zapodil sem svoje misli v labirint paragrafov. Iskale so rešilne niti po ozkih hodnikih in se pogrezale v temno notranjost. Toda stoj! Pred očmi se mi je zablješčalo. Je-li dejstvo? Halucinacija? Ne, izhod je to! In zmagoslavno so se vračale moje misli k meni, premagale so bile lončenega bika z medenim jarmom in vijakastim repom.

Hevreka! Rabsodba je bila že izgotovljena!

Tišina je zavladala, ko sem stopil v dvorano. V moji odsotnosti se je bil razvnel živahen in precej glasen razgovor. Vsak-

teri član pravdarske trojice je bil trdno prepričan, da zmaga s svojo zahtevo, in zavest gotove zmage je rodila velikodušje. Vsak je navidezno odstopal svoj že gotovi uspeh tovarišema, drug drugega je prekašal v požrtvovalnosti. Kdor jih ne bi poznal, bi niti ne vedel, da so se zagrizli vsi trije v oba konca in v sredo šrapnelskega lonca, ne hoteč ga več izpustiti za nobeno ceno.

„Dejanski stan, dragi moji, je na prvi pogled zelo enostaven; toda čim bolj se pogloblja jurist v to zadevo, tem zanimivejša postaja. Vsak pogled odpira nove paragrafe. Sporni šrapnel je zadel trojno razmerje in sicer gospodarjevo, najemnikovo in podnajemnikovo, bil je takorekoč juridično tempiran.

Lastniku hiše, g. Gregoriču, je povzročil izstrelek veliko škodo. Stejo bo moral sezidati čimprej, ker mu znajo povečati sicer vremenske neprilike nastalo škodo, pa tudi najemnik lahko zahteva od njega takojšnje popravilo, sicer ni stanovanje uporabljivo in ne odgovarja več svojemu namenu. Kdo povrne gospodarju škodo? Sovražnik? Ne! Pomagati si bo moral sam!“ Gregorič mi je hitel nalivat kozarec.

„Toda izstrelek je prišel tudi v kuhinjo g. Severja. Tu se je raztreščil, pokončavši mu vso kuhinjsko opravo in posodo. Ker plačuje g. Sever svojo najemnino celo v tem vojnem času redno, bi ne smelo brigati njegovega gospodarja, kdo prihaja k njemu v goste, četudi z glavo skoz zid. Tudi g. Sever ima veliko škodo, približno tako, kakršno ima njegov gospodar. Kdo mu povrne škodo, kdo nabavi mizo, omaro, sklednik, kredenco, kdo kupi krožnike, sklede? Sovražnik? Ne! Nabaviti in kupiti si bo moral vse sam!“

Sever mi je stisnil med prste fino cigaro z rdečim pasom.

„Toda izstrelek je šel dalje in prišel do podnajemnika g. Rožiča. Tu mu je uničil vso zalogo brivskega mila, pokvaril mu več britev in razbil precej steklenic z dragimi, lepodišečimi tekočinami. Velika škoda, ki doseza, dodavši ji še prestani

strah v kritičnem trenutku doma se mudečega g. Rožiča, škodo bodisi g. Severja bodisi g. Gregoriča.

G. Rožič bi lahko navajal v podkrepitev svoje pravice sledeče: Sovražnik je izstrelil izstrelak, iznebitvi se ga s tem, šrapnel je postal „res nullius“, „res derelicta“, kakor pravi takim predmetom že rimski cesar Justinijan. Kdor pobere take predmete, postane njihov lastnik. G. Rožič je res pobral lonec, toda...“

Rožič mi je molil pod nos gorečo vžigalico in me tako prisilil, prižgati podarjeno mi cigaro. Nerad sem to storil, hoteč jo pokaditi komaj po končani obravnavi. Bal sem se pa, da se opeče brivec ob lastni postrežljivosti.

Moja sodnijska vest je bila čista. Nisem se dal podkupiti s kozarcem niti s cigaro niti z uslužnostjo. Moja pot je bila jasno začrtana in ni je bilo sile, ki bi me bila pripravila na stransko pot.

„Kje sem že nehal? Da, že vem! Ako bi udrli trije šrapneli, drug za drugim, vsi enako lepi v hišo, bi bil položaj enostaven: vsak bi pobral svoj kos, nobeden se ne bi pritoževal. V danem slučaju je pa šrapnel nerazdeljiv, celota, ki ima pomen samo za navzoče, ker se ga drže razni spomini: stena, kozice in milo. Splošno nima posebne vrednosti. To pribijam.

Pri tem pa ne pozabimo kardinalne točke vsake pravde in to so pravnici stroški! V našem slučaju prekašajo ti stroški vrednost spornega predmeta in vsled tega

r a z s o j a m ,

da je od tega trenutka dalje sporni predmet sodnikova last. Odpovedali ste se izrečno dobrotam višjih stopenj.

U t e m e l j e v a n j e

razsodbe odpade. Postala je z objavo že pravomočna in sodnik gre, da si vzame lonec.“

Dolgo časa sem raztezal svoj govor, strah me je bilo konca, strah lastne razsodbe. Pripravil sem se na vihar ogorčenja,

na glasne proteste, na izbruhe proti justici. Čudno! Nobena roka se ni dvignila, da udari po mojih sodnijskih plečih. Nasprotno! Vsi so bili zadovoljni z razsodbo. Nevoščljivost je bila namreč tako velika, da drug drugemu ni privoščil zmage, videč raje, da pobaše lonec tuja oseba. V teh razmerah sem se tudi jaz satu slednjič sprijaznil z lastno razsodbo.

Ko je prišla komisija na lice mesta, nam je povedala mesarjeva dekla, da je ves čas prihajalo mnogo ljudi ogledovat poškodbe. Znanci in tujei, mlado in staro. Med temi je bil tudi deček — iz bližnjih hiš ni mogel biti, ker ga ni poznala, — ki je skoraj gotovo vzel šrapnelski lonec z mize, kajti po njegovem odhodu ni več vide.a lonca.

Meni pravomočno prisojeni lonec je bil torej ukraden. Predrznost, da ji ni para! Gorje, če bi bil dobil tatu v svoje roke, obsodil bi ga bil . . . nič ga ne bi obsodil, ker bi ga ne smel — sodnik v lastnih zadevah . . .

Če so že bili prej Gregorič, Sever in Rožič zadovoljni z mojo razsodbo, so bili še bolj, ko so doznali, kaj se je zgodilo z loncem. Neopazno so se namuznili, izrazivši mi svoje sožalje. Hinavci!

Prepričan sem pa, da ne goji nobeden od trojice pravdarjev name niti najmanjše jeze. S takimi zaslugami se ne morejo ponašati drugi sodniki.

Robinsonova odkritja.

Kadarkoli je obstreljeval sovražnik naše mesto — in to se je dogajalo posebno ob času ofenziv nepretrgoma noč in dan — da otežkoči, oziroma zabrani naši rezervi vsak dostop do strelskih jarkov, tedaj so se tiščali meščani lepo doma na varnem. Nobeden se ni upal na ulico v območje sovražnih šrapne-

lov in granat, ki so padale zdaj sem, zdaj tja, tako da je bil kak skrit prostor edino zavetje pred srednjekaliberskimi granatami. —

V takih dneh, ko so čepeli ženski člani družine na nizkih sedežih, tiščeč si ušesa, moški pa hodili tolažit najprej sebe k omari, potem šele zdihujočo družino, se je izkazalo, kake neprecenljive vrednosti je domača zaloga živil. Ko je ponehal nekoliko strah, je šla gospodinja skuhat kako malenkost; jedilni list je bil zelo priprost; ako pa nisi imel ničesar doma, ni bilo mogoče sestaviti niti priprostega obeda. Kdo si je pa tudi upal iti na mestno aprovizacijo ali k bližnjemu trgovcu? O javnem trgu, kamor niso prišle niti mestne, še manj okoličanske branjevke, niti ne govorim!

Zadnja ofenziva je morala hudo prizadeti našo krčmarico. Domača zaloga se ji je polagoma topila, in če bi bil trajal ves ta dirndaj še par dni, ne vem, kaj bi bili rekli naši, tačas še precej razvajeni želodci! Že tako smo se že bili skoraj naveličali testenin; sicer so bile dobro zabeljene, obilno potrese-ne s sirom, toda imeli smo testenine za kosilo, testenine za večerjo; testenine včeraj, testenine danes in testenine jutri! Dozdevalo se nam je, da išče naša Urška vendarle dobička, mudivši nam hrano, ki je v sredi popolnoma votla, dokler se ni sama opravičila, izdaviši resnico, pristavila pa še, da si hoče nabaviti za prihodnjo ofenzivo toliko zaloge, da ne pride več v stiske. Krompirja, ječmena, sira, svinjine, fižola, moke, zdroba, jajec itd. ne sme več v bodoče zmanjkati njenim stalnim gostom.

V tem času sem dobil dopisnico svojega prijatelja, ki mi je bil izročil pri odhodu iz mesta ključe svoje odvetniške pisarne. Prosil me je, naj mu vendar poročam, kaj je z njegovo pisarno, kateri je gotovo vtisnila zadnja ofenziva svoj pečat.

Saj res! Spomnil sem se, da sem bil prevzel varuštvo hiš in stanovanj in obljubil odhajajočim lastnikom vestno pažnjo in takojšnja poročila. Ključki so samevali v moji miznici, last-

niki pa pričakovali mojih dopisnic, srdeč se na neredno pošto, ki izgublja toliko velevažnih poročil. Moja uslužnost je stala nad vsakim dvomom, o tem sem bil prepričan.

Stopil sem po ključe, kupil par dopisnic in šel takoj na delo.

Hiša, kjer je imel odvetnik svojo pisarno, je bila prazna. Stanovalci so jo bili zapustili že prve dni. Šipe na pročelni strani so mnogo trpele. Razbili so jih drobci in zračni pritisk. V prazni trgovini v pritličju je bilo nastanjeno vojaško poveljstvo in službujoči narednik mi je določil spremljevalca v osebi korporala, Slovenca. Vesel je bil, da je lahko šel z mano v pisarno, saj je vodil odvetnik pravdo njegovega očeta proti sosedu. Pregledal sem akt. Pravda zaradi motenja posesti. Sosed je pogorel pred okrajno sodnijo in se prizval. Oče je bil o tem obveščen in poslal svojemu odvetniku kot izraz hvaležnosti koš jabolk.

S korporalom sva potem nasadila oknice, da ne bo pisarna preveč izpostavljena dežju vsled razbitih šip. Na Wertheimerci sem opazil koš in v njem še osem jabolk.

„Iz našega vrta so. Za kozolcem ob jarku so rastla. S te jablane sem nekoč padel kot osemletni deček; brazgotina na glavi se mi še vedno pozna.“ — Kaki spomini za vojaka, ki ni bil že mesece in mesece doma, odkoder pa tudi ni imel nikakih poročil, kajti v njegovo domačo vas ob meji je vkorakal že prvi dan vojne sovražnik. „Če mislite, da sedaj sosed miruje, se motite! Pravda se dalje, še v Rim pojde po svojo pravico. Ne poznate ga še!“

Jabolka sem bratski razdelil in medtem, ko se je vojak poglabljal bolj in bolj v spomine na daljni dom ter v jabolko, sem sedel k mizi ter pisal:

„Dragi! Čudno se mi zdi, da mi nič ne pišeš! Pri svojem zadnjem opazovanju, t. j. današnjem, sem opazil, da je v Tvoji pisarni 18 šip razbitih. Dva delavca sta nasadila oknice, dal

sem jima zato jabolka iz koša na blagajni. Jabolka bi se bila itak spridila. Posebnosti nobenih, važnejše stvari pa itak čitaš v časopisih Pozdrav!“

Ne daleč od pisarne je stanoval trgovec Kos. Njegovo stanovanje je bilo precej poškodovano. Po sobah prah, opeka, drobci, kamenje. V kuhinji isto. Samo iz napol odprte omare so se mi snehlyale tri škatle kolinske cikorije in papirnata vreča riža. Pri odhodu mi je zatrdil, da ni mogel vsled naglice ničesar vzeti s seboj, a zdaj sem opazil, da je bila njegova soproga previdnejša. Še dandanes mi je uganka, kako je mogla prezreti kavino primes in še celo riž! Trgovina pod stanovanjem je pa bolj trpela, granata jo je bila odprla in hišnik jo je za silo zaprl.

Sedel sem k mizi ter poročal:

„Velecenjeni gospod! Čudno, da ne dobim nobene dopisnice. Danes pišem že drugo dopisnico, ena Vam mora priti v roke, če pa ne pride, hudujte se na pošto! Steklена veranda razbita, stekleni strop v kuhinji zadela ista usoda. Poprava za sedaj nemogoča. V odprti omari sem našel tri kolinske škatle in nekaj riža. Da ne spravim kakega nepoklicanega gosta v skušnjava, vzem sem obe stvari s seboj. Skozi zaprta vrata je vdrla granata v Vašo trgovino in naredila, kakor sem sodil po razmetanih predmetih, malo inventuro. — S spoštovanjem!“

Nikakor ni bila slaba ideja, pregledovati izročena mi stanovanja. Dobra dela se sama plačujejo in plačil v naturalijah ni zametovati. Jabolka sem bil spravil v žep, „kolinsko“ in riž sem pa skrbno zavil v star časopis.

Toda naprej! Mojih dolžnosti kot varuh še ni bilo konec. Na vrsto je prišla hiša zasebnika Božiča. Prvi pogled mi je povedal, da je bil Božič previden mož, ki je odpeljal pravočasno skoraj vse pohištvo. Čemu je potemtakem izročil ključke ter si preskrbel posredno posebnega varuha, mi ni šlo v glavo.

Votlo so odmevali moji koraki po praznih sobah. Celo pometene so bile. Moje oči niso več pazile toliko na poškodbe

vsled morebitnih sovražnih izstrelkov, ne, zavitek v moji roki in vsled žepne teže napeta sukinja sta vzbudila v meni popolnoma novo strast — nakopičevanja živil. Zvesti čuvaj tujega imetja se je prelevil v hrčka, ki si gromadi živež na živež. Iz daljave so mi zvenele na uho resne besede naše Urške: „Prihodnja ofenziva me ne zasači več nepripravljene in nepreskrbljene!“ — „V zavitku je še dovolj prostora,“ sem si mislil, korakajoč dalje.

Toda moj trud je bil zaman. Kdor je imel toliko časa, da je celo sobe pometel, ta gotovo ni ničesar pozabil, kar bi utegnilo koristiti zaprtemu in obleganemu meščanu tekom bodoče ofenzive. Naj si upa še kdo trditi, da povzroča litri odhod zmešnjavo, vsled koje se prepuščajo najbolj koristne in potrebne stvari nemili usodi, oziroma milejšemu varuhu — za uho ga pripeljem v Božičevo hišo ter mu s palico v roki pokazem po praznih koticikih, da to ni res. Taka opreznost bogatega hišnega posestnika meji že na umazanost.

Pozor! ... Gudrgu ... gudrgu ... gudrgu! — Iz podstrešja prihajajo ti glasovi. Čuj, že zopet: gudrgu, gudrgu! ... Prebledel sem, srce mi je začelo hitreje utripati. Kaj pa, če so to golobje — pismo-noše? Na vsakem cestnem ovinku so pribiti razglasi, da je strogo prepovedano imeti golobe pismo-noše. Če jih opazi vojaška straža, kake sitnosti nastanejo lahko Božiču in meni! Kako naj dokaževa, da golobje niso pismo-noše? Na noben način se ne izogneva neprijetni, dolgi in mučni preiskavi. In taka preiskava na fronti, pred vojno sodnijo! Brr! Streslo me je.

Zakaj ni vzel Božič, opreznj Božič, golobov s seboj? Je-li hotel spraviti v nesrečo varuha svoje hiše? So-li bili golobje pri njegovem odhodu odsotni?

Take in podobne misli so mi rojile po glavi. Toda brezplodne misli in prazna ugibanja čez krov, in sicer takoj! Treba dejanj! — In že je dozorel moj sklep. Sezul sem se, tiho stopal do podstrešja, počasi odprl vrata ter ujel vse štiri golobe.

Pozorno sem jih pregledal, če jih morda izdaja kaka posebnost kot pismonoše, toda ker niso imeli uniforme s pomarančastimi našitki in običajne torbe, nisem mogel dognati. V kuhinji nad lijakom sem vpokojil pismonoše, preskrbel jim udobno ležišče zraven riža v svojem zavitku.

Polagoma se mi je razkadila jeza na Božiča in pri oknu sloneč sem pisal dopisnico:

„Spoštovani gospod! To je že moja tretja dopisnica! Zakaj mi nič ne pišete? Gotovo uživate brezskrbno, zlato prostost v varnem zaledju. Vaša hiša je dosedaj še popolnoma nepoškodovana. Štiri grlice so Vam poginile. Zadela jih je kap v vodi. Sicer pa nič posebnega! Pozdrav!“

Moral sem pisati o grlicah, ker bi imel, omenivši golobe, koj vojaškega cenzorja na vratu, kar pa ni prijetno že zaradi ovratnika.

Meni se je pa zde'lo ob blaženem pogledu na povečani zavitek, da odkrivam liki Robinzon na samotnem otoku zapuščenih hiš in stanovanj skrita in nova živila. Veselo sem zrl v bodočnost. Posebno golobe je znala naša Urška tako okusno pripraviti. Še krompirček zraven, dobro pečen s temnorjavo, bliščečo se skorjico! Pa naj so tudi testenine, glavna stvar so in ostanejo golobje. Nehote sem si zažvižgal melodijo: „N'coj bo pa 'n lep večer ...“

Nepričakovani uspehi omamljajo človeka. Nikdar mu ni dovolj triumfov! Liki Napoleon drvi naprej in sreča se ga oklepa kakor Polikrata. Vrzi prstan v morje, v ribjem želodcu ga najdeš, če je pa kuhar nepošten, tedaj gotovo v zastavljalnici.

Kaki občutki so me obhajali, stopajoč proti Požarjevi hiši, si lahko vsak predstavlja. Vzel sem ključ v roke, kar zlat se mi je zdel in z biseri posejan. Z njim odprem zadnja vrata v pravljicnem gradu, kjer spi v zlati dvorani zakleta kraljičina — v obliki domačega zajca ali pa celo — kar zavrtelo se mi je v glavi pri tej možnosti — v obliki polne vreče bele moke št. 00,

Odprem vežna vrata. Po sobah vse razmetano, stanovalci so bili zbežali nepripravljeni; pohištvo je ostalo, po večini tudi perilo in obleka, kuhinja je pa bila precej prazna. Skozi streho je priletel šrapnelski lonec, razbivši par žlebcev. Poškodba ni bila velika, na tramova sem pribil večjo desko in zakril kolkortoliko odprtino.

Stopil sem še v klet. Moje navdušenje se je bilo poleglo in bal sem se Moskve, bal uresničenja Solonovega prorokovanja.

Tema. Posvetil sem si z električno žepno svetiljko: počasi je premagovala njena svetloba temo in počasi so spoznavale moje oči razne predmete. V kotu — srce mi je veselja poskočilo — je ležal krompir, pravi naravni krompir, Kartoffel, Solanum tuberosum! Poganjal je že kali. Koliko ga je bilo, nisem znal preceniti. Spomnil sem se pa, da mi je pokazala naša Urška pred približno dvema tednoma devet krompirjev, potoživši mi, da stane kilogram 16 vinarjev. In ravno tako veliki so bili gomolji pred mano! Štel sem ga: 65 kosov; deljeno z devetimi dá 7 kg, in kar ostane, je nameček.

Taka brezbriznost mi pa zopet ni ugajala. Pustiti krompir v tako težkih časih znači že višek lahkomiselnosti. Kakor bi si šteli kmetje v zaledju v posebno čast, da morejo beguncu prodati par kvintalov krompirja! Kako rada se maščuje taka zanikarnost! Tako premišljajoč sem vrgel krompir v prazno vrečo. V sobi, naslonivši se na klavir, sem poročal Požarju:

„Cenjeni gospod! Četrto dopisnico že pišem. Oglasite se tudi Vi! Pregledal sem hišo temeljito. Šrapnelov lonec je prebil streho. Popravil sem jo po svojih močeh. V kleti ostali krompir sem odnesel, da se ne razpasejo miši. Naša mestna aprovizacija je vzorna. Nič novega! Pozdrav!“

Nič me ni bilo sram nositi vrečo krompirja po mestu. Vseh takih predsodkov izza predvojne dobe se je otrešel človek v vojnem času in v frontnem pasu. Ker mi je pa prišel slučajno nasproti znani mi odpravitelj pohištva s svojim velikanskim vozom in ker ga je peljala pot mimo Urške, sem vrgel vrečo

in zavitek v voz. Moja prtljaga se je kar izgubila v obsežnem vozu. Stopal sem ob njem, pazeč na vsebino kakor na kako wertheimerico.

Pred hišo se je velikan ustavil. Njegovo ogromno truplo je zatemnilo vse gostilniške prostore. Gostje so radovedno pogledali. Vrata voza so se odprla in — rodila se je miška, s katero sem bil pa popolnoma zadovoljen.

Zvečer sem sam sestavil jedilni list. To sta gledala moja somiznika Grmek in Abram! Povabil sem nanureč oba na golobjo večerjo z dvema prikuhama, rižem in pečenim krompirjem. Sledila so jabolka in kava. To je bila menda moja zadnja večerja, v katero se še ni vmešavala gosposka s svojimi kategoričnimi nasveti glede uporabe zabele in števila jedi. Golobje so se poambrozili in nas dvignili iz vsakdanjosti v olimpske višave miru.

Interviewi.

Vsled žvižgajočih šrapnelov, tulečih granat in brnečih sovražnih letal so se bili meščani popolnoma spremenili. Strah je zavladal, roke so zastale, oči so se zagledale v nevidno točko; strasti so prenehale, občutki izginili, skrbi in misli zapustile možgane, prepustivši prostor velikemu vprašanju: „Kam pade?“ Edino sluh se je bil poostril in postal zelo občutljiv za sičnike in šumnike. To je trajalo pogostoma cele ure, cele dneve in tako stanje je posameznika popolnoma otopelo. Brigal se ni za preteklost, ni mu bila mar bodočnost, živel je — v kolikor je sploh živel — le sedanjosti. Kar je storil, je bilo le instinktivno, pa naj že kloni glavo pred bližajočim se šrapnelom, ali se vrže na tla pred hrumečo granato.

Šele, ko je prenehal zračni ples bojnih furij, se je vrnilo v telo zopet življenje. Človek se je začel zavcdati svoje eksistence,

spoznavši, da živi pred žreči pogubonosnih topov, v toku svetovne vojne. Kri je zaplala proti možganom, porajalo se je vprašanje za vprašanjem: po vzrokih, trajanju in uspehih svetovne vojne, a odgovora, pravega odgovora, ki bi zadovoljil po resnici hrepenečo dušo, ni bilo od nobene strani.

Nisem tveril izjeme v tem oziru. I mene je mučila radovednost. Rad bi bil strgal s smelo roko pajčolan izpred saiške podobe. Moj trud je bil zaman, Sisifovo delo. Skala mi je vsakokrat zdrčala po bregu nizdol.

Ko sem tako slonel ob tej skali, počivajoč in nabirajoč svežih moči za nove napore, sem se spomnil dunajskih časopisov. Kadar obstoji urednik pred nerešenim aktualnim vprašanjem, si ne beli mnogo glave: vprašanje spiše, naslovi pisma znamenitim osebam in priobči došle odgovore v svojem listu. Bralec si pa lahko izbira svoje lastno mnenje po okusu in simpatijah.

To metodo bi bilo treba posnemati, seveda s potrebnimi izpremembami. Ne poslušaj učenjakov in dostojanstvenikov, obrni se raje do priprostih oseb, katerim ni pokvarila niti izobrazba niti visoka služba zdrave naravne razsodnosti!

Ubogal sem ta svoj notranji glas, pljunil na Sisifovo skalo, ker si nisem hotel pokvariti noge s pošteno brco, in sem se lotil takoj svoje nove naloge.

Pred hišnim vhomom je stala Tončka, dekla Tončka s praznim škaфом pod pazduho.

„Dober dan, gospodična Tončka! Kam pa?“

„Izprehajaj se, še klobuk natakнем na glavo.“

Slabo kaže, toda pogum!

„Delj časa sem vas opazoval, gospodična. Tako zamišljeni! Gotovo ste razmišljali o vzroku svetovne vojne, kaj ne?“

„Kar vem, o tem ne razmišljam. Moški ste krivi, da, moški! Sedaj pa posrebljite juho, kakršno ste si sami skuhali! Čemu me tako čudno gledate? Ko vas me ženske operemo, zakrpamo, polikamo, nasitimo in napojimo, pa greste lepo k večernim sejam in domov vas ni do polnoči, do ene, do dveh. Pri teh

sejah pa delate politiko. Tudi moja gospa in gospa odvetnikova ter druge gospe so enakih nazorov kakor jaz.“

„Potolažite se, gospodična! Ko pride vaš fant iz vojne, vam vcepi drugačne nazore o moških.“

„Kaj, moj fant? Še ko je z mano govoril, je pomežikoval notarjevi kuharici! Taki ste vsi brez izjeme!“

Ta interview mi ni obetal uspeha, a kljub temu nisem odnehal.

„Kdaj bo po vašem mnenju konec vojne, gospodična Tončka?“

„Ko postanejo moški pametnejši. Moj poklon!“

In odhite!a je s škafo. Če me je tudi obdelala in z mano ves moški svet, brhka je pa le bila in priznavam odkritosrčno, da sem si predstavljal zunanost sufragetk vse drugače.

Papricirana je bila porcija, katero mi je servirala Tončka. Posušila mi je grlo in mahnil sem jo na kozarec vina.

„Boris! Prinesi četrť vina, vrni se pa takoj, ker te moram nekaj vprašati!“

Skočil je kakor srna, saj je vedel, da zasluži pri takem prijateljskem pogovoru najmanj 20 vinarjev.

„Kaj si misliš, Boris, kdo je zakrivil to svetovno vojno? Sama sva, prav lahko mi zaupaš resnico.“

„To je bil prejšnji p'lačilni natakak Robert, pardon: gospod Robert! Pred enim letom je bil šel na Balkan. Tu mu ni bilo dovolj zaslužka. Preveč je igral in če je izgubljal ponoči v kavarni, sem to občutil jaz drugi dan najbolje. Iz previdnosti sem bil ostrižen do kože, toda ušes nisem mogel skriti pod njo. Niti moj novi frak mu ni bil svet, vedno sem si moral krtačiti prašne sledove njegovih podplatov.“

„Spoštujem vsekakor tvoje osebno mnenje. Kdaj bo po tvojem mnenju konec vojne?“

Boris se je ozrl naokrog, sklonil se k meni in mi zašepetal na uho: „Ko obesijo gospoda Roberta!“

Spoznavši, da bi bil igral tudi pri tretji točki, pri vprašanju o uspehih Robert glavno vlogo, sem opustil to točko. Kako velikanski vpliv pripisujejo pikolovi možgani plačilnemu naktarju!

V točarno je stopil dimnikar in prisedel. Razveseili sem se ga, saj dimnikar prinaša srečo.

„Pozdravljen, gospod Devetak! Kdo je povzročil vojno, kaj menite?“

Opustil sem bil dolge uvode. Vprašanje, ki zahteva točnega odgovora, mora zadeti osebo nepripravljeno.

„Ženske in same ženske!“

„Cherchez la femme,“ sem si mislil, pričakujoč, da utemelji to nenavadno trditev moj črni vis-à-vis.

„Znano vam je gospod, kaj so počenjale na Angleškem ženske pred vojno. Prirejale so shode, pobijale šipe, napadale ministre, demonstrirale po ulicah, ovirale promet, dokler se niso moški naveličali tega početja, porabivši prvo priliko, da se rešijo pod drugim naslovom teh Amazonk. Ker niso imeli doma zaželenega miru, so ga šli iskat na bojno polje. Semkaj jim niso mogle slediti. Tu so bili varni pred njimi. In Francozinje? Nekaj časa so plačevali moški svojim ženščinam vedno menjajoče se moderne obleke, dokler tudi njim ni zavrelo, in da se izognejo nadaljnjim izdatkom, so jo pobrisali na — bojno polje. Naročuj sama, pa tudi plačaj sama! Ženske so pognale s svojim vedenjem ves moški svet v jarke in večina vojakov smatra dandanes svoj vpoklic k vojakom kot dopust iz zakonske ali nezakonske vojne.“

„Ne bodite vendar tak črnogled! Saje so vam padle v oči. Mogoče vas je pa vaše dekline malo okregalo?“

Poln kozarec je izpraznil Devetak pri tej moji opombi. Nekaj ga je dušilo in sam ni vedel, naj mi li zaupa svoje gorje ali ne.

„Moje dekline se je zatelebalo v popolnoma tujega vojaka.“ — Več ni mogel povedati. Solza razžaljenega ponosa in samo-

ljubja se mu je utrnila, puščajoč za sabo belo liso na sajamem licu.

Bojazen, da se mi ne zjoče Devetak na glas, mi je ohladila mojo nadaljnjo radovednost. Tuje solze in narezan hren me spravijo najhitreje v jok in jokajoča dvojica v javnem lokalu bi bil uspeh, s katerim bi se lahko ponašala celo svetovna vojna.

Vedel sem iz lastne izkušnje, da ljubi nesrečno zaljubljeni človek samoto in vinsko kapljico, zato sem plačal ter se tiho odstranil.

Napotil sem se v ljudsko kavarno, kjer si lahko izberem primernih oseb v dosego svojega namena. Duh po kavji in žganju mi je prijetno udaril v nos, moje uho se pa ni moglo ponašati z enako srečo. Divji glasovi — mogoče je bila to pesem, — smeh, udarci igralcev ob mizo, vse to se je izlivalo v en sam disakord. Taka razposajenost, medtem ko so strelski jarki bili mogoče oddaljeni le tri kilometre od tu. Ljudje se omamljajo, da podvoje, da potroje daljavo med življenjem in smrtjo, toda ne, saj so isto počenjali ob času, ko so životarili šrapneli le v leksikonih, ko so spadali 30·5 cm topovi še v Pavlihovo kraljestvo. Človek ni niti čudež niti uganka, za oboje ima preveč doslednosti.

Sedel sem k postrežku št. 9. Ni mi bilo težko napeljati vodo na svoj mlin. Po kratkem pozdravu se je že zavrtelo kolo.

„Kdo je kriv, me vprašate, gospod? Povem vam zaupno in kratko: živci! Dokler še ni bila naročila moja žena „Knajpovca“, še vedel nisem, da jih imam. Od tedaj naprej jih pa čutim. In kako še! Prevelika konkurenca. Pred par leti sem zaslužil petak vsak dan, takorekoč čakajoč na svojem običajnem cestnem oglu, sedaj se pa moram potiti za vsako kronico! Če pridem domov, zmučen in utrujen in dobim solato za večerjo, oštejem ženo zaradi nepotrebne štedljivosti; če mi predloži golaž, jo oštejem zaradi zapravljenosti. To so živci! Če so

preveč napeti, počijo, in kadar počijo, je vojna, tako doma, kakor zunaj na državnih mejah!“

„In mir? Kdaj bo sklenjen?“

„Mir? To je drugo vprašanje. Bolezen se pojavi hitro, zdravljenje traja pa dolgo, dolgo. To mi je večkrat pravila moja mati. Ko bodo živci zopet zakrpani, bo mir, prej ne! Jaz jih že krpam. Saj dovolite, da izpijem kozarček tropinoveca na svoje zdravje in na vaš račun?“

Kaj sem hotel, pokimal sem, čeprav bi me bilo bolj veselilo, ko bi bil zamenjal postrežček ali svojilna zaimka ali pa vsaj račun in zdravje

Stavil sem še tretje vprašanje, toda to poi ne več iz radovednosti. Prepričati sem se le hotel, da bi se sosed preveč ne posluževal mojega privoljenja. Če govori, ne pije, in če ne pije, mi ni treba plačati, tako sem si mislil. Seveda sem se motil, ker nisem še dobro poznal postrežčkov.

„Uspeli bodo različni. Jaz sem postal bolj socialističnega mišljenja, odkar je razbila granata mojo lišo. Vsi za enega in eden za vse! Tropinovec je dober. Ste končali poizvedovati, gospod? Da? Torej naredim račun. Omenim, da sem se naravnost spotil. Duševno delo ni zame. Raje nesem težak kovčeg na postajo in nazaj, zato pa računam duševno delo tudi nekoliko dražje. Če odbijem tri kozarce, za katere vam hvala lepa! — mi plačate še šest kron. Ni mnogo, konkurenca je velika, vi pa lanko kujete kapital iz mojili živcev. Danes nisem več zmožen za nobeno delo.“

Postrežček me je poučil, da imajo tudi interviewi svojo ceno. Vedno sem živel v zmoti, da pač dobi urednik honorar za delo drugih in da se izprašanci zadovolje s svojim tiskanim imenom in dostojanstvom v časopisu. Vojna je res dobra šola, izbere si učitelja v postrežčku, učilnico v kavarni in nevednega učenca v tebi. Mogoče določi oblast na interviewe še maksimalne cene, pametno bi to vsekakor bilo, kajti postrežček se mi je zdel vendar-le predrag.

Domov grede se mi je pridružil gospod Tomšič.

„Rad bi vedel, kaj vi mislite o tej vojni in kdaj pride toli zaželjeni mir?“

Če sem malo prej sam zahteval od drugih oseb pojasnit na taka vprašanja, se nisem sedaj smel jeziti nad tem vprašanjem. Ne interviewaj, da ne boš interviewan! Sicer sem bil pa še labko vesel, ker me je s tem potisnila usoda med one priproste ljudi, katerim nista pokvarili niti izobrazba niti visoka služba zdrave, naravne razsodnosti.

„Ustvari! sem si o tej vojni posebno mnenje. Nemški učnjak Schleich je dognal, da je nezvestoba bolezen, zastrupljenje, ki se pojavi vsled prenasičenja z beljakovnatimi telesci potom poljubovanja in božanja. In če je nezvestoba bolezen, zakaj bi ne bila tudi vojna bolezen? Razlika je pač ta, da poznamo pri drugih boleznih bacile, vemo njihovo ime in priimek, njihovo dolgot, oziroma kratkost, poznamo njihovo postavo, njihovo plodnost itd., vojno pa provzročajo dosedaj še neznani bacili. Že dalj časa sem se je pojavljala ta bolezen sporadično. Abesinija, Južna Afrika, Mandžurija so jasne priče. Vedno se je posrečilo omejiti te posamezne slučaje. Toda prišla je epidemija: začela na Balkanu, šireč se po Evropi. Sredstva so odpovedala, bolezen se mora sama končati. Dokler ne bo ves svet otrovan s temi bacili, dokler ne požro bacili samih sebe, ne bo miru! Mir pa ovirajo sedaj samo še nevtralci. Ko zbole še ti, doseže bolezen vrhunec, organizmi si sami nabavijo obrambna sredstva, mir bo zagotovljen za dolgo dobo, dokler se zopet ne poizgube dotična sredstva. Predno pa se to zgodi, stopi pred javnost izumitelj novega seruma, ki vcepi človeštvu že pripravljena obrambna sredstva ter postane na ta način največji dobrotnik nam zemljanom. Vojskovodje, generali postanejo zdravniki; Krupp, Skoda, Schneider-Kreuzot, Armstrong, Putilow pa bodo izdelovali ta prepotrebni serum.“

Ves čas me je verno poslušal gospod Tomšič. Večkrat me je pogledal po strani, skušajoč dognati, koliko četrť imam pod kapo.

„Prav žal mi je, da ne dočakava tega izuma. Jaz pojdem prej pod zemljo, vam pa oblečejo prisilni jopič. Znaki so že tu. Pozdravljeni!“ In ne da bi mi dal roke v slovo, ne da bi počakal mojega računa v znesku 6 K za interview, se je razžaljeno oddaljil gospod Tomšič.

Špijoni.

Bliskoma se je raznesla po mestu vest, da je došlo pivo v buffet ob južni postaji. Vsi smo že vedeli, da so sodi že dalj časa na predzadnji postaji, imeli smo dober nos in še boljše zveze z osebami v postajnem skladišču, znano nam je pa tudi bilo, da se sodi ne pripeljejo prej v mesto, dokler ne preneha sovražnik obstreljevati dovozne poti. Pivo je bila predragocena pijača, da bi se po nepotrebnem izpostavljala nevarnosti. Drobec prileti, uniči par sodov, dobro merjeua granata izprazni namah vse sode — žejni meščan pa pričakuj tedne nove pošiljatve! Že precej dolgo je bilo ostalo mesto brez piva, katero smo že zapisali v novi vojni slovar za tujke. Ko se nam je pa obetal izreden užitek, nismo vedeli, naj-li prej izpijemo par vrčkov, ali naj prej izbrišemo besedo iz slovarja.

Bilo je popoldne. Solnce je pripekalo, ko smo korakali po ulicah. Kakor se iztekajo potoki na desni, na levi v reko, tako so se nam pridruževali znanci iz raznih stranskih ulic.

Dolgo, po vojnem časomeru namreč, nisem hodil tod, zato me je zanimala vsaka izprememba. Ulice so se že tekom ene ure lahko temeljito izpremenile, kaj šele tekom enega tedna! Sovražnik je skrbel za ventilatorične odprtine na ulico, razširjajoč vhode takim hišam, v kojih so stanovali sami suhi

ljudje, odpiral trgovine, ki so bile že davno sodnijsko zaprte. Sovražnik je bil v tem oziru mojster, podoben brivcu, ki ti izpremeni obraz z lasuljo, barvili, praški in umetno brado do nespoznanja.

Nekatere stranske ulice, vodeč naravnost proti zahodu, proti fronti, so bile zaprte z deskami. Napisi so jih označevali za zelo nevarne. Čez ulico so bile postavljene par metrov od tal vzdigujoče se stene, pokrite s koruznimi stebli, da ni opazil sovražnik prometa na glavni ulici. In celo mimo takih plotov, izpod takih zaves je dobivala naša družba svoje dotoke!

Prišli smo slednjič do cilja. S težavo smo se prericli skozi gosto gnječo ob nastavljenem sodu do temnega kota. Pivo ni bilo baš mrzlo, vrčki tudi niso bili polni, a bilo je pivo in nobeden se ni pritoževal. Dolgotrajno brepenenje po pivu nam je pristriglo peruti tako, da se nismo več mogli povzdigniti do utemeljenega protesta.

„Meni ni toliko do piva,“ je izjavil Grmek — vsaka njegova beseda je bila hinavščina, — „vesel sem, da sem se odkrižal Sultana. Moj prijatelj mi je namreč poveril psa pred svojim odhodom iz mesta. „Tu ga imaš!“ mi je rekel in se poslovil. Pes je pa dandanes velika sitnost in še večje breme. Rad bi se ga otresel. Poskušam vse, a vedno me izvoha. Krčmarica Urška mu daje kosti, če pa tehi ni, si pa sam vzame meso. Postal je navaden tat. No, danes, upam, me ne najde. Dobro je vendarle, da gre človek tupačiam v kako oddaljeno gostilno, za katero še ne ve njegov pes.“

„Ne hvalite dneva pred večerom, gospod Grmek!“ sem pristavil, mogoče je pa ta pes, ki se je ravnokar prištulil, vaš Sultan?“

Četudi je vladal v sobi mrak — soba je imela samo eno majhno okence visoko pod stropom — smo vsi opazili, kako je prebledel Grmek, ko je pogledal pod mizo.

Govor je nanesel na špijone. Splošno se je govorilo ves dan po mestu o dveh špijonih. Zjutraj so prijeli vojaki laškega

poročnika, ki je bil prišel, preoblečen v avstrijsko uniformo, s fronte v mesio in vohunil okrog naših topov; izdala ga je baje italijanska cigareta. Kmalu nato so zaprli redarji moža, ki je — po izjavi vojakov, došlih po noči s fronte — dajal iz svojega stanovanja sovražniku znamenja z lučjo.

Z različnih stališč smo pretresali oba slučaja in prišli slednjič do zaključka, da živi v našem mestu še mnogo špijonov.

„Sicer pa ne bodimo preveč črnogledi!“ se je oglasil Grmek. „Ni še vsaka cunjja, sušeča se na oknu, obrnjenu proti fronti, tajno znamenje, pa tudi vsaka luč, ki se posveti proti zapadu, ni še izdajalska. V tem oziru zakrivijo mnogo meščani sami, pozabljajoč od ust do nosa strogih predpisov in odredb. Snoči sem domov grede opazil luč pri Božiču. Božiča pa poznamo vsi. Štirinajst dni pred izbruhom vojne je spravil polagoma, da ni bilo tega skoraj opaziti, vse svoje pohištvo nekam na Kranjsko, kamor je pošiljal nato v obrokih svojo družino. Ko je poslal še smetišnico v zaledje, se je odpeljal sam. Nekateri pravijo temu previdnost, drugi strahopetnost, toda bodi temu že kakor hoče, za špijona nima Božič talentov. Jaz si predstavljam celo stvar takole: Božič se je vrnil včeraj v mesto, mogoče po breskve, rastoče na njegovem vrtu, pozabil je, da je zopet ob fronti in prižgal luč, ne zagrnivši prej okna.“

„Ni mogoče!“ sem nasprotoval odločno. „Jaz oskrbujem njegovo hišo, jaz hranim njegove ključe in brez mene ne more priti v lastno hišo. Halucinacija, gospod Grmek, kar ni nič čudnega pri naših razdraženih živcih.“

„Halucinacij ne poznam in v tem oziru se nisem motil. Celo dalj časa sem opazoval luč in ta je bila v Božičevi hiši, v pritličju, drugo okno na desno od vhoda in basta!“

Kljub tej odločni trditvi nisem mogel verovati v dejstvo, da se je vrnil Božič domov, četudi le za malo časa. Obiskal bi me bil gotovo. V hiši ni bil pustil ničesar. O golobih sem

mu poročal. Da je prišel edinole radi breskev, nisem smatral za verjetno. Za denar, katerega bi zapravil za vožnjo, lahko kupi brez skrbi v zaledju par jerbasov najlepših breskev, za celo družino dovolj in še za marmelado bi kaj ostalo. V zaledju si je bil že vse uredil, to mi je sam poročal. Kaj naj bi ga bilo prignalo? Radovednost, kaj je s hišo? Pred enim tednom sem mu poročal. Domotožje? Raditega še ne dobi od vojaške oblasti potrebnega potnega lista!

Iz mojega razmotrivanja me je vzbudil vrišč in ropot v sprednji sobi. Slišal sem visok ženski glas ter moško kletvico. Iz besed kletvice sem spoznal, da gre za tatvino. Gostilničar je koj prišel v našo sobo, pripovedujoč, da mu je odnesel neznan pes štiri klobase v skupni vrednosti petih kron. Z nogo sem se prepričal, da ni bilo več Sultana pod mizo.

Za gostilničarjem je prišla njegova žena k nam. Slutiti je morala, da se nahaja v naši družbi gospodar tatinskega psa.

Iz mučnega položaja se je rešil Grmek sam. „Tak kralaval radi par klobas! Ali se mar bojite, da pes crkne, ali da jih nese pokazat tržnemu nadzorniku? Kdor je pustil psa v gostilno, naj nosi sam posledice. Še en vrček!“

Pili smo. Mene pa le niso zapustile misli na Božičevo hišo, na luč, na špijone — — —

Kaj pa, če bi bil izrabil kak nepridiprav — in takih je bilo še precej v mestu, kar je dognala malo prej naša družba — odsotnost gospodarjevo, se nastanil v prazni hiši, zadoščujoč nemoteno in s prefrigano zlobnostjo svojim izdajalskim nakanam. In kdo mi je pa povedal, da so bili golobje, katere sem bil ujel v podstrešju Božičeve hiše, res njegova last? To se je moral smejati Božič, čitajoč na moji dopisnici opazko o grlicah! „Revežu se je gotovo zmešalo pod granatami,“ si je mislil. Kaj pa, če je golobe prinesel neznanec, špijon sam v hišo in jih uporabljal kot pismonoše preko obojestranskih jarkov, ograj, zaprek in španskih vitezov?

Vročé mi je postajalo in nervozno sem se premikal na stolu. O čem je govorila družba, nisem vedel in bil sem vesel, da me niso motili.

Kaj ukreniti? Stvar razjasniti oblasti? Ne, stvari nisem bil gotov, mogoče se je pa le vrnil Božič. Imel je mogoče še en ključ od svoje hiše, in lepo bi se mi zahvalil, če mu kot njegov zastopnik nakopljem redarje na vrat. Ne! Najbolje bo, da vzamem vso zadevo sam v roke, da doženem resnico. To pa takoj! Vesten varuh bi bil zares, če bi dopuščal, da izvršuje špijonska golazen v hiši, izročeni meni v varstvo, nemoteno svoj posel! Če se mi pa posreči, zasačiti to golazen pri delu, potem pa ji tudi gorje! Quos ego! Še en vrček in še enega za pogum in korajžo! Vstal sem in se poslovil.

Skrbno sem se pripravil na to ekspedicijo. Velik kuhinjski nož sem vtaknil v notranji žep suknje, preskrbel si debelejšo palico, pregledal še enkrat listnico, nisem li morda izgubil angleškega obliža za slučajne rane, pri Ančki sem dobil stekleničico medicinalnega konjaka za eventuelno omedlevico. Pot v brlog špijona ni posuta z rožicami.

Čim bliže sem prihajal svojemu cilju, tem hitreje mi je utripalo srce. Dan je bil lep, nebo jasno, ozračje mirno. Niti šrapneli niti granate niso motile popoldanskega miru. Še celo razpoke, luknje in druge poškodbe na stenah, zidovih in strehah so izgubile v tej solnčni kopeli vso svojo grozoto. Vrtovi so dehteli, čebelnice brenčale, lastavice krožile — povsod veselje! Jaz pa sem nosil v notranjem žepu svoje suknje uboj, v roki težko telesno poškodbo, v steklenici pa lastno oživiljenje in rešitev — — —

Na cilju! Odklenil sem vežna vrata in vstopil. Tuj gospod mi je prišel nasproti. Predstavil sem se mu kot varuh te hiše in zastopnik odsotnega lastnika. Tudi gospod se mi je predstavil, toda bil sem prerazburjen, da bi si bil zapomnil njegovo ime; opravičil je svojo navzočnost v tuji hiši z navado, da se presele družine iz nevarnih, sovražnih izstrelkov pre-

več izpostavljenih stanovanj, v varnejša, od lastnikov zapuščena stanovanja.

„Ko bi bil vedel, da je bilo vam poverjeno varstvo te hiše, bodite prepričani, ne bi bil vstopil v to hišo brez vašega dovoljenja. Zamuda brez krivde se pa navadno opraviči. Nadejam se, da mi sedaj ne odrečete tega dovoljenja!“

Gospod je bil zelo prijazen. Kako lahko bi se bil izdal on za pravega lastnika, ker se nisem neovržno legitimiral kot pooblaščenec. Vrgel bi me z vso pravico čez prag, meni bi pa ostala brca in pritožba. Hvaležen sem mu bil, da mi je prihranil to ponižanje. Njegov dobro rejeni trebušček me je pomiril in uveril, da si njegov lastnik ne muči živcev s tako nevarnim poslom, kakršna je špijonaža. Sram me je bilo kuhinjskega noža, zapel sem si suknjo, dasi je bilo še precej vroče.

„Stopite naprej, gospod! Razkažen vam, da smo prenesli semkaj le par žimnic, nekaj rjuh in kuhinjsko posodo. Ker sem sam hišni posestnik, znam tudi varovati tujo lastnino. Za hišo se vam ni treba bati, če želite, vas hočem tudi nadomestovati. Da bi le ne priletel kak spomin od one-le strani!“

Govoril je resnico. Slednjič je odprl še kuhinjska vrata. Vonj, ki mi je prihajal nasproti, mi je zapiral sapo. In kako rad sem to prenašal! V opojnem, mističnem, pravljичno nasičenem zraku umreti, kaka prijetna smrt! Dober nos sem imel včasih, toda sedaj me je zapustila vsa njegova ostrost. Poskušal sem analizirati te prijetne duhove, zaman! Zdeli so se mi znani, toda ne! Dihal jih še nisem, sanjal sem jii mogoče nekoč v Tisoč in eni noči...

Skozi lahko pajčolanasto fino meglico, ki mi je legla na oči, sem opazil gospo v belem predpasniku. Pred njo na belo pogrjnjeni mizi je pa počival na pločevini v svojem rjavem, s sladkornimi kristali potresenem ornatu kralj iz devete dežele: Jabolčni štrukelj!

Prevelika je bila moja zadrega, da bi bil uprl svoj polni pogled v Veličanstvo!

„Vem, s kom govorim, zato vam zaupam pravi vzrok najine selitve. To je namreč moja soproga. Res je moja niša preveč izpostavljena sovražnemu ognju, toda ta naju ni pregnal izpod domače strehe. Hotela sva živeti v miru. Veste, midva si rada tupa tam kaj privoščiva; otrok nimava, sredstev pa dovolj za udobno življenje. Prej so naju motili pri tem vedno sosedge in sosede, prihajajoče k nama navadno opoldne ali pa proti večeru. Nočeva, da bi se govorilo o naju, da živiva v teh težkih časih lukulično. Tu, v novi hiši, pa naju daleč okrog nikdo ne pozna. Prisedite, gospod, kosilo je gotovo! Nekam pozno, to pa zaradi precej izdatne južine ob desetih. Ne bo vam žal: juha, svinjska pečenka in močnata jed. Moja gospa je dobra kuharica in ob njeni strani se prenašajo radovoljno marsikatero vojne nevšečnosti.“

Ne, preveč ljubeznivosti mi je bilo! Čutil sem svetopisemsko žerjavico na svoji glavi in tisočkrat raje bi bil videl, ko bi me tujec tepel. Oborožil sem se bil s kuhinjskim nožem, a on mi je ponujal svinjsko pečenko, prinesel sem bil s seboj okovano palico, a on mi je serviral jabolčni štrukelj!

Vojni vrag me je premotil. Zaprl sem oči, kakor jih zatiseš pri gorjupem zdravilu in — odklonil vabilo, dasi se je uprl tej moji odločitvi moj želodec s precej slišnim, votlozamolklim glasom.

Odšel sem...

Stopal sem po poti sam v svojem obupu. Zavedel sem se storjenega koraka, ustavil se, naslonivši se na zid in poskušal zbrati svoje raztresene misli. Človeškemu tešesu treba dnevno nad 2000 gorkotnih enot, in največ kalorij mu dajo mast, sladkor, mleko, jajca in moka. Svinjska pečenka in jabolčni štrukelj! In kdor si privošči ob delavnikih takih jedi, ima gotovo doma tudi dobro vino in fine cigarete!

Odklonil sem vabilo, zapisan sem bil pogubi.

Pod velik kamen sem skrnil svoje orožje, ker nož mi je postajal nevaren. Odhitel sem. Ne daleč! Liki svinec mi je

legla trudnost na ude in legel sem v travo. Najraje bi bil zaspal. V tem trenutku je zadela moja roka ob steklenico. Izpil sem konjak, obudivši k novemu življenju — največjega kozla na božjem svetu!

Svinjska pečenka in jabolčni štrukelj! —

Vojni poklici.

Vojna s sosedom je bila zaprla v našem mestu vse pisarne in mnogo trgovin. Državni uradi so se morali umakniti v zaledje, trgovci so pa zapustili prostovoljno ogroženo mesto, v katerem je ostalo vsled tega precejšnje število zasebnih uradnikov in uslužbencev brez službe. Tega je vezala na mesto hiša z vrtom, drugega hišna oprava, tretji — med temi so bili posebno taki, ki so bili prepričani, da nikdar ne oblečejo vojaške suknje — so si pa hoteli ogledati fronto iz bližine. Polagoma so se vsi privadili grozotam vojne in ker je ostala fronta stalna, ni mislil nihče na odhod. Da ga pa ne umori dolgčas vsled brezdelja, preskrbel si je vsak nov posel, ki je bil navadno popolnoma različen od prejšnje njegove službe.

Dva meseca sem že lenuharil in se poglobljal v misterij ob fronti ležečega, obstreljevanega mesta. Vojna je pisala z železnim peresom svoje spomine na mestne in okoličanske zidove; trda in neokretna je bila njena težka roka. Njeni stavki so končavali z gruščem in s požarom njena poglavja. To njeno delovanje je bilo pod mojo kontrolo. Izprva sem si vestno zapisoval vse poškodbe, pozneje le znamenitejše dogodke, kajti poteze vojne so postajale od dne do dne dolgočasnejše, izgubljale so zanimivost ravno vsled svoje enoličnosti. Žvižg, pok, luknja! Žvižg, pok, luknja! Ti pa se trudi, da najdeš med temi vrsticami skrito, nepisano zanimivost!

Zaželel sem si male izpremembe in izpolnila se mi je skromna želja.

Sedel sem v kavarni. Trgovec Koder je prisedel ter me naprosil brez posebnega uvoda, če bi hotel poučevati njegovega sina Rudolfa nemščino.

„Nameravam ga namreč poslati v Ljubljano na gimnazijo. Tu nima pravega nadzorstva in tako kmalu se še ne otvorijo šole v našem mestu. Rudolf zna slovenščino, saj mi opravlja vso korespondenco z zaledjem, tudi v računstvu se postavi. Rad bi videl, da bi imel še v nemščini dobro podlago! Posebna opravila itak nimate in dve uri na dan vam ne bodeta delali preglavice.“

Dogovor je bil sklenjen, postal sem učitelj.

Rudolf je bil za vse drugo brihtne glave, samo za nemščino ne. Rojile so mu po glavi granate, med poukom je pozvedoval po njihovem ustroju in na moja vprašanja je odgovarjal vedno le z drugimi vprašanji: kako se tempirajo šrapneli, kake narodnosti je bil Maksim, izumitelj strojne puške, kolikokrat močnejši je ekrazit od navadnega smodnika.

Trudil sem se na vse mogoče in nemogoče načine doseči pri svojem učencu vsaj najmanjši uspeh. Pri upokojenem učitelju sem si izposodil nekaj pedagoških knjig.

Danes sem se lotil te metode in oblekel rokavice, drugi dan sem izpremenil metodo: strogi pogledi so mi švigali iz oči, stavki so bili kratki, opremljeni z velikim klicajem. Jaz sem postal kameleon, Rudolf je pa ostal dosleden. Po dvanajstih urah mi je mešal sklanjatev s spregatvijo, po dvajsetih pa s stopnjevanjem. Ni znal določiti osebka v golem stavku, pač pa je takoj našel vsak šrapnelski lonec v še tako zaprtem dvo-rišču. Boljši uspehi bi menda ne bili izostali, če bi bil imel moj učenec več ušes, jaz več rok in še postavno zajamčeno dovoljenje, da stopijo od časa do časa moje roke z učenčevimi izrastki v neposreden, natezajoč stik.

Ko je začelo pod vplivom Rudolfovih odgovorov pešati moje lastno znanje in sem nevede zamenjaval člene nemških besed, je napovedal oče svoj obisk pri pouku in tudi res prišel:

Stavil sem nalašč najlažja vprašanja:

„Sin je po nemško?“

„Der Sohn.“

„Hči?“

„Die Sonne.“

„Oče?“

„Der Vater.“

„Sklanjaj: der Vater!“

„Ich vatere, du vaterst, er vatert.“

„Sicer bi bilo po mojem mnenju pravilnejše: du väterst, er vätert, toda oblika du vaterst, er vatert je istotako v rabi. Vzemimo slučaj, da je Vater samostalnik in ne glagol, kako bi ti sklanjal to besedo?“

„Aha, že vem!: Vater, väterer, am vätersten!“

Tako je šlo celo uro.

Oče je poslušal nekaj časa, spomnil se na to došlega pisma, poglobivši se v njegovo vsebino.

„Prepričal sem se, da moj sinko dobro napreduje. Ker pa fant raste in ker preveliko breme ni zdravo mladim možganom, privoščim mu malo počitnic. Vi mi boste pa pomagali pri vnovčevanju mojih terjatev. Ljudje imajo sedaj denarja, da ne vedo kam z njim.“

Učitelj se je prelevil še isto uro v trgovskega korespondenta, kateremu je bil prideljen njegov bivši učenec kot znamkoslinec in pismonoša.

Vsak dan je bilo odposlanih mnogo pisem: običajni opomini z navadno grožnjo s sodnijskim postopanjem na zaključku.

Med dolžniki trgovca Kodra so bili zastopani vsi temperamenti. Večina, flegmatiki, ni sploh ničesar odgovorila, nekateri, sangviniki, so vračali pisma z opombo: „Odpotoval ne-

znano kam“, tretji, koleriki, so sicer odgovarjali, a pisina so prihajala brez znamk in v teh odgovorih je mrgolelo krvosesov, dihurjev, pijavk in oderuhov. Zadnji — melanholiki — so se zglašali osebno, odkrito izražajoč svoje samomorilne namene. Iz nobenega temperamenta pa nisva mogla izčarati niti delnega odplačila. Trgovcu so ostale terjatve na isti višini kakor prej, zvišale so se le še za stroške opomina in pri kolerikih še za plačane poštno kazni.

Kot trgovski korespondent sem spoznal novo kasto ljudi — agente. Upokojeni in neupokojeni uradniki, dijaki in obrtniki: vsi so postali agenti. Agentura je morala donašati precej mastnih dobičkov, da je vse sililo k njej.

Ko so mi otežili zakrknjeni Kodrovi dolžniki moje stališče korespondenta in sem čutil, da pripisuje moj šef vse neuspehe svoje dobro zasnovane akcije edino-le moji nezmožnosti, prepustil sem vodstvo pisarne domačemu sinu Rudolfu in postal zopet prost. Tedaj me je zgrabila strast in šel sem med agente.

Slučajno sem srečal trgovca Lojzeta, vrnivšega se ravnokar iz zaledja, kamor jo je bil popihal pred prvo sovražno ofenzivo pod pretvezo, da gre nakupovat raznih potrebščin. Začudil sem se, ko mi je povedal, da je v resnici pripeljal s seboj vino, salame, čokolado, sveče in električne baterije. Salame in čokolado je celo oddal že na postaji, sveče in baterije pri prihodu v mesto, le z vinom mu je šla trda. Ali so se zbali krčmarji zopetnega obstreljevanja, ali so pa bili že založeni.

„Dve kroni dobiš pri vsakem hektolitru, če mi prodaš vino. Istrskega imam 16 hl po 130 K, lahko znižaš do 120 K; štajerca pa je 18 hl. Cena ista.“

Vzel sem svinčnik in računal. Pri istrskem zaslužim 32, pri štajercu 36 kron. Če prodam vino po 130 K in dam Lojzetu 120 K, zaslužim pri hektolitru 10 K, t. j. pri istrskem 160, pri štajerskem 180 kron; skupaj: nič in nič je nič, osem in šest

je štirinajst, ostane eden; eden in eden sta dva, dva in eden so trije, torej: 316 kron! Prištej k temu še provizije 68 kron, dobiš ravno 408 kron! Ta kratki račun mi je odkril ves misterij agentovskega poslovanja in začel sem spoznavati njegovo privlačno silo.

Nabrusil sem svoj jezik in hajd k „Grozdiču“! Krčmar je bil šel k vojakom, žena k sorodnikom, gostilno pa je oskrboval tačas krčmarjev brat, okoličanski kmet.

Naročil sem četrť vina.

„No, boter, kje ste pa dobili to brluzgo? Ali nimate boljšega vina? Vidno plavajo po njem kazenski paragrafi in drevi sem nameraval pripeljati večjo družbo k vam na kozarec dobrega vina. Vaš brat je točil najboljša vina!“ Zopet sem nastavil kozarec k ustom in pljunil pred se. Vino ni bilo baš slabo.

Botra Pepeta je zbegala moja odkritosrčnost. Poskušal je zagovarjati vino, slednjič mi je zaupal, da je kupil vino, ki bo pa kmalu iztočeno, od nekega agenta.

„Take so te duše! Malovredno blago ponujajo, govore kakor advokat, ki nastopa prvič pred porotniki, in te prepričajo, da je kis rizling. In niti vrat jim ne morem pokazati, ker pijejo liter vina in so moji gostje. Oh, nadloga!“

„Smilite se mi, botrček, ker je onečastil nesramen in vsiljiv agent dobro ime te krčme. In kako pijačo smo pili svoj čas v teh prostorih! Moje vino je najmanj tisočkrat boljše. Ne mislite, da sem agent! Ne ukvarjam se s takim poslom. Znam premalo lagati. Slučajno mi je prepustil prijatelj, ki je moral nemudoma odpotovati, dva soda; razpolagam naj z njima po svoji volji. Če prodam, je dobro; če spijem sam, naj mi tekne! 32 hl izpiti — skoraj prevelika zahteva. Meni pa ni toliko do vina, bolj mi je do družbe, in vino smatram za najboljše vezi prijateljstva. Da bi sam pil doma vino, podarjeno vino, ne! Človek mora podpirati tudi naše obrtnike. In ker hočem biti popolnoma odkritosrčen, vam povem, da mi ne ugaja niti

istrsko, še manj štajersko vino. Jaz ljubim le vipavca. Če bi izvohali Istrani in Štajerci, ki pridejo jutri v mesto — kar mi je zaupal včeraj sam general „Pri pošti“ —, da imam jaz vina iz njihovih krajev, po 2K bi mi plačevali liter! Stotake bi lahko zaslužil! Vino je izvrstno, seveda: komur ugaja; okus izboren, pitno kakor ljubezen, le s to razliko, da boli po ljubezni večkrat glava, po tem vinu pa nikdar. Ker sva že v tem pogovoru, svetujte mi, botrček, kaj naj napravita? Ali naj spravim vino v promet, ali naj ostane kot mrtev kapital zaprto i nadalje v kleti?“

Pravljica o generalu „Pri pošti“ je zalegla.

„Za slučaj, da prodaste vino, kako ceno bi pa zahtevali?“

„Prijatelj sam je postavil ceno. Hektoliter po 135 K. Zelo zmerna cena! Vaš konkurent v Gosposki ulici je kupil včeraj od študenta Furlana — saj ga poznate — izabelo, ki diši po borovnicah po 160 K. Furlan je prefrigan, nasmukal je svojega odjemalca, ki se pa niti jezil ni, ker iztoči najkasneje jutri — in to mi je sam povedal — vso izabelo! Prepričan sem pa, da prijatelj ne bo ugovarjal, če znižam sam ceno na 130 K. Pri taki ceni pa lahko poljubi brat bratu roke! Vi n. pr. lahko zadenete s tem nakupom „terno“ — in jaz čink — vino, sem dostavil v mislih.

„Vina res nimam sedaj skoraj nič več v kleti. Jaz bi bil že kupec, ker vas poznam, a bojim se obstreljevanja.“

„Ne bodite vendar tako bojazljivi, dragi boter! In če bi tudi obstreljeval sovražnik mesto, tačas bodete pač sami srkali vino in še zadovoljni bodete, da ni v krčmo nobenega gosta, koji bi vam pomagal prazniti sode. Pri taki kapljici mora postati človek sebičnež. Teh mojih besed se bodete še spominjali. Česa se vam je pa tudi bati? Ni-li tu v vaši krčmi varno? Ali je padla že kaka granata tod okrog? Ne! Niti izstrek iz navadne puške ni rnil vaše strehe!“

„Hiša je res precej zavarovana,“ je pripomnil krčmar.

Polovico dobička v znesku 204 K sem že imel skoraj v žepu.

„Kaj ,precej', recite raje: popolnoma!“ sem se razvnel. „Poglejte malo okrog: na nasprotni strani samostan z debelimi zidovi, proti frontni strani same trinadstropne hiše! Še otrok v materinem naročju ni tako varen, kakor vi v tej sobi!“

„Bodi torej! Pripeljite vino!“ — — — Čez mizo sem segal dražestnemu, preljubeznivemu botrčku v desnico v znak sklenjene pogodbe — čuj! — zamolkel pok v daljavi — zzzz! — eksplozija! Šipe so zažvenketale, kamenje, opeka in drobci so prileteli v sobo, neprodiren dim in mrak sta jo takoj napolnila, in dasi sta bila oba neprodirna, je vendar zbežalo skoz oba 408 K — moj zaslužek! Vražja granata! Udarila je 28-erica v nasprotni samostan in — dve uri pozneje je odšel krčmar v svojo rodno vas — — —

Nisem še dobro prebolel svojega neuspela, nosil sem še takorekoč črno kravato po pokopanih svojih nadah, ko se mi je bog Merkur zopet nasmehnil. Tepel me je kot agenta, in ker sem prestal to preskušnjo udano, me je povišal:

Trgovec z usnjem me je ustavil na cesti, ko sem v mislih zapravljaj že zadnji stotak dobička iz svojega posredovanja.

„Ti boš še najboljši! Veš, mene kliče domovina (zadnja dva zloga sta me vzbudila in prekinila moje zapravljanje), in jaz rabim v svoji trgovini osebo, voditelja, nadziratelja in reprezentanta obenem. Služba ne bo naporna in moja trgovina leži v varnem kraju. Saj sprejmeš ponudbo?“

„Ko bi ti prodajal tobak, bi jaz raje sprejel v vodstvo in nadzorstvo tvojo trgovino v tvoji odsotnosti,“ sem poskušal ugovarjati — „na usnje se pa nisem mnogo razumel niti v mirnih časih, kaj šele sedaj, ko tehtate usnje na lekarniških tehtnicah!“

„Ko bi sploh usnje imeli! Rekvizicija nam je počistila zaloge in sedaj prodajam galoše, svetiljke, nože, zastavice, milo, jermene, butelje. Pridi, ne bo ti žal!“

Pri čaši piva sva se domenila še o podrobnostih in čez pol ure sem bil že v novi službi. Takoj sem se oživel v svoj novi poklic in čez par dni sem že razločeval šmir, biks in smolo.

Nekoč pride mlad poročnik v trgovino, da si kupi usnjate gamaše. Par za parom je poskušal, nobeden mu ni pristojal. Slednjič je vendar dobil toli zaželjeni predmet. Barva lepa, oblika mikavna in izrazita, blago dobro in trpežno, cena primerna. Toda sam vrag je imel svoje kremplje vmes! Drugega kosa, dvojčka, nismo mogli najti. Brskali smo po vseh policah, preiskali vse predale, preobrnili vso zalogo, celo skladišče — vse brez uspeha!

Teško je bilo čakanje mlademu poročniku. Ura se je bližala, ko je imelo biti nastavljeno pivo. Njegova zadovoljnost nad dobljenim kosom se je polagoma izpremenila v nestrpnost, koji je dal tudi duška:

„Lepe razmere vladajo v tej trgovini! Koj se spozna, da je odšel gospodar v vojake! Miške plešejo, a drugega kosa le ne morejo izvohati!“

„Dovolite, gospod poročnik, vi se motite!“ Nisem mogel molčati na take očitke, kot zastopnik odsotnega šefa sem se moral postaviti za ugled najine trgovine. „Sedaj sem se spomnil, da je kos, ki vam tako ugaja, določen za invalide. Živimo pač na fronti in naša trgovina mora vpoštevati tudi take možnosti. Žal mi je, da vam ne morem postreči z drugo polovico! Želite mogoče električno svetiljko, nožič, usnjat mošnjček z žlico, nožem in vilicami ali samovar, preiskušén že na ruski, francoski in srbski fronti; ali — — —?“

Molče se je poslovil poročnik.

Čez pet minut smo dobili izgubljenega dvojčka v izloženem oknu.

Detektiv Belin.

Vstal sem še pred zoro. Ni bilo baš varno hoditi po ulicah pred peto uro zjutraj radi strogih vojaških patrolj. Če bi ne bilo prepovedano vstajati tako zgodaj, ne bi se bil podal nikdar ob takih urah na ulico, toda nevarnost miče in jaz sem se hotel sam prepričati, kako spoštujejo ostali civilisti izdane ukaze.

V veži za vrati sem opazil mehanika Jereba. Pogledoval je od časa do časa preko ulice, kjer sta imela z Mlakarjem v prostorih nekdanje mesnice svojo delavnico. Popravljala sta kolesa.

„Dobro jutro! Radovednost, odpre li moj drug Mlakar najino delavnico, me je prignala sem. Sinoči sva se bila namreč sprla. Dela imava čez glavo, odkar izdelujeva vojne prstane iz aluminija. Dohodki so se nama zvišali in Mlakar nima seveda nujnejšega opravila, kakor nositi sproti svoj dobiček k ‚Trem kronam‘ za vino, pivo, golaž, delo pa čaka. Sam ne zmorem vsega. To sem mu sinoči tudi povedal v brk, sedaj pa pazim, kdaj pride, in če sploh pride odpret delavnico. Danes morava poslati v Ljubljano tristo prstanov z vdelanimi medenimi okraski. Peta bo kmalu, delo se pa še ni začelo. Kaj bo? Le kompanjonov ne, zapomnite si to, drugovi le ovirajo redno poslovanje, posebno še, če se družijo s tako dobričino, kakršen sem jaz!“

Zamrmral sem nekaj besed in stopil na ulico.

Za prvim voglom je stal mehanik Mlakar. Tudi on je pogledoval izza vogla na nasprotno stran proti delavnici.

„Dobro jutro! Že četrť ure čakam tu, da odpre Jereb najino delavnico. Sinoči sva se pričkala; opravičeno sem mu očital zapravljivost in potrato zlatega časa. Odkar namreč izdelujeva vojne prstane in odkar sva se gmotno opo-

mogla, tiči po cele ure pri Ančki in žre žganje. Seveda mu potem ne diši nobeno de'lo. Sam pa tudi ne morem izvršiti vseh naročil, posebno danes, ko bi morala odposlati s popoldansko pošto par sto prstanov v Ljubljano. Jereba ni in ga tudi ne bo! Doma greje svojega mačka. Križ je s takimi kompanjoni, pravim vam, velik križ. Izkoriščajo človeka do skrajnosti, potiskajo ga in potisnejo v senco napornega dela, sami se pa solnčijo v brezdclju in uživanju.“

Zopet sem zamrmral nekaj besed, ki naj bi potolažile nekoliko njegovo jezo ter se odstranil.

Iz bližnje ulice se je zakadil vame pes, prevrnivši me skoraj. Oblajal me je po vseh pravilih pasje neotesanosti.

„Belin! Belin!“ Gospod Kovač, upokojeni redar in lastnik psa, mi je prihajal nasproti.

„Vaš pes ne pozna manir. Vojna ga je podivjala.“ Navzočnost lastnika in takojšnja odstranitev psa od mojih hlač sta me osokolila do teh očitkov.

„Zelo se motite!“ je užaljeno odvrnil Kovač. „Moj Belin je dovršil visoko šolo, položil vse izpite in v tem trenutku vrši že svojo prakso. Izšolal sem ga sam za policijskega psa. Dosedaj so se uporabljali psi le pri izsledovanju zločincev, ki so izvršili znan zločin: znano dejanje, neznan storilec. Moja metoda je pa povsem drugačna. Moj pes izsledí zločinca in človek mora potem sam izslediti zločin: znani storilec, neznano dejanje! Čakajte, da vam pojasnim! Belin vas je oblajal: vi ste danes izvršili hudodelstvo in to trdim — oprostite moji odkritosrčnosti — s poudarkom. Kakšno je to hudodelstvo, mi ni še znano, to moram šele dognati, kar ne bo težko, ko že imam grešnika.“ In v priznanje zaslug je pogladil Kovač z vso ljubeznijo svojega psa po glavi in hrbtu.

„Oprali ste svojega psa“, sem omenil, „toda oprostite tudi vi moji odkritosrčnosti! Nobenega zaupanja nimam v vašo najnovejšo metodo, dokler me ne prepričate z neoporečnimi dokazi. Moja vest je danes čista in vaš pes se je blago-

volil zmotiti, pa naj je bil tudi vedno odličnjak! Stara pesem: teorija in praksa! Ta moj slučaj lahko označite z ‚error in persona‘, ki se je že večkrat pripetil celo starejšim, v službi osivelim in izkušenim detektivom.“

„Neverni Tomaž! Dokazov hočete? Postrežem vam z njimi! Spremite me nekoliko in zagotavljam vas, da izpremenite kmalu svoje mnenje!“ Kovač me je prijel pod pazduho in šla sva proti ljudskemu vrtu.

„Poslušajte! Včeraj je obljajal Belin kmetico na trgu. Kaj neki je morala storiti? Zločin ali pregrešek, ki se pa kaznuje v vojnem času strožje kakor prej? Obotavlja se mi je slednjič priznala, da je prodala vojaškemu kuharju jajca, in sicer komad deset vinarjev dražje, kakor bi bila smela. Maksimalne cene ne smejo biti le na papirju! Belin je obljajal tudi trgovca Kodra. Zakaj? Po naključju sem zvedel, da noče prodajati mila, dasi ga ima še deset zabojev. Čaka, da poskoči cena. Odjemalce pa tolaži, da je blago na poti, da je pa moral plačati zadnjo naročbo mnogo dražje. To ni pošteno! Isto je bilo s Pavličem, ki je prodajal vino iz stare zaloge po novih cenah, z mesarjem Severjem, ki je koval kapital iz samih kosti.“ In dopadljivo je zrl Kovač na svojega psa, korakajočega, kakor se spodobi pridnemu učencu, vštric z nama.

„Vsi ti slučajji so le naključja. Taki ljudje po večini izrabljajo vojno v svoje sebične namene, to čivkajo že vrabci na strehi in to lajajo psi po ulicah. Vpoštevali pa niste možnosti, da je imela obljajana kmetica v svoji culi kos mesa, nakupljenega za dom, da je dišal Koder po krači, katero je malo prej rezal svojemu odjemalcu, o mesarju sploh ne govorim! Vaš Belin ima dober nos in naj vas ta nos ne zapelje k pre-smelim zaključkom, sicer se vam zna zgoditi, da ostanete sami z dolgim. Moja kritika je precej ostra, a umestna.“

Kovač mi je ponudil smotko. „Poštena in odkritosrčna kritika mi je vedno dobrodošla. Če vas niso prepričali dosedanji moji dokazi, bom nadaljeval. Mnogo mi je na tem,

da vas prepričam. Pred par dnevi je oblajal Belin — mene! Tudi jaz se nisem zavedal nobenega, še tako majhnega prestopka, toda zaupajoč brezpogojno svoji metodi in svojemu psu sem premišljeval toliko časa, da sem slednjič zasledil svojo pregreho. To premišljevanje je res trajalo par ur, a odnehal nisem prej. Jedel sem namreč pečenko na — brezmesen dan, kar je dandanes kaznivo. Velika denarna globa, v slučaju neizterljivosti zapor!“

Ustavil se je, opazovaje, kako učinkuje na me to razkritje. V vpokojencu je oživel prejšnji policist in iz mojih potez je mislil razbrati svojo zmago.

„Ta slučaj se dá tudi drugače razlagati: Jedli ste pečenko. Pečenka je bila odrezana od stegna, ni bila mastna, kosti in žil ni imela. Zato ste jo sami pojedli in ne privoščili psu ničesar, a on vas je hotel opozoriti z lajanjem na svojo lačno navzočnost.“

„Vas je vsekakor težko prepričati in če se mi to posreči, sem uverjen, da ima moja nova metoda najsijajnejšo bodočnost. Sedaj pa premišlujte svoj slučaj! Da se Belin nikakor ne more motiti, to bodi vaša premisa.“

Prišla sva bila do ljudskega vrta in sedla na najbližjo klop ob glavni cesti. Mesto se je vzdramilo, ulice so oživele. Mislil sem in mislil. Da nisem bil izdal Mlakarju Jerebovega skrivališča, to vendar ni kaznivo...

Že imam! Šel sem bil pred peto uro na ulico, kar je strogo prepovedano. Niso me zasačili, a prestopil sem vsekakor zapoved. Moje dejanje je bilo kaznivo, četudi ni bilo kaznovano. V psu je moral tičati detektiv in Kovačeva metoda lahko preobrne precejšen del kazensko-pravdnega reda. Zasedovali se ne bodo več zločinci temveč dejanja. Perspektiva me je zbegala. Ker sem bil naslonil čelo na svojo dlan, ni opazil sosed mojega razburjenja.

„Prekinite svoje premišljevanje! Tako hitro ne pojde. Še prej naj vam povem v ilustracijo velikega intelekta svojega psa

še to: Znano vam je, da škrope mestni delavci trikrat na dan ulične jarke in hodnike z apnom. Preprečajo se s tem kužne bolezni. Da bi pa ne mislili ljudje, da izvirajo kužne bolezni od kužkov, pusti se Belin vedno oškropiti z apnom, priznavajoč temu sredstvu razkuževalno moč. Toda tiho! Pes laja: zločinci prihajajo! Eden, dva, tri, pet, sedem: vsi iz okolice; osem, devet, deset, enajst: zadnji štirje so meščani. Kaj vraga so zakrivili? Počakajte, grem, da se prepričam in doženem sam po možnosti njihov zločin!“

Pes pa je le lajal. Zdelo se mi je, da sedim na vrtu jetnišnice ob času, ko se izprehajajo mimo mene zločinci. Toda ne, to niso mogli biti zločinci: Hoja samozavestna, nič potuhnjenosti, na ustnah smeh, v očeh odkritosrčnost! Pogled na te ljudi mi je vrnil vero v človeštvo. Prvotno mnenje je zopet zmagalo, da je namreč pes podivjal vsled vojne. Dosedaj je še vsakogar oblajal in z mano seveda ni delal izjeme. Saj mu ni bila sveta niti gospodarjeva oseba! Naj-li pritrdim Kovaču, smatrajoč vse ljudi za zločince? Ali nas je vojna res vse podivjala? Smešno! In jaz bi bil kmalu na glas povelečeval detektivske vrline podivjane mrhe!

Belin se mi je približal. Sunil sem ga pod rebra iz maščevanja, ker se mu je bilo skoraj posrečilo ponižati ves človeški rod v mojih očeh. Seveda me je takoj oblajal, in v svojo metodo zaljubljeni Kovač bi gotovo iskal zločin v dejstvu, da sem se pregrešil proti uradni osebi. Mogoče se pa mrha res prištevava k varstvenim organom? Kovač sam bi se že lahko spametoval, toda v pokoju je, šaha ne igra, kvart ne pozna, sam ne ve kam s časom. Dnevi so dolgi, pes ubogljiv in nova metoda zasnovana. Smiliti se mi je začel Kovač. Ni zdravila njegovi bolezni!

Zadovoljno se je prismehljal Kovač ter sedel zopet na klop.

„Zlata je vreden Belin. Ni se motil. Vsi so bili zločinci, vsi so nosili — dasi civilisti — vojaške čevlje! Sami dobro

veste, kako strogo je prepovedala to vojaška oblast. Ljudje se tega zločina niti ne zavedajo. Vojaki puščajo čevlje, kjer počivajo, da le razbremenene svoj nahrbtnik ali telečnjak, naše ljudstvo pa predobro pozna sedanje nedosegljive cene za usnjate čevlje. Cokle ljudem nič kaj ne prijajo.“

„Gospod Kovač! Prepričali ste me o velikem uspehu svoje metode in o še večjih zmožnostih svojega psa. Vas in psa sem še pred minutami podcenjeval, odpustita mi!“

Zadnji dokazi so me v resnici prepričali in moral sem izpremeniti svoje mnenje — to pot menda že v četrto — o tem zagonetnem Belinu.

„Saj sem vedel, da se dá govoriti z vami pametna beseda. Iskal sem že delj časa prilike, da vam izpraznim svoje srce. Določil sem vam bil posebno nalogo: V časopisih opišete mojo najnovejšo metodo in jaz gotovo dobim na podlagi teh člankov voditeljsko mesto na kaki višji šoli za policijske pse. Bodite moj kompanjon!“

„Ne in ne! Da bom jaz zapravljaj svoje honorarje po krčmah, vi pa svojo ravnateljsko plačo pri Ančki? S kompanjoni je dandanes križ, to sem izvedel davi že na tešče. Svoje pomoči vam pa s tem ne odklanjam. Čez par dni vas obiščem, da si preskrbim še podrobnejših podatkov. Na svidenje!“

Mene je vlekla radovednost na kraj zločina, k delavnici vojnih prstanov. Ali se še čakata Jereb v veži, Mlakar za voglom? Kdo je odprl delavnico? Sta-li šla oba zopet domov?

Delavnica je bila zaprta, njuni opazovališči prazni; gotovo sta šla spat. Kaj pa, če bi poiskal Jereba pri Ančki? Tudi meni ne bi škodil kozarček žganja. Od zločinca do žganjarja je le en korak!

Motil sem se. Mesto Jereba je sedel za mizo Mlakar ter si zvijal cigareto.

„Ali vam nisem pravil, da Jereba ne bo? Čakal sem eno uro, nato pa prišel sem v nadi, da ga najdem tu, kamor pri-

haja vsako jutro. Ni ga! Le prisedite! Žganje je izborna.“ . . .

Šel sem na to k „Trem kronam“, a tokrat se nisem varal. Jereb je sedel v točarni.

„Ste videli, da se nisem motil? Mlakarja ni bilo. Čakal sem ga celo uro v veži in šel potem v hotel. Prepričan sem bil, da se že gosti z golažem. Ni ga! Spi gotovo doma! Navadno je bil ob tej uri vedno že tu. Naročite si golaž, zelo je dober, tudi vino ni slabo.“

Še isti dan je začel sovražnik obstreljevati mesto. Tiščali smo se na varnem, zanimali se za ranjence, ujetnike in za veličasten prizor, ko je zažarel v plamenu hrib Sv. Valentina.

Belina in dane obljube sem bil pozabil. Komaj četrty dan sem obiskal Kovača. Članek sem imel že nekoliko zasnovan.

S tresočim se glasom mi je naznanil potrty Kovač — nisem ga skoraj spoznal, tako je bil shujšan — prežalostno novico, da je zastrupil neznan storilec njegovega Belina. Gotovo nisem bil jaz edini, kateremu je zaupal Kovač skrivnostne lastnosti svojega psa in čudežne uspehe svoje dresure. Glas o psu-detektivu se je razširil in prišel slednjič do nepravih ušes. Neznanec se je zbal za svojo prostost in se pravočasno odkrižal na zavratni način svojega eventualnega ovaditelja. Kovačeva metoda je bila s tem pokopana in prišla je zopet stara metoda v veljavo in to celo pri prvem zastopniku nove struje. Znani zločin — neznan storilec!

Mogoče, vsaj izključeno ni, da se je Belin sam zastrupil — pameten je bil dovolj —, ker ni hotel živeti več na tem pokvarjenem svetu med samimi oblajanimi zločinci in razbojniki.

Bodi že umor ali samomor, s to črtico sem izklesal Belinu mal spomenik v priznanje njegovih nevenljivih zaslug na detektivskem polju.

Nekaj o harmoniji.

Manjkajoča mi prsta desne roke sta me usposobila za rednega člana častniškega omizja „Pri pošti“. Iz slučajnih sestankov z mojimi prijatelji in znanci, kateri so že vsi nosili častniško suknjo, se je bilo razvilo tekom časa častniško omizje. Stari so odhajali, novi prihajali iz jarkov, iz zaledja, jaz sem pa sedel med njimi — bela vrana — edini civilist. Nikdo se ni začudil, da me še niso izruvale naborne komisije iz civilnega vrta, hoteč me presaditi na bojno polje. Pogled na moje prste je že v kali zatrl v novodošlem gostu vsako začudenje, saj je bil prepričan, da bi se glasil moj odgovor na njegovo eventualno vprašanje po kraju nezgode: Grodek ali Foča. Vsi so me namreč smatrali za superarbitriranega nadporočnika, nadporočnika pa zato, ker sem se trdovratno smejal le dovtipom, katere je izustil kak stotnik. Jaz jim seveda v svoji skromnosti nisem jemal njihovega prepričanja, dobro vedoč, da nikomur ne ugaja resnica, predočujoča zmoto njegovih logičnih zaključkov. In lepše logične zveze skoraj ne najdeš kakor so dejstva: manjkajoči prsti, svetovna vojna, superarbitracija, civilna obleka in članstvo častniškega omizja!

Bližina fronte ter poklic navzočnih sta vodila pogovor skoraj izključno v vojni strugi. Granate, šrapneli, bombe, letala, jarki, žične ovire, rakete, ujetniki, uradna poročila in lastna opazovanja so bila neizčrpljiv vir naši debati. Da ne izdam svojega superarbitriranega dostojanstva, sem bil bolj molčeč udeleženec te družbe. Pri takih strokovnjakih ni človek nikdar dovolj previden.

Nekoč prisede k nam major. Prej je sameval pri sosednji mizi, a zahotelo se mu je družbe. Pod civilnim telovnikom mi je začelo hitreje utripati srce, kajti moja vojaška astronomija je nehala že pri stotniških zvezdah.

Kot najvišji dostojanstvenik je imel glavno besedo major. Prišel je s fronte. Informiral nas je o zadnjih uspešnih naskokih sovražne brigade.

Z živimi barvami, kakor more le udeleženec neposredno po dogodku samem, nam je razvil celo sliko krvave borbe. Vsak spopad s sovražno pehoto je zaključil z globokim požirkom piva. Pri sedmem požirku je bila sicer čaša že prazna, pa tudi naša pehota je obvladala zmagovito svoje prvotne postojanke in zapodila sovražnika nazaj.

Ko smo si umili nekoliko krvave roke in okajene obraze ter si ocedili čevlje blata strelskih jarkov, kamor nas je bila peljala majorjeva zgovornost, smo se vrnili v manj nevarno zaledje. Toda tudi pri tej točki smo prepustili majorju glavno besedo.

„Nisem še dolgo pri svojem sedanjem pešpolku. Prve dneve sem se kar začudil, ko sem spoznal, da so zastopane v častniškem zboru mojega bataljona skoraj vse avstrijske narodnosti: Nemci, Hrvatje, Čehi, Slovenci, Italijani, Poljaki. Mislil sem, da bo težavno doseči pravo harmonijo med njimi. Zato sem pa zahteval pri prvem skupnem obedu kot predsednik omizja sledeče: Ne govori slabega o nenavzočih osebah, ne politikuj in ne kvartaj! Ti trije pogoji jamčijo družabno harmonijo. Pomanjkanje prvega pogoja rodi predodke: proti nenavzoči osebi se kopičijo natolcevanja, katerih ona sama ne more ovreči; politični razgovori vzbujajo strasti in razburjajo duhove, kvartanju pa navadno sledi prepir, ker je zabava le pretesno združena z dobičkaželjnostjo. Kdor izgublja, postaja nervozen, zbadljiv in harmonije je konec!“

Vsi smo čutili resnico majorjevih izvajanj in mu pritrdili brez najmanjšega ugovora.

Še enkrat sem ponovil v mislih zlata majorjeva navodila: Oštevaj le navzoče osebe, politikuj, kadar si sam, in ne izgublaj pri kvartah! Težavno bo urediti družabno življenje

po teh točkah, toda harmonija tudi nekaj velja in že lahko zahteva od posameznika požrtvovalnosti.

„Gospod major!“ je prekinil stotnik, doma nekje na Solnograškem, molk, ki je bil nastal po majorjevih besedah: „Si-li kaj slišal o najnovejših iznajdbah, ki bodo vplivale v veliki meri na nadaljnji razvoj vojnih dogodkov? Francoz Moreau je izumil nevidno letalo, zgrajeno iz prozorne snovi, kateri ne škodujeta niti voda, niti bencin. Tako letalo se niti ne opaža v zraku. Amerikanec Kennan je pa zgradil neviden podmorski čoln, katerega obdajajo sama zrcala. V njih se odbija voda. Celo periskop je steklen, znotraj prevlečen z živim srebrom. Daleč smo prišli! Bombe bodo padale izpod neba in s torpedi bo streljal Neptun. Danes sem čital o tem v časopisih.“

Major se je nasmehnil, a tudi ostala družba se je namuznila.

„In ti, dragi gospod stotnik, verjameš vse to? Sicer je pospešila sedanja vojna marsikak izum, toda taka letala in taki čolni so slednjič vendar-le časninarske race, ki ljubijo zrak in vodo. Že imeni Moreau in Kennan pričata, da je zvalil obe raci praktikant v časninarski stroki. Star in izkušen lisjak bi združil obe imeni v eno, pripisujoč oba izuma Edisonu. Svet pozna Edisona in ve, kaj ima še pričakovati od njega. Toda More in Kennan! Ha-ha! Vi še ne poznate naših časninarjev in poročevalcev. To so vam tički! Lažejo za stavo in senzacija jim je vsakdanji kruh, katerega prodajajo brez krušnih kart. Ako bi jaz sedaj-le z vso resnobo samozavestnega izumitelja trdil, da stoji tu v sobi pred vami moj neviden in neslišen top ter vas vprašal: Ga-lj vidite? — Ne! Sedaj ustrelim! Slišite pok in grmenje? Ne! Vsi bi se mi smejali. Moreauju in Kennanu se pa ne smejete!“

Dobro je govoril major in smejali smo se vsi od srca. Celo stotnik je ugriznil v kisló jabolko, smejoč se z nami.

„Kaj pravite, gospodje, k temu? — Ko bi imel oblast, po-vojačil bi vse časnike in poročevalce, samo da bi jih lahko takoj po zaslugi poviševal in jim pripenjal red črnih gavranov lastnoročno na viseče prsi. Upam, da ni med navzočnimi rezervnimi častniki nobenega časnika po poklicu?“

Odkimali smo drug za drugim — žurnalista ni bilo med nami, pa tudi če bi bil, bi pametno ravnal, če bi zatajil v tem trenutku svoj poklic, kajti viseti med nebom in zemljo ni baš prijetno. Dognana nenavzočnost časnika pri omizju je odprla zadnje zatvornice majorjeve antipatije do teh ljudi in bobneča filipika je pridvela nadnje.

„Dovolite, da vam zapojem o žurnalistih dve pesmi. Pred dvema tednoma sem se mudil pri intendanci 12 km za fronto. V gostilni sem se razgovarjal z nekim gostom o moderni vojni taktiki. Predstavil se mi ni, jaz njemu tudi ne. Par dni pozneje pa čitam v časopisu eno stran dolgo črtico. Kdo jo je spisal, sem takoj uganil — moj sosed pri takratnem kosilu! In kaj je pisal? Obiskal me je v jarkih (že prej me je povišal v podpolkovnika!), med interviewom je padla granata, izmerjeno — pazite, prosim, gospodje, — 50 korakov od naju in pri slovesu je slišal pisec ne sicer trave rasti, pač pa zvoniti Ave Marijo v bližnji vasi. Isti avtor je priobčil dan pozneje v istem listu poročilo z ruske fronte. Tudi tu je prišel po protekciji do prvih jarkov, in glej vruga, ali ni tudi tu padla granata, izmerjeno — pazite, prosim, gospodje, — 25 korakov od njega in generala, ki mu je ravno razlagal položaj! Ali se norčuje poročevalec iz upravištva, od katerega dobiva honorar, izmerjen po distanci blizu njega padlih granat, ali pa se norčuje iz svojih bralcev? In zato, da te vodi tak poročevalec za nos, plačuj že tako visoko naročnino!“

Ni ga bilo pri mizi člana, ki bi ne bil dal z velikodušno kretnjo, hoteč skrajšati potapljajočim se časnika njih trpljenje, brce tem nepoboljšljivim lažnivcem. Živeli smo pač v svetovni vojni in par žrtev več ali manj ni igralo nobene vloge.

Vrčki so bili zopet polni in kljub nenavzočnosti časnikarjev ni trpela družabna harmonija.

Od časnikarjev do politike pa ni daleč; umevno torej, da je krenila debata na politično polje. Svetovna vojna nam je nudila dovolj prilike. Poljsko vprašanje se nam je zdelo še nerešeno. Balkan je kategorično zahteval od nas svoje stalne ureditve, pa tudi obmejni kraji na jugozapadni fronti niso bili prav zadnji v naši debati. Vse je prišlo pod našo kritiko, ki se ni ustavila ne pred vrati ljudskih zastopnikov, ne v pred-sobi deželnih glavarjev niti pred palačami raznih ministrov. Mestna, deželna, državna in svetovna politika je bila obsežen megdan, kjer smo izkušali svoje vrline in svojo izurjenost. Mnenja so bila različna, borba vroča in na pozorišču je ostalo nekaj ranjencev. Mlajše in nižje šarže rade prepuščajo pri debati zmago in triumfe starejšim predstojnikom. Toda tudi zmagovalci so odnesli iz boja nekaj skelečih spominov, edino harmonija je ostala nedotaknjena.

„Taka debata uprav oživi človeka, ki pozabi namah, da je tičal še pred par urami v strelskih, s krvjo prepojenih jarkih.“ Zadovoljno si je privihal major brke. „Sicer bo pa vsekakor umestno, gospodje, da praznujemo konec tretje brez-uspešne ofenzive. Prvo žejo nam je potolažilo pivo. Ako dovolite, povabim vas sedaj v svojo sobo na kozarec tokajca iz kleti grofa Istvana Keglevića.“

Nobeden si ni upal razžaliti gostoljubnega majorja z odklonitvijo prijaznega vabila. Stara in v ognju nevarne politične debate že preizkušena harmonija nam je ostala zvesta in z zahvalo smo se odzvali vabilu.

Na ulici nas je objela temna noč. Svetiljke niso gorele, le tupatam je razsvetlila sovražna raketa iz fronte sem višja nadstropja z magično rdečo ali rumeno lučjo.

Nehote smo utihnili. Slišale so se le naše podkovanke in rožljanje sabelj po kamenitem tlaku. Da nismo srečavali na

ovinkih vojaških patrolj, mislili bi, da hodimo po začaranem mestu.

Ustavili smo se pred hišo, kjer sem imel svojo sobo. Major je stanoval v prvem nadstropju, česar do takrat nisem vedel. To dejstvo me je zelo razveselilo. Z ogrskega izleta se bo treba vrniti in čim krajša je pot do doma, tem boljše za izletnika. Tokajec je Oger, avtokrat, če ti ukaže ležati na ulici, ležal boš!

Kapljica je bila izborna. Po prvi skodelici — primanjkovali so namreč kozarci — se ti odpira ogrska slovnica, zdi se ti, da znaš mnogo več jezika kakor si prej mislil, pri drugi poželiš vijoline, hoteč izvabiti iz strun ognjevite rapsodije, tretja te zašegeče pod stopalom, da bi zaplesal čardaš. Četrta skodelica je pa pričarala — ne vem več iz čigavega žepa — kvarte. Pojavile so se med pogovorom o avstrijski tekstilni industriji in njenem predvojnem eksportu na Balkan nakrat na mizi, izžarjajoč svojo skrivnostno moč na vse strani.

„Naj se gre solit še harmonija, če stoji na tako trhlih nogah, da jo spravijo kvarte iz ravnotežja!“ mi je pošepnil zraven mene sedeči nadporočnik ter začel mešati.

Nikdo se ni začudil, še manj protestiral. Samo ob sebi umevno se je zdelo družbi, da spadajo kvarte kot tiskana točka k našemu večernemu sporedu. Tokajec zamori vsako začudenje — — —

Igra je bila kmalu v najboljšem teku. Sreča je bila v začetku muhasta, nasmehnivši se zdaj temu, zdaj onemu, dokler ni stalno prisedla k mojemu sosеду, nadporočniku. Pri kvartah ne puščajo mlajše in nižje šarže niti zmage niti triumfov svojim starejšim predstojnikom.

Novo buteljko je prinesel sluga na mizo.

„Menda že pijemo na račun četrte ofenzive!“ mi je omenil moj sosed, nalivaje mi vina.

„Köszönöm, baratom!“

„Čas bi bil, da se poslovimo!“

„Nem tudum, baratom!“

„Ostanimo torej tu!“

„Igen, baratom!“

Harmonija je bila nema opazovalka igre, čutila se je že popolnoma domača v naši družbi. Kvarite so padale na mizo, štirje so izgubljali, da je rasel pred mojim sosedom kupček; nervoznosti ni bilo opazati, zbadljivosti še manj, niti najmanjši sporček ni motil naše harmonije.

Ko smo pa zapeli bolj „sotto voce“ pesem „Ich hatt' einen Kameraden“, ni bilo več harmonije med nami. Zamašila si je ušesa in odhitela v temno noč.

Jaz sem pa sklenil pod vplivom tokajca naročiti koj drugi dan Mikszatha v originalu.

Jó ejszokat!

Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolcz, kilencz, tíz... kdor šteje po ogrsko, zaspi takoj. Ni namreč boljšega uspavila od ogrskih števnikov.

Pasji dan.

V nujnih zadevah moram h glavarju. Vrnem se šele zvečer. Sladkorne listke razdelita jutri obhodnika, vojaške stannarine pridejo v četrtek na vrsto, da je prišlo apno in da bo cepil okrajni zdravnik drugi teden proti kozam, naznanim prihodnjo nedeljo po maši pred cerkvijo. Danes bo treba napraviti kvečjemu kako prošnjo za dopust. Toda kmalu bi bil pozabil: Popoldne bo prebiranje tukajšnjih psov. Tega prebiranja se morate vsekakor udeležiti! Obhodnik Miha — vsak čas mora priti — bo tudi navzoč, pozna vse občinarje in vse pse. Preštudirajte listine o tem, na moji mizi leže. Kako delo boste imeli pri tem, še sam ne vem. Voz me čaka! Pozdrav!“

Župan se je po teh besedah odstranil. Sam sem ostal v občinski pisarni.

Občinski tajnik. Nova služba, peta menda, odkar se je seznanil moj nos z duhom smodnika in moje uho z granatnim žvižgom. Na županovo prošnjo in iz želje po izpremembi sem bil prišel prejšnji popoldan nadomestovat obolelega tajnika v okoličansko vas.

Spomnil sem se včerajšnjega prihoda. Nad mano je brenčalo sovražno letalo in šrapneli iz naših obrambnih topov so zaznamovali z belimi pikami njegovo pot po nebu. Ker mi je nudila streha vsekakor večjo varnost pred padajočimi praznimi lonci nego klobuk, ki je javno kazal vsled starosti svojo pripadnost k luknjičavim telesom, sem stopil v bližnjo gostilno na pol litra poguma. Pri petem požirku je prižvižgala bomba na bližnjo njivo. Sovražnik me je imel v dobri evidenci.

Saj res! Popoldne je prebiranje psov! Listine sem kmalu dobil.

Tu so bila navodila županstvu. Sestavi naj takoj seznam vseh psov v občini. Lastniki naj se imenoma povabijo. Pripravne prostore mora preskrbeti županstvo, pri čemer naj pazi na prostorno ograjeno dvorišče za potrjene pse zraven nabornega lokala.

Sledil je seznam županstva. Vseh psov je bilo 175, razvrščeni so bili po hišnih številkah, označeni s pasmo, starostjo, spolom, barvo, velikostjo in številke pasje znamke.

Listine je zaključil razglas z dnevom, uro in prostorom prebiranja. Psi naj imajo nagobčnik, voditi jih je na vrvici. Razen hrane za tri dni naj prinese lastnik s seboj še kovinasto skodelico in odejo. Oba predmeta se precenita in takoj odplačata.

Kakor kak znamenit kinolog sem se dalj časa bavil s to pasjo zadevo. Rad bi se je bil rešil, toda stranke, ki bi prošila za dopust svojemu možu, očetu, sinu, ni hotelo biti.

Nekdo je potrkal.

Na moje preprijazno vabilo je vstopil star mož s črnim jopičem na škarje.

„Dober dan, očka! Gotovo bi radi imeli svojega sina nekaj časa domov, je-li?“

„Vse tri bi rad imel doma, gospod tajnik!“

„To bo šlo težko, enega vam pa že spravim domov na 14-dnevni dopust. Kje pa služijo vaši sinovi?“

„Najstarejši, Ivan, je ujetnik na Ruskem, srednji, Franc, ranjen v Milanu, o najmlajšem, Jožefu, pa nimam že osem mesecev nobenih vesti, dasi sem že pisal na vsa poveljstva in vse rdeče križe!“

„No, kaj ste pa potemtakem hoteli, očka?“

„Jaz sem Miha, občinski sluga, in sem prišel pogledat, če me imate kam poslati!“

„Nič posebnega! So že vsi obveščeni o popoldanskem pregledovanju?“

„Vsi, gospod tajnik!“

Bil sem zopet sam. Ko sem vzel seznam v roke, se mi je zdelo, da me pozdravljajo vsi psi s svojimi repi kot starega znanca.

Vstopila je nova stranka.

„Dober dan, gospod tajnik!“

Bodi previden in ne vsiljuj dopustov ujetnikom in pogrešanim vojakom! Mogoče je pa tudi ta došlec občinski obhodnik?

„Ne vem si pomagati! Pred štirinajstimi dnevi so popisovali pse po naši občini. Tudi moj pes je prišel v seznam. Pametna žival, dokler se ni nastanila na mojem dvorišču poljska kuhinja. Sprijaznil se je bil z vojaki, in ko so odšli na fronto, je izginil i on. Ubežnik je! Mogoče je vstopil prostovoljno v vojaško službo? Kako naj to dokažem? In slednjič bi si izbral vsak pes najraje službo pri kuhinji. Ker ne poznam določil, ne vem, kaka kazen me čaka. Psa ne morem pripeljati k prebiranju, brez psa pa ne dobim dostopa pred komisijo, da

pojasnim celo zadevo. Kaka sramota za mojo hišo! Prepričan sem, da bo raztrosila moja soseda po vasi vest, da sem odtegnil nalašč psa vojaški službi. Svetujte mi torej, kaj naj naredim!“

Delikatna zadeva! Paragrafov tudi jaz nisem poznal. Kaj svetovati? Slab nasvet spravi lahko oba v neprilike. Na vsak način jamči lastnik, da pride njegov pes tudi pred komisijo. V negativnem slučaju je lastnik kaznovan. Da pa omiliva to kazen, sva sklenila slednjič, naj prinese lastnik popoldne k pregledovanju hrano za tri dni, skodelico in odejo, psa naj pa opraviči s prostovoljnim vstopom v vojno službo. Pametneje nisva mogla ukreniti. Občinar mi je hvaležno stisnil roko v slovo — — —

Nova stranka! Razveselil sem se je, ker mi je že začela dišati soba po psih.

„Vi ste novi tajnik. Nove metle dobro pometajo. Prišel sem k vam po nasvet. Pred dvema tednoma sta popisovala župan in tajnik pse po naši občini. Tudi moja Diana je prišla na zapisnik in z njo njen zarod. Štiri jih je imela par dni prej. Kmalu nato je uporabila moja gospodinja mojo odsotnost in potopila ves zarod, češ, da je itak preveč brezkoristnih jedcev v hiši. Kako naj torej pripeljem popoldne v seznamu naštetih pet psov, ko mi je pa ostala edino-le psica?“

„Nepotrebne skrbi, dragi moj! Mladi in slepi psi sploh ne pridejo k prebiranju.“

„Motite se, gospod tajnik! V sosednji občini koj pri prvi hiši ob cesti je baraka trenskih psov. Tu sem videl psičke, kateri se bodo komaj čez dve leti lahko vpregali. Moja Diana je pa čistokrvni airedale-terrier, najboljši sanitetni pes, kakor mi je pravil podčastnik, vztrajna, pametna, hitra, finega nosa in še finejšega sluha. Komisija bi potrdila danes glede na to vseh pet psov. Če kaznuje zakon človeka, koji si je odrezal prste, da otežkoči svoje potrjenje, mora biti še huje kaznovan oni, ki s svojim dejanjem popolnoma onemogoči pre-

gledovanje. Mala lekcija sicer ne bi škodila moji ženi, ker ravna vedno-le po svoji glavi, toda dandanes, v vojni, se kaznujejo taki-le prestopki huje, zato sem pa tudi v takih skrbah.“

Mož je govoril resnico. Vrtinec najnovejšega pasjega delikta je zgrabil tudi mene, vrtel me v krogu hitreje in hitreje, potegnivši me slednjič vsega obnemoglega in vrtoglavega na dno apatije in resignacije. Ovadba od moje strani bi me mogoče blaniirala, nasprotno pa zgradi lahko stavbo moje sokrivde.

Moja iznajdljivost je odpovedala. S kmetom sva se gledala: najprej je bil on tele in jaz nova vrata, potem sva pa zamenjala svoji vlogi. Kaka velikanska razlika med prejšnjim in tem slučajem! Brez tolažbe, brez nasveta je moral revež zapustiti pisarno. Jaz sem pa nastavil uho, da komodnejše sprejme vase pihanje celega sveta, zatvoril pisarno in si zaželel večera . . .

Komisija je bila že zbrana: zastopniki sanitete, trenca, artiljerije, živinozdravnik, stotnik kot predsednik; občino sva zastopala jaz in obhodnik Miha. Medtem ko smo se razgovarjali o velikem pomenu psov na bojišču in v zaledju, so se zbirali ljudje na trgu, od vseh strani je bilo slišati lajanje in cviljenje psov, žvižge in klice gospodarjev.

Pregledovanje se je vršilo mirno. Zapisnikar je vpisal v posebno knjigo vsakega potrjenega psa, ki so ga nato odpekljali skozi posebna vrata na dvorišče.

Naborniki so bili vsi brez izjeme čedni, trezni in dostojni. Posebno pozornost je vzbujal jazbečar. Dolgo, vitko truplo je počivalo na izredno kratkih in krivih nogah, na ovratniku je bil pritrjen šopek cvetlic, pod vratom mu je bingljajal nagobčnik, ki si ga je bil snel nositelj lastnonožno in s špansko grandeco pred komisijo. Z inteligentnim pogledom je premotril po vrsti vsakega člana komisije (za me se še zmenil ni), pač pa je pozdravil komaj vidno s svojim krivim repom obhodnika Miho. Pes ni bil potrjen. Stotnik se je sicer trudil,

spraviti ga k delavski kompaniji za izkopavanje strelskih jarkov, toda živinozdravniku niso ugajale noge. „Krüppel!“ je dejal in usoda je bila zapečatená. Vdano je prenašal pes to sramoto in mirno je zapustil sobo. Ostentativno je pozdravil tudi pri slovesu edino-le obhodnika.

Prišla je gospodična in prinesla v naročju ljubljénka, ki je bil tako debel, da ni mogel niti hoditi. Krog vratu je imel umetno izdelan trak z raznobarnimi rožicami. Lastnici se je brala bojazen, da ji potrde nedolžno živalico, iz oči in iz vsake kretnje. Z opazko „Kanonnenfutter!“ mu je bil stotnik odkazal mesto pri 15 cm možnarjih, a je tudi to pot pogorel. Živinozdravnik je dognal „Herzfehler“, pes je bil odklonjen in v petih avstrijskih jezikih se je zahvalila presrečna lastnica komisiji, priklanja se in stiskaje pasjo „škarto“ k sebi.

„Po naboru ji grem čestitat, liter vina dobim gotovo,“ mi je šepnil na uho obhodnik, požrl sline ter si obrisal usta.

Pri zaključku je prišla na vrsto psica. Pasma: dobermanov pinč. Lepa žival. Zbegana je bila. Gotovo so jo bili zasledovali po trgu nepotrjeni psi. Na prvi pogled: sposobna! Spravili so jo na dvorišče. Tu so si pa dovolili novopečeni rekrutje v svoji prešernosti neumestne šale z njo, koleginja je opazila v plotu luknjo, smuknila skozi, za njo pa vsi potrjeni psi.

Takoj smo bili obveščeni o dogodku. Polastil se nas je strah, da je bilo triurno delo zaman in bo treba zopet pričeti od kraja. Stotnik sam je ostal hladnokrven. „Cherchez la femme!“ je zaukazal. Gospodar psice je zažvižgal; in čez pol minute je že prisopihala psica, smuknila skoz isti vhod na dvorišče in zanjo so pridrveli vsi dezertarji, katerim sta se pridružila celo dva nepotrjenca. Nesrečna ljubezen ju je prignala v vojno službo.

Pregledovanje je bilo končano, ni bilo pa končano moje delo. Spomnil sem se, da živim na izpostavljenem kraju, kjer

se odigravajo velevažni, zanimivi svetovni dogodki in čutil sem napram ostalim sorojakom v zaledju gotove dolžnosti. Ker niso oni tako srečni, opazovati te dogodke iz bližine, moram jih seznaniti z njimi potom točnih in hitrih poročil v listih.

Kinematografično se je še vedno razvijal pred mano ves semenj, v ušesih mi je še odmevalo lajanje, pod nos so mi udarjali duhovi, posebno ko sem opazil svoje mokre črevlje ter sklepal iz tega, da so proizvajali ob njih veseli in žalostni naborniki, ne da bi bil jaz kaj opazil, akrobatične vaje na treh nogah. Boljšega razpoloženja ne bi si bil mogel želeli! Pa tudi ugodni izid prebiranja me je navduševal: 53 psov je bilo potrjenih, t. j. 30·28%, od teh je bilo 17, t. j. 32·08% dodeljenih k saniteti, 25, t. j. 47·17 % k trenu in artiljeriji, 11, t. j. 20·75% bo opravljalo pazniško službo v ujetniških taboriščih. Stotnik je bil zelo zadovoljen, pohvalil je občino, ki je dala toliko sposobnih psov na razpolago, čestitajoč mi k uspehu. Jaz sem pa previdno zamolčal dejstvo, da sem tajnikoval komaj en dan v občini.

V pisarni sem pa pisal poročilo. Označil sem najprej vlogo, katero so igrale živali sploh v zgodovini. Omenil sem kapitolske gosi, svetopisemske oslovske čeljusti, Hanibalove slone in prešel slednjič na psa kot sobojevnika in tovariša. Preračunal sem odstotke glede na pasmo, barvo, starost, spol, seštel števila vseh pasjih znamk, zaključivši članek s priznanjem občinskemu predstojniku in novemu tajniku ter odposlal poročilo.

Čakal sem in čakal. Listi so prihajali, redno in z zamudo, pobeljeni in nepobeljeni. Mojega dopisa pa le ni hotelo biti! Za vsakim zaplenjenim prostorom sem slutil svoje poročilo, toda gotov le nisem bil.

Po preteku enega tedna sem se obrnil z dopisnico na uredništvo ter ponižno povprašal po usodi svojega članka.

„Kar ste nam poslali, je le neužitno nadomestilo; ničvreden surogat duševnih hranil. Ta svoj izum lahko krstite z imenom „Canicol“, ali pa s „Kineon“, če Vam bolj ugaja grška skovanka. Ako bi se bili osmelili zahtevati še honorar za svoje poročilo, bi Vas bilo uredništvo takoj ovadilo radi oderuštva. Članek smo izročili „šintarju“. V bodoče prizanašajte nam s takimi stvarmi, ker imamo tu zelo strogo pasji kontumac!“

Tako se je glasil odgovor uredništva. Mislil sem, da je moral steči kak pes iz moje pošiljatve ter ugrizniti urednika. Hotel sem mu že nasvetovati Pasteurjev zavod na Dunaju, toda nič! Pretrgal sem vse vezi z nehvaležnim zaledjem, ki nima niti pojma, kaj pomenja pasji dan v maju ob fronti...

Bismarck in Moltke.

Z županom sva sedela pred njegovo hišo pri kameniti mizi. Lep pogled se je nudil nama na fronto. Ni se še popolnoma zmračilo in že so vstajale raznobarvne rakete nad Kalvarijo in Oslavjem. Globoko v Brdih je pomežikoval velik žaromet in ošinjal s svojim svetlobnim trakom bližnje holme in sosedujo dolino. Ne daleč od naju se je slišala podoknica s fronte došlemu polkovniku: violina in klarinet sta se lovila s svojimi otožnimi glasovi, ki so bili prepojeni domotožja po širni pusti in koprnenja po kozarcu vina in cigaretah, s katerimi je po končani točki nagradil slavljeneц igralca samouka.

„Zadovoljen sem, da imava ta uradni dan za sabo. Toliko strank ni še bilo menda v naši pisarni. Izvoli!“ in župan mi je molil svojo cigaretno dozo pod nos. Pred par dnevi smo obhajali njegov rojstni dan in ob tej priliki sva se bila pobratila. „Vojaška stanarina je izplačana, poročilo na zbornu povelj-

stvo glede obdelane zemlje izgotovljeno v kvadratnih klaftrah in kvadratnih metrih. Glavno delo je torej končano. Če bi me ne skrbel Brusov slučaj, bi legel mirno spat.“

„Ta zadeva mi je popolnoma neznana“, sem omenil, prižgal cigareto in čakal, da mi pojasni župan zadevo.

„Nadomestno okrajno poveljstvo je poklicalo na pregledovanje Brusa. Posebna komisija hoče dognati njegovo usposobljenost. Brus je norec. Ne sicer nevaren, a norec je. Prej odličen mojster, potoval je mnogo po svetu, zaslužil mnogo, sedaj se mu pa že dve leti meša. Zaklepa se v svojo sobo, hodi gor in dol, ne govori z nikomer, vsak peti, šesti dan vzroji: kriči, vpije in se čez par ur zopet umiri. Teme se zelo boji. Brez spremstva ga ne morem poslati po svetu, njegova mati ne more z njim, obhodnika ne mara, podžupani nimajo časa, meni je pa nemogoče.“

„In ker je nadučitelj pri vojakih, župnik v cerkvi, bi rad meni poveril to nalogo, pa si ne upaš izraziti tega svojega namena in hodiš vsled tega kakor mačka krog vrele kaše. Sem-li uganil?“

„Si in nisi! Do sedaj nisem še mislil nate, toda ti sam si mi pokazal pravo pot iz te zagate. Stvar je delikatna in vsakomur je ne bi zaupal. Brus ima večkrat čudne ideje, tem moraš slediti, pritrjevati moraš največjim bedastočam in se vanje vživeti. Gorje, če mu kdo nasprotuje! Čim bolj premišljam, tem bolj sem prepričan, da ne dobim zanj boljšega spremljevalca od tebe. Še nekaj! Brus ne pozna vrednosti denarja, razsiplje ga na vse strani. Brez krone ti ne kupi niti škatle vžigalic, zato treba nanj paziti.“

„Če se ne zahteva drugega od mene nego soglasja z njegovimi idejami in omejitve njegove zapravljivosti, sem pripravljen prevzeti spremstvo. Upam, da ni nalezljiva njegova bolezen, in naj je tudi nalezljiva, tako hitro nikdo ne opazi, da se je pomnožilo število norcev v dobi, ko nori več ali manj ves svet.“

Župan je izginil, toda kmalu se je zopet prikazal z zaprašeno steklenico pod pazduho.

„Velik kamen se mi je odvalil od srca. Takoj preskrbim obema potne listine. Jutri popoldne že lahko odpotujeta, pojutrišnjem ga pelješ pred komisijo in zvečer bosta že doma. Pij, dragi! Želim ti vso srečo na pot! Star rizling!“

Čim bolj se je nižala cekinasta vsebina steklenice, tem bolj so mi rasle zmožnosti za mojo novo misijo. Čudil sem se le, da mi ni preskrbela vojna že prej kake službe v norišnici.

Vodene oči brez življenskega ognja z brezizraznim pogledom v daljavo, razmršeni lasje, dolga, sama sebi prepuščena brada, bled obraz, koščena lica, močna platnena srajca brez telovnika in brez jopiča: tak je živel Brus v moji domišljiji in tak je rogovilil celo noč po mojih sanjah.

Drugo jutro je prišel Brus v pisarno: inteligentne oči, skrbno negovana brada, umetniško počesani lasje, moderna svilena ovratnica, elegantna obleka, bel telovnik, zlata verižica, zavihani hlačnici, rumeni čeveljčki, manšete, rokavice, palica.

Ko me je predstavil župan, nisem mogel skrivati svojega presenečenja. Moje veselje je bilo odkritosrčno in moj vzklík: „Me veseli!“ je prišel iz razbremenjenega srca.

„Saj res! Popoldne, gospod Brus, se lahko popeljete z našim gospodom tajnikom. Isto pot ima kakor vi, gre namreč naročat živila za našo aprovizacijo. V družbi je prijetnejše potovati.“

Par ur pozneje sva bila že na postaji. Posrečilo se mi je govoriti s sprevodnikom in ga naprositi, naj naju spravi v poseben oddelek. Ponižna prošnja in srebrna krona sta dosegli svoj namen. Po sprevodnikovem vedenju napram mojemu varovancu sem pa spoznal, da je imel ta iste želje, ki so pa bile precej dražje, kajti sodeč po poklonih in nazivanju: Vaše blagorodje, prežlahtni gospod, sem cenil Brusovo rado-

darnost na pet kron. Spomnil sem se županovega svarila, toda bilo je, žal, prepozno!

V oddelku sva bila sama. Brus je zrl nepremično skozi okno. Bal sem se, da mu to nepretrgano drvenje vtisov ne pospeši napada. Pazil sem pa vedno, da je bila med nama gotova razdalja, ker taki bolniki so pri napadih baje nasilni.

Molčala sva. Kako lahko, kako enostavno se mi je zdelo prejšnji večer pri kozarcu rizlinga ravnanje in občevanje z norcem! Ko sem imel pa udejestviti svoje zmožnosti, porušil se je ves moj načrt. Da bi že ne gledal venomer skoz okno! To mu zna še škodovati.

Prišel je sprevodnik, da nama preščipne listka. Ustavil se je in sedel.

„Lep dan, gospoda!“ S tem pozdravom je prekinil sprevodnik molk, ki mi je legal že na živce. Gotovo je nameraval zaupati nama kako tajnost in je bil ta pozdrav le uvod k temu. Šest kron napitnine je hotel tudi zaslužiti.

„Jaz sem ekscelencja Bismarck, gospod sprevodnik, in moj spremljevalec je ekscelencja Moltke, da boste vedeli!“

Začelo je. Zaželel sem si prejšnjega molka. Norec je vendar še najbolj pameten, kadar molči. Kaj sedaj? Nasprotovati Brusu resnici na ljubo, bi pomenjalo dražiti ga in povzročati škandal. Moja soglasna izjava norcu na ljubo bi me pa lahko spravila v konflikt s kazenskim zakonom. Sprevodnik je pač uradna oseba. Pomežikoval sem mu, toda zaman! Sprevodnik je bil tako osupel, da je le strmel v Brusa in pozabil celo zapreti usta.

„Kako pa to, da potujeta ekscelenci v tretjem razredu?“ je slednjič vendarle pripomnil sprevodnik.

„Potujeva incognito, ker sva se hotela zavarovati pred nepotrebnimi vprašanji.“ Moral sem jaz odgovoriti, sicer bi bila nastala še večja kolobocija.

„Da, da, incognito potujeva: jaz Bismarck na nabor, Moltke pa nakupovat slanino in čebulo.“

Še enkrat naju je oba pogledal sprevodnik ter se molče odstranil.

Misel za mislijo mi je drvela po glavi, druga žalostnejša od druge. Sprevodnik je bil prepričan, da sva oba norca, jaz najbrže petkrat večji, ker sem mu dal petkrat manjšo napitnino. Če pa sprevodnik ni bil tega prepričanja, potem pa gorje nama! Taka šala bi znala imeti hude posledice: preiskovalnega sodnika, obtožbo, obsodbo, kazen. Zadnje tri posledice bi občutil edino jaz, ker bi se ustavile pri Brusu že tekom preiskave pri zdravniškem izvedencu.

Pogledal sem tovariša. Zrl je zopet skoz okno nepremično. Zdel se mi je liki otrok, ki je zažgal očetovo hišo in se igra ob svitu goreče strehe s kamenčki na dvorišču.

„Vi ste torej Moltke! Veste, jaz sem si predstavljal tega moža drugačnega.“

Najraje bi mu bil prisolil krepko zaušnico na tako izzivanje. „Tudi jaz sem si predstavljal Bismarcka drugačnega,“ sem mu zagodel, vrgel raz krov županov nasvet o soglasju z norčevimi idejami, mirno čakajoč izbruha.

„Če mislite, da sem jaz Bismarck, se motite! Jaz sem posestnik Ivan Brus in potujem na višji ukaz k pregledovanju.“

Hvala bogu, megalomanija ga je zapustila! Toda kaj poreče sprevodnik na to? Ali naj tudi jaz odložim svojo vsiljeno mi vlogo Moltkeja? Če je ne odložim, sem norec, če jo odložim, tudi, ker sem se izdajal pri zdravi pameti za generala.

Prišel je revizor k nama. Preščipnil je listka, pregledal skrbno najine potne listine, vprašal vsakega po imenu in prisedel. Sprevodnik ga je bil gotovo opozoril na prečudna potnika in prepričati se je hotel sam o resničnosti sprevodnikovega mnenja. Rad bi bil povedal revizorju, kaj in kako, toda ni mi bila dana prilika. Ni mi preostalo drugega, kakor vdati se v usodo. Če do tedaj še nisem bil obešen, upal sem, da

tudi v tem slučaju ne bom. Kadar zapusti človeka pamet, mu priskoči na pomoč sreča. Na to sem zidal.

„Povejte, gospod revizor, s kom se pravzaprav vojskujemo?“

Mene ni presenetilo to vprašanje. Vedel sem že iz županovih ust, da se ni zmenil Brus zadnji leti prav nič za svetovne dogodke, ki so vznemirjali kakor velikanski valovi že mesece in mesece ves svet, ki so se pa razbili pred njegovo hišo in pred njegovimi zaprtimi vrati. Po svoji sobi se je izprehajal, dokler se ni utrudil in uprizarjal po petdnevnih odmorih malo ofenzivo med štirimi stenami.

Revizor je pa ostrmel. Pripravljen je bil sicer na kako neumno vprašanje, toda kaj takega se mu še ni bilo pripetilo in je prekašalo najsmelejše njegovo pričakovanje!

Vroče mi je prihajalo. Pogovor treba na vsak način spraviti v drug tir. Samo politike ne! Prenevarno ob takih časih ob fronti. In še predno je pripravil revizor odgovor, sem ga vprašal:

„Kaj pravite, gospod revizor, bo-li letos dobra letina?“

V revizorjevem pogledu sem bral kratek stavek: to je številka dve! Niti najmanj si ni mislil, da sem hotel rešiti položaj in mu prihraniti odgovor.

S tem sem imel pa tudi že izgotovljen strategičen uprav Moltkejev načrt: odbiti vsako neumno vprašanje mojega varovanca z novim vprašanjem. Spoznal sem, da ne zahteva Brus nikakih odgovorov na svoja vprašanja, revizor pa tudi ne bo tak norec, da bo odgovarjal dvema norcema.

Nekaj časa je uspevala moja taktika izborna. Radovednost, izražena v vprašanjih, je pa postala nalezljiva, moje taktike se je oprijel slednjič tudi revizor in stavil tudi sam vprašanja, ne pričakovaje odgovorov.

Položaj se je vsled tega poslabšal. Enako orožje tu in tam. Moj prejšnji Moltkejev talent me je zapustil in slutil sem bližajočo se odločitev in z njo katastrofo.

Brus: „Koliko so zaslužili na dan zidarji pri gradbi babilonskega stolpa?“

Jaz: „Ali mislite, da tvori toča v poletnih mesecih res dva odstotka vseh padavin na Krasu?“

Revizor: „Povejta mi, ali sta vidva norca, ali sem jaz?“

Tema je postala. Prišli smo v predor, kjer se je naš vlak ustavil, skrivši se pred sovražnim letalom, ki je že delj časa iskalo prave prilike, pozdraviti ga z bombami.

Brus je utihnil. Župan mi je bil povedal resnico. Norec se je bal teme.

To priliko sem uporabil ter tiho zaupal revizorju vse. Mojo odkritosrčnost je vrnil revizor z enako odkritosrčnostjo ter mi priznal, kako je nameraval brzojaviti s prihodnje postaje, naj naju čaka v mestu na kolodvoru poseben zaprt voz, da spravi oba v norišnico. „Nič čudnega,“ je dostavil, „da se človeku zmeša na tej progi! Granate, šrapneli, bombe niso za živce vsakogar.“

Miren in molčeč je ostal Brus tudi, ko je bil zapustil vlak že davno predor, ki me je bil rešil psihopatične preiskave. Naj bi padel slučajno v roke zdravniku-začetniku, kdo bi me bil rešil iz poslopja z zamreženimi okni!

Nedaleč pred ciljem se je pa spomnil Brus, da pojde drugo jutro na nabor ter si zaželel z vsem poudarkom šopka, lepega šopka svežih rož, s pisanim trakom.

Ko sva sedela v gostilni pri večerji, sem se domislil šopka in se odstranil, hoteč ga kupiti v bližnji cvetličarni. Brusove želje so bile zame povelje, spečega leva nisem hotel buditi v njem, samega pa tudi nisem pustil v prodajalno, ker sem poznal njegovo zapravljalnost.

Takoj sem se vrnil s šopkom. Skrival sem ga pod suktnjo. Brus je bil prisedel v moji odsotnosti k sosednji mizi ter po svoje zabaval tujo družbo. O kom je govoril, sem bil kmalu na jasnem, ker sem slišal opazko: „Tiho, Moltke gre!“ Rad sem privoščil Brusu to nedolžno zabavo, naj me je tudi po-

norčil pred neznano družbo, da so le krožniki ostali celi in da ni bilo večjega škandala.

Kar sem bil pričakoval, se je tudi zgodilo. Brus ni bil potrjen. Niti šopek mu ni pomagal.

Kako ga je zadela ta sramota v živo! Jokal je kakor majhen otrok in svetle solze so mu polzele skoz gosto brado. Svoje žalosti ni skrival. Njegovi vzdihji so trgali vsakomur srce. Njegova žalost je prešla tudi name in ko sem stopil iz vlaka, so se zrcalili žarki zahajajočega solnca tudi v moji mokri bradi.

Novi serum.

Nemoten sem hotel biti pri svojem delu, zato sem šel koj po kosilu v občinsko pisarno. Delo mi je šlo hitro izpod rok in kmalu sem odložil pero.

Zamislil sem se. Jutranji prizor mi ni šel iz glave. Strelj naših obrambnih baterij so me bili zbudili. Skočil sem iz postelje k oknu. Krasno jutro! Solnce je bilo še za gorami. Veličastno je plul pod temnomodrim nebom sovražni Zeppelinovec, podoben veliki debeli smotki. Na vseh straneh so ga obkroževali mali beli oblaki. Iznad bližnje doline sta se vzdignili naši letali, čulo se je že ropotanje njunih strojnic. Zeppelinovec je pa mirno jadral proti meji.

Strel! Smotka se je vžgala, zasvetilo se je na zrakoplovu, lučka je postajala večja in večja, dokler ni požrl plamen celega ovoja, in goreča baklja, zapuščajoča za sabo steber črnega gostega dima, je strmoglavila v globino.

Par ur pozneje. Sovražnik je ljuto obstreljeval občino. Granate so žvižgale in pokale. Udarjale so druga za drugo v bližino vojaške bolnice. Bolniki na belih rjuhah so prestajali še enkrat vse strahote umazanih, blatnih in okrvavljenih

jarkov, in hujša se jim je zdela smrt med belimi stenami kakor pa zunaj v naravi, kjer je bil za nasipi, žičnimi ovirami njen pravi dom.

Popoldansko solnce je pošiljalo svoje pekoče žarke v sobo. Muha je sitnarila krog moje glave. Z ruto sem jo podil iz sobe, toda od odprtega okna se mi je vračala vedno in vedno zopet v sobo. Njena trma je podvojila moje stremljenje: z ruto in klobukom sem jo lovil, stopivši ji slednjič po srečnem udarcu kot zmagovalec na tilnik.

Poten in utrujen sem sedel zopet za mizo — — —

Vrata se odpro in v sobo stopi šest mož v dolgih, belih haljah z modrimi črtami, na glavi platneno pokrivalo s širokimi krajci, na nogah copate. Gotovo vojaki iz bližnje bolnice!

Postavijo se pred mojo pisalno mizo.

Bledi obrazi, koščena lica, udrte oči. Strah? Bolezen? Kdo ve, mogoče oba!

„Zelite, gospodje?“

„Prišli smo iz bolnice, kjer nam ni več obstanka. Mesto miru in počitka — granate! Rešili smo se jarkov, rešili smo se dežja in prišli pod — kap! Nazaj ne gremo več! Če so nam prizanesle granate in šrapneli na fronti, se jim nočemo nastavljati pod rdečim križem. Sedaj smo tu in vas prosimo: Izročite nam potrebne potne listine, da zapustimo takoj to nevarno bivališče!“

„Popolnoma upoštevam, gospodje, vaše stališče, toda povem vam, da se niste obrnili na pristojno mesto. Županstvo vam ne more izdati takih listin. Če bi bili civilisti in tukajšnji občinarji, bi vam izročil pismeno priporočilo na orožniško postajo in ta bi vam takoj izpolnila potrebne obrazce. Vi ste pa pod vojaško oblastjo, stopiti morate že do štacijskega ali pa do etapnega poveljništva. Prvo je v tretji hiši od tu, blizu vodnjaka, drugo dobite v sosednji vasi!“

„Vse to nam je že znano, gospod, toda brez dovoljenja svojih zdravnikov se ne smemo pokazati pred nobenim vojaškim komandom. Takega dovoljenja pa ne dobimo, ker se nanajamo sedaj v infekcijski bolnici, v takozvani kolera-baraki. Svojim zdravnikom in strežnicam smo namreč ušli.“

Zganem se. Infekcijska bolnica! Kolera-baraka! Kurjo polt začutim na rokah, lasje se mi zježe, kolena se stresejo, svinčnik mi pade na mizo.

Odstraniti moram te neljube in nevarne prosilce.

„Gospodje, kar je vam zabranjeno, lahko jaz storim. Po-
vejte mi po vrsti svoje ime, priimek, rojstni kraj, starost in bolezen, takoj stopim s temi podatki do gospoda stotnika, katerega dobro poznam, ob štirih vam prinesem potne legitimacije in ob šestih sedemnajst minut se že lahko odpeljete proti varnemu zaledju.“

Dobra je bila moja misel. Zadovoljstvo sem čital raz njih obraze in hvaležnosti so odsevale njihove oči.

„Prosim torej vaša cenjena imena! Požuriti se moram, da dobim še pravočasno gospoda stotnika v pisarni!“

„Jaz sem Edvard Troller iz Linca. 28 let star. Otrpnenje tilnika.“

„Jan Štepnicki iz Lvova. 31 let. Pegasti legar.“

„Istvan Szallay iz Szegedina. 24 let. Kolera.“

„Giovanni Tonelli iz Rive. 37 let. Kuga.“

„Vaclav Pospysil iz Pilzna. 22 let. Malarija.“

„Tomo Grdić iz Splita. 40 let. Črne koze.“

Hitro drči svinčnik po poli. Dihati se ne upam, da ne požrem po nemarnosti kakega bacila, prosilcev pa tudi ne pogledam med pisanjem, da ne zamudim preveč časa in da ne privabi moj pogled simpatičnim potom kake bolezni.

Končano je! Šest oseb — šest bolezni!

Pogledam proti vratom: otrpnenje tilnika in pegasti legar mi zapirata pot do njih; ozrem se proti oknu, dohod do njega

mi zabranjujejo kože in malarija. Skok čez mizo? Trdno stojta pred mano kolera in kuga.

Telovadba me ne more rešiti. Če ne pride gora k tebi, pojdi sam k njej, če ne moreš ubežati sam, odstrani okužence! Kjer neha vojskovodja, tam prične diplomat.

„Hvala vam lepa za podatke! Prosim vas pa, da se takoj vrnete domov, še predno opazijo zdravniki in strežnice vaš tihotapski odhod! Če vas dobe tu, mi ne bo mogoče ničesar ukreniti v vaš prilog. Kdor hoče sedeti ob šestih že v vlaku, ne trati časa, požuri se! Na svidenje! Grüß Gott! Polecam się! Jónapot! Addio! Na zdar! Bog!“

Moj nasvet učinkuje. Počasi zapuščajo sobo po vrsti. Za črnimi kozami se zapro vrata — — —

K oknu bi skočil ter pogledal, zapuščajo-li res občinsko hišo? Ne morem! Nimam dovolj moči. Kakor svinec leži nekaj na mojih udih. Iz zapisnika pred mano se mi pači šest bolezni nasproti. Pajčolanasta megla zastira moj pogled. Skoz njo vidim iz šestih točk korakati proti meni po mizi cele roje bacilov, roji se množe v čete, čete v kompanije, kompanije v bataljone, polke, divizije, bojna črta se razvija: šest armadnih zborov aliiranih bacilov se pripravlja zadati mojemu zdravju smrtni udarec.

Ali ni rešitve? Kraljestvo dam za konja, na katerem bi zbežal iz te nevarne bližine! Toda konja ni! Na pomoč mi pa pride korporal pri sanitetnem oddelku. Nanj se spomnim in njegovih včerajšnih besed: „Kužnih bolezni se vam ni bati: za vsako bolezen poln štamperl, pa mirna Bosna!“

Po reki priplava šibka bilka. Zgrabim jo, ne izpustivši je več. Istočasno pa skočim k omari in glej, Sobieski se že bliža Golovcu, jaz pa na bilki rešilnemu bregu!

V temnem kotu sanja steklenica pristaega medicinalnega konjaka svoj sen o mladosti, ko je bila še polnokrvna hčerka ogrskega grofovskega soda, ko ji še niso bili obrnili Cislitvanci probkovne glave, izpustivši ji toliko njene žlahtne krvi.

Neumnost! Naj sanja, kar hoče! Na delo! Prvi štamperl proti otrpnenju tilnika, drugi proti legarju, hitro, fitro, armada mogoče že naskakuje — — — tretji proti koleri, četrti — — — vruga, zapisnik v roke, da pojde hitreje! — — — četrti proti kugi, hitro! slišiš že trombe glas in signale? — — — peti proti malariji in šesti — — —

Nič! steklenica je prazna. Njen sen je končan, njena žlahtna kri iztekla. Končan je pa tudi moj sen o rešitvi. Sobieski se kuja in blizu rešilnega brega me pograbi vrtinec.

Usoda mi odloča torej koze, črne koze! Bolezni s pridevnikom se bojim! Že bolezen sama je strašna, kaj pa, če pride še pridevnik k njej! Še enkrat nagnem steklenico. Brez uspeha! Niti ene same črne koze se ne morem ubraniti!

Škoda, da nisem nalival manjše količine v vsak kozarec! Nalil bi bil vseh šest, ne sicer do vrha, a vendar toliko, da bi bil dobil od vsake bolezni le nekaj bacilov, ki bi se bili slednjič stepili v moji notranjosti! Bacili se baje radi sovražijo med sabo in čim različnejši so, tem hujše sovražstvo vlada med njimi. Ene vrste bacili bi sicer slednjič obvladali po hudem boju bojišče, toda bili bi tako izmučeni, da bi ne mogli izkoristiti svoje zmage in — jaz bi bil rešen!

„Škoda“, „bi“, „baje“, vse to ni nič stvarnega! To so izrodki razgretih možganov! Korporal je govoril o polnih štamperlih in to izključuje vsako drugačno tolmačenje.

Črne koze! Brskam po svojem spominu, o vsaki drugi bolezni vem še precej, toda, črne koze — tabula rasa! Gotovo spadajo povzročitelji te bolezni k oni kategoriji bacilov, imenovani „Divide et impera“, ki se množe potom delitve in tako vladajo. Cepljen sem sicer proti kozam, toda obvaruje-li to sredstvo človeka tudi pred črnimi kozami?

Ali me že trese mrzlica, da izgubljam čas z brezplodnimi izvajanji? Potipljem žilo: bije zelo hitro. Potipljem čelo: gori! Roka mi pade na mizo, težja je od svinca.

Alkohol vpliva: pet kozarcev konjaka zaporedoma v vročih popoldanskih poletnih urah, ni kar si bodi — — —! Ne varaj samega sebe in ne obtožuj sokrivde vročih solčnih žarkov, ki nimajo pri tem ničesar opraviti! To so črne koze! Uredi raje svoje posvetne zadeve, dokler obvladuješ še svoje čute, obenem pa si zapiši točno pojave in znake te nove bolezni, da bodo črpali še pozni rodovi iz tvojih zapiskov svoje znanje in da bodo zidali zdravniki svetovnega slovesa na podlagi tega tvojega predsmrtnega razodetja novo, uspešno terapijo proti črnim kozam!

Strah pred smrtjo stoji za mano, šepetajoč mi na uho skrivnostno besedo: oporoka.

Nenaden čut, koristiti človeštvu s popisom najhujše bolezni, mi šepne istočasno v drugo uho besedi: črne koze!

Kri mi zapolje po svinčenih rokah. Čutim, kako si gradi polagoma svojo odkazano ji pot po žilah. Podobna je svetlosrebrnemu stebriču, ki narašča pod vplivom gorke sape v toplomerjevi kroglici do najskrajnejše točke.

Pero v roko, novo polo pred se! Že čitam naslov: Moja oporoka in črne koze.

To bodo ljudje zijali, ko me pokopljejo!

„Umrl je. Zapustil je oporoko.“

„In?“

„Nič drugega!“

„Kaj? Nič drugega? Zapustil je črne koze v najboljšem životopisu!“

„Njegovi upniki bi gotovo raje videli, da bi bil zapustil koze raje v hlevu kakor v životopisu!“

Dovolj, pričeti treba, da me ne presenetijo črne koze!

„Pri popolni zavesti“ — — — kako lepo to zveni! Toda stoj! „pri popolni pameti,“ bi zvenelo gotovo prijetnejše že radi aliteracije. Na lepoto treba paziti, saj je Heine celo spesnil svojo oporoko.

Še prej pa — prvi znaki črnih koz: splošna utrujenost. Človeku se prične mešati. Govori samo v pogojnih stavkih, pričakujoč še vedno rešitve, ozdravljenja, čudeža.

Treba se podvizati.

Nepremičnin nimam. Zdi se mi, da se premiče pred mojim očmi soba in vsa oprava. Vse pleše. Konjak? Ne! Črne koze? Skoraj gotovo! — — —

Profesorju, ki je prečrtal, kritikovaje mojo knjigo „Pol litra vipavca“, zadnjo besedo v naslovu, zapisavši mesto nje „jesiha“, bodi odpuščeno tri leta po moji smrti!

Nadaljnji znaki črnih koz: utrujenost mahoma izgine. Zaveš se povrne bolniku, z njo pa tudi gotovost bližajoče se smrti!

Pokopljejo naj me na državne stroške.

Smrti se bolnik ne boji. Urediti skuša svoje lastne zadeve, obenem pa ne pozablja splošnega blaga.

Nagrobni govor imej prijatelj Rudež! Rad bi že sedaj vedel, če bo tudi ob tej priliki ponovil svoj stavek: kri ni voda? Kdarkoli je govoril, vedno je tudi krinivodaril.

Pri misli na splošni blagor — to se tiče seveda druge točke, namreč črnih koz — se spomni bolnik tudi države, kateri odkazuje lepo nalogo.

Oporoka je končana. Datum. Podpis.

Bolnik se čudi, da se niso še pojavili zunanji znaki. Nobene črne pege ne opaža na koži. Mogoče so izpremenile črne koze svojo barvo tekom svetovne vojne? Mogoče so črne koze bolj koze kakor pa črne?

„Bacili! Zahvaljujem se vam, da ste me blagovolili počakati toliko časa! Svoje zadeve sem uredil. Razpolagajte z menoj!“

„Sovražnik se bliža. Po odpadku petih armačnih zborov, katere je uničilo po korporalovem nasvetu pet polnih štamperlov konjaka, je preuredil zadnji zbor svojo razvrstitev, ojačil se, podvojevši sproti svoje divizije potom delitve ter se pripravil

na usodepolni naskok. Vidim, da je ta naperjen proti mojemu desnemu krilu.

Podajam se!“

„Gospod tajnik, nisem vas hotel takoj vzbuditi. Že četrť ure čakam. Ko ste pa v spanju parkrat zaječali in zastokali, sem vas hotel rešiti neprijetnih in mučnih sanj. Potrkal sem vas — oprostite moji predrznosti! — po desnem ramenu. Pri našam pošto, časopise. Sovražnik pripravlja novo ofenzivo — šesto menda. Čez pol ure pride sem v pisarno predsednik prevzemne komisije za oddajo kovinskih predmetov na kratek razgovor.“

Obhodnik Miha je stal pred mano. Skromen, kakor vedno, se ni niti zavedal, da me je rešil črnih koz?

Kako sem mu stisnil roko! Vriskala sva oba, jaz veselja, on vsled bolesti. — Cepljenje — premagano stališče! Edino obrambno sredstvo proti črnim kozam je in ostane novi serum: obhodnik Miha!

Bog ga živi!

Štajerski preludij.

Časnikarska poročila se niso motila. Brzobjavke so naznačale novo ofenzivo, ki je tudi že pričela z vso ljutostjo, prekašaje glede števila topov, pripravljenih čet in nagromadenega streliva vse dotedanje. Ta brzobjavka je bila sicer iz Lugana, ni pa bila zlagana, odgovarjala je groznim dejstvom. Topovi so besneli, njihovi posamezni glasovi so se izlili v en sam grom, ki mu ni bilo konca. Dan se je izpremenil v noč: beli oblaki šrapnelov, temnorjavi dim granat in črni nestvori ogromnih min so zatemnjevali poletno solnce. Noč je postala dan: razsvetljevali so jo nešteti žarometi, ogenj iz topovskih

žrel in raznobarvne rakete. Cela dolga fronta je bila podobna svečanostni bakljadi rumenih, zelenih in rdečih lampijončkov.

Strah pred morebitno izpraznitvijo kraja se je bral vsem z obraza. Kaj to, če padajo izstrelki tudi v vas, če je vsaka dovozna cesta pod najhujšim ognjem, četudi podre granata pol hiše — druga polovica ostane, domačini se stisnejo in ostanejo doma!

V občinsko pisarno so prihajali ljudje po tolažbo in po novo upanje. Radi bi bili zvedeli, da ni še take nevarnosti in naj se jim je tudi predočevala neizprosna sedanost s svojimi dalekosežnimi posledicami, niso hoteli verjeti kruti resnici, ker se niso mogli, ker se niso hoteli sprijazniti s slovesom od ljubljene doma.

Obhodnik Miha mi je prinesel pošto: Prijatelj Mirko mi piše precej obširno pismo. Bilo je pisano še pred strahotami nove ofenzive in iz njegove vsebine mi je vela nasproti nekaka brezskrbnost, a istočasno tudi vdanost v vse grozeče možnosti.

„Dragi!

V soboto sem zvedel slučajno od neke kmetice, ki je prišla na davkarijo po vojaško podporo, da tajnikuješ. Takoj sem sklenil, da Ti pišem.

Jaz bivam v tem kraju že od zadnje ofenzive. Ko so se bližale granate bolj in bolj naši hiši, smo se vzdignili, zapustivši mesto, rečem Ti, pravočasno! Prihodnjo noč je odnesla granata lep kos hiše.

Daleč se nisem upal. Čim bolj se oddaljam od mosta, tem bližje bom Lipnici! Ne vem sicer, če sem pogodil v tem oziru pravo, kajti potovanje v obrokih mi nikakor ne ugaja, ako ima že biti cilj mojega begunstva kako taborišče. Čim prej se umiri človek, tem bolje! Toda, saj veš: človek ostane raje v okolici, če mu ne dopuščajo razmere bivati v mestu, na katero ga veže toliko lepih spominov.

Koliko poti, koliko poklonov, koliko nagovorov, da sem dobil od županstva, orožništva in glavarstva dovoljenje ostati v kraju, katerega sem si bil izbral! K temu dovoljenju nista pripomogla ne prijateljstvo, ne protekcija. Edino moje svečano zatrdilo, da imam dovolj živeža in denarja, me je rešilo Lipnice. Pred oblastmi sem se bahal bodisi z živili, bodisi s prihranki liki vojni dobavitelj. Etsi desint vires, voluntas itd.

Najel sem prazno bajto in se v njej kmalu udomačil. Od doma nismo vzeli mnogo stvari s seboj, ker nam je bil strah za petami. Zato pa tudi ležim sedaj na trebuhu in Ti na podu pišem to pismo. Idila! Begunski komptoir! Prve dneve sem sestavljal nekak seznam onih predmetov, katere bi moral vzeti človek s seboj v begunstvo in naj je še taka sila; ko sem končal delo, sem opazil v svojo grozo, da bi bil moral naložiti po svojem seznamu dva velika vozova samih prepotrebnih stvari, in ne-le to: pred begom bi bil moral nakupiti v naglici še marsikaj koristnega! Raztrgal sem seznam.

Tu je dobro vino. Pijem ga in modrujem. In vino veritas! Zato so pa tudi posadili stari Grki svojega velikega misleca in modrijana v sod.

Nekaj časa se mi je godilo dobro. Živeža smo bili prinesli še nekaj od doma. Toda vreča koruze se je nižala, fižol se je pa kar topil pod vročimi poljubi obfrontnega apetita.

Misliti je bilo treba na izpopolnitev naših zalog. Želel sem si občinske aprovizacije! Ker sem pa bil begunec, ki živi glasom lastnoročno podpisane izjave v izobilju in ima tudi dovolj bankovcev, da preplača potrebna živila, če treba, petkrat, šestkrat, sem se moral zadovoljiti le s svojo skromno željo. Toda ta te ne nasiti!

Pri vinu sem čakal, da mi šine pametna misel v glavo. Tudi peta četrt jo je zaman klicala. Videl sem že Lipnico na obzorju — — —

Krčmarjeva hči Pavla mi je potožila, da dobi vsaka oseba samo tri četrtine kg sladkorja na mesec.

„Celo s kavo moramo štediti. Drugih dobrot pa tako nimamo me ženske. Ubijaj se celi ljubi dan, opravljaj vsa ženska in moška dela na polju, v hlevu, doma, zvečer se pa zadovoljij z grenko kavo!“

„Pavla, na vašem mestu bi se obrnil do pristojne oblasti s prošnjo, naj zviša količino. Na prošnjah stoji svet! Prošiti je vsekakor dovoljeno, če bo prošnja uslišana, je seveda drugo vprašanje.“

O mraku pri vaškem vodnjaku so zvedele že vse ženske, da se s prošnjo ne pregreše proti vojnim postavam, poslale so deputacijo s podžupanjo na čelu k meni in drugo jutro sem jim spisal prošnjo. Ko sem jo prebral zbranim gospodinjam in jim jo predložil v podpis, se je vse jokalo. Sladkor in grenke solze — kak kontrast!

Pot do ženskega srca vodi naravnost skoz skodelico sladke kave, zapomni si to življenjsko resnico! In kdor ima ženske na svoji strani, je pridobil tudi simpatije moških, česar tudi ne smeš nikdar pozabiti! Pot do občinske aprovizacije se mi je odpirala in Lipnica je izginjala — — —

Zvečer sem nasvetoval sošedom, naj izvole generala, ki je preskrbel občini nov vodovod in izboljšal cesto, z ozirom na te njegove zasluge za častnega občana.

Med frakcijami ene in iste občine pa vladajo že od pamti-vekov napeti odnošaji. Tako tudi v tej občini. Izvolitev ni šla tako gladko od rok, kakor bi bil to zaslužil general. Ker so jo predlagali in priporočali zastopniki naše frakcije, so jo ovirali zastopniki sosednje frakcije s stvarnimi pomisleki: da lahko obremeni izvoljenec občinsko blagajno, če pride na be-raško palico, da se bo lahko mešal v domače volitve ter pripomogel s svojim glasom nasprotni politični stranki do večine. Slednjič sta vendar zmagala novi vodovod in popravljena cesta. Generala so imenovali za častnega občana.

„S tem je prišel v vašo občinsko zvezo in kot član občine ima pravico do vaše aprovizacije. Kakor vsakemu drugemu

morate dajati tudi njemu koruzo, moko, slanino, fižol, makarone itd. Gotov sem, da odstopi general meni svoj delež, če ga le prosim za to!“ sem omenil svojim sosedom takoj po volitvi.

„Niti vprašati vam ni treba, že napravimo, da dobite generalov delež, saj so opazile že naše ženske ta nedostatek. Le brez skrbi!“ Tako so mi odgovorili možje.

Kaj meniš, komu se imam zahvaliti za občinsko aprovizacijo, sladkorju, ki visi še v zraku, ali vodovodu, ki je že dograjen? Moje mnenje glasuje za sladkor.

Dolga je beguncu pot do aprovizacije! Če bi ne imel dovolj energije, katera ima svoj sedež v lačnem želodcu, bi opešal pred ciljem.

Sedaj pa nekoliko počakaj! Desna roka mi je skoraj odrevenela in levi komolec me že boli. Če bi pisali pisatelji svoje romane v taki legi, v kakršni pišem jaz to pismo, jim je zagotovljen honorar v obliki mučeniške krone, če izostanejo tudi vse druge krone.

Dve uri pozneje! Da ne pozabim: imate-li tudi pri vas poletni čas? Kurat je razglasil svoj čas izpred oltarja, naj se pomakne kazalec na uri za eno uro naprej. Čemu? Gosposka zahteva! Ugajala mi je opazka vaškega očanca, ki je izjavil, da bi bilo najbolje, pomakniti kazalec za tri leta naprej, bi vsaj preje končala vojna! Potemtakem ne bo še konca vojne maja meseca 1919. Lepe perspektive!

Listov ne dobivam redno, pa tudi radoveden nisem. Če hočem kaj zvedeti, grem na bližnjo senožet, poberem par lističev, izpuščenih iz sovražnega letala, in jih prečitam. Seveda moraš deliti tako poročilo z desetimi, da dobiš približno sliko položaja!

V našo vasico prihajajo redno razni vojaški oddelki na oddih. Lotil sem se posebnega športa, posebnega študija, sklepati iz vojakovih kretenj, iz njegovega govora in iz njegove ročnosti pri delu na njegov poklic v civilu. Dvema vojakoma

je bilo zaukazano spraviti v red žlebce na strehi, ker je puščalo kadetu v sobo. Kakor bi trenil, je bilo delo končano. Vsak norec, ker sta zidarja, bi ti rekel. Figo! Eden je bil učitelj francoščine, drugi brivec. Četovodja poučuje petje po nohah. Lepa reč, učitelj je. — Ni res! Knjigovez je! — Kmetu je zbezljala krava. Kdo jo je ujel? Kmečki sin? Mesar? Ne! Slaščičar je bil! In naši sosedi je popravil škafo bančni uradnik in ne mogoče kak klepar ali sodar. Poskusi tudi Ti, boš videl, koliko nedolžne zabave Ti nudi tak študij!

Pred kratkim časom smo tu dobili celo vojaško godbo. Major je bil odlikovan. Na stopnicah pred svojo bajto sem sedel in obedoval. Naenkrat zadone na moje uho glasovi. Uho, podivjano vsled grmenja topov, regljanja strojnic, brenčanja letal in škripanja nenamazanih trenskih koles, je poslušalo začudeno te glasove. Fižol na krožniku pred mano se je izpremenil pod dojmom blaženih akordov Aide v telečjo pečenko in krompir v oblicah se je prelevil v enako število krušnih cmokov. „Prodana nevesta“, „Carmen“, itd., povem Ti, da sem norel samega veselja. Pozabljena je bila grozna preteklost v podirajočem se mestu, pozabljena negotova sedanjost in na Lipnico niti mislil nisem. Da sem na to pošteno zalil pečenko in cmoke, si lahko misliš.

Svojega pisma še nisem končal. Tako redko pridem do pisanja, da se moram od časa do časa izdivjati. Da sem si pa izbral slučajno Tebe v žrtev, oprosti mi in vrni o priliki z enakim!

V bližnjem trgu sem kupil nove hlače. Vojno blago, precej drago. Oblekel sem jih takoj, in ko sem počival domov grede na travi v hladni senci, sem spoznal, da mi rastejo hlače vidno in sicer v širokost in dolgost. Vstati pa tudi nisem mogel: koprive so bile pognale korenine! Sicer pa blago iz kopriv ni nič novega. Stari Grki so ga tudi že poznali. Herkul je oblekel srajco iz kopriv, katera ga je tako pekla, da je na tem umrl. Kako lepo je opisal grški narod — poet od glave do

nog — to srajco! Dejanira mu jo je podarila. Namočena je bila v krvi z otrovano puščico ubitega centavra Nesa. In ko je čutila zastrupljena kri gorkoto bližnjega žrtvenika, je začela delovati. Pa spravi ti, če moreš, koprivo v našo poezijo!

Jaz sem sedaj na najboljši poti, da postanem veleposestnik. Ko sem jo zadnjič mahnil po bližnjicah čez travnike in njive proti domu — lilo je kakor iz škafa — me je zalotil poljski čuvaj in me ovadil županstvu, da sem odnesel najmanj dve parceli zemlje na svojih hlačnicah. Ker pa sedaj redno lije in ker hodim še vedno po isti poti domov, imam že precej parcel, katere sem vse skrbno izkrtačil. Kmalu izmeriva s čuvajem te parcele in upam, da je že sedaj premoženje tako veliko, da prenese primerno hipoteko.

Mnogo bi Ti imel še pisati. Ni namreč dneva, ki bi mi ne prinesel kaj novega, zanimivega. Z vaščani živim v še precej dobrih odnošajih — prošnja glede sladkorja namreč še ni rešena. — Tem dobrim odnošajem se celo sam čudim, spoznavši takoj ob prihodu, da sem zašel v pravcato pravdarsko gnezdo. Pravdanje pa povzroča izvirek, kateremu pravijo domačini sami „pravdarski studenec“. Kdor pije od te vode, obleče praznični jopič, posadi klobuk na glavo, vtakne kos kruha v žep in hajd na sodnijo! Med potjo si izbere paragraf bodisi iz občnega državljanskega ali kazenskega zakonika in si poišče nasprotnika, ki se še najbolj prilega k že izbranemu paragrafu. Tudi jaz sem pil od te vode. Jutri pojdem na sodnijo. Je pa tudi že preveč! Želel sem sovaščanu „dober tek“ k večerji. Da ga Ti vidiš, kako je vzrojil, oštevajoč me s hinavcem, škodljivcem in slednjič še z beguncem, češ, da niso časi za dober tek, ker stane celo slab tek človeka danes veliko vsoto denarja!

Sedaj pa končam. Izdivjal sem se pošteno. To čutim na obeh rokah in na trebuhu. Mogoče pridem drugi teden k Tebi. Če mi pa prečrta kak izreden slučaj ta namen, potem se vi-

diva v Lipnici ali pa v Radgoni. Saj menda že veš, da sem bil potrjen pri zadnjem prebiranju? Pozdrav gospe županji, g. županu!

Tvoj

Mirko.“

Prijateljevo pismo me je bilo odpeljalo iz pogubonosnega ozračja trdosrčne, krute sedanjosti v mirne dneve pred sovražno ofenzivo. Z Mirkom sem popival v vaški krčmi, pisal prošnje, predlagal častne občane, poglegal po travi in se pravdal. Ko sem pa pogledal krog sebe in videl žalostne obraze, vprašujoče oči, v katerih ni bilo najti boleest olajšujočih solz, sem spoznal, da so minili lepi aranhueški dnevi in da se ima izpolniti prijateljov pozdrav: Na svidenje v Lipnici!

Na trgu pred občinsko hišo so se ustavili ujetniki. Vozovi so pripeljali ranjence. Nove čete so korakale na fronto.

Neštetokrat sem že videl take prizore. Toda v onih trenutkih se mi je zdelo, da gledam nekaj čisto novega. Gledal sem vse te prizore že skoz lipniško steklo — — —

Ordonanca je prinesel ukaz.

Šel sem, da mi ni treba jemati slovesa od navzočnih. Srečal sem znanega mi Dalmatinca.

„Zašto tako turoban, gospodine tajniče? Šta je?“

„rsko!“ sem mu odgovoril, hiteč dalje.

Od čete, korakajoče na fronto, mi je donela na uho melodija: Pojdem na Štajersko — — — Vojak jo je igral na orglice.

Vsebina.

	Stran
Zadnji vlak	1
Prvi dnevi	10
Živo nihalo	17
Koncentracijsko taborišče	23
V kleti	29
Vojna psihoza	37
Profilaksa	45
Uradni dan	52
Občni zbor	60
V gostih	67
Juridično tempiran šrapnel.	78
Robinsonova odkritja	80
Interviewi	87
Špijoni	94
Vojni poklici.	101
Detektiv Belin	109
Nekaj o harmoniji	116
Pasji dan	122
Bismarck in Moltke	129
Novi serum	136
Štajerski preludij.	143

